

371.07
ส ๔๘๖ ก
๗ ๒

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ปริญญานิพนธ์
ของ
สุปราณี เวชประสิทธิ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

S 1๕๐๕๖

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๕๐

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15/5/50

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ

บทคัดย่อ
ของ
สุปราณี เวชประสิทธิ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
พฤษภาคม 2550

สุปราณี เวชประสิทธิ์. (2550). การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ, รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ.

การประเมินนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของไพรวัส (Provus Model) เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงาน และรูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ ผู้ประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลหลายมิติจากบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้องตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ประเมินศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่เปิดสอนในระดับชั้นต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 จำนวน 3 ศูนย์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 6 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้แก่ ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน ครูผู้สอน จำนวน 27 รูป/คน และนักเรียนระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 จำนวน 92 คน กลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ นักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 92 คน และครูประจำชั้น ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 18 คน

ผลจากการประเมิน สรุปได้ ดังนี้

1. การศึกษาบริบทของโครงการด้านความต้องการจำเป็น (Need Assessment) พบว่า ลักษณะของโครงการในด้านส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมในปัจจุบัน แต่ความมุ่งหมาย (Destination and Goal) และจุดประสงค์ (Objectives) ของโครงการไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

2. การประเมินปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ พบว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์

3. การประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ พบว่า ไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน

4. การประเมินผลผลิตของโครงการ

- 4.1 ลักษณะทางพุทธศาสนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ นักเรียนทั้งสองกลุ่ม

มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม อยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมสะสมด้าน เบญจศีล เบญจธรรม อยู่ในระดับสูง และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับสูง เท่ากัน

4.2 ความสามารถในการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่ในระดับปานกลาง ต่ำกว่าเกณฑ์

เมื่อพิจารณาข้อมูลในด้านอื่น ๆ พบว่า มีปัญหานักเรียนออกกลางคัน จำนวนนักเรียนในระดับชั้นกลางลดลงทุกปี ไม่มีผู้สนใจเรียนในระดับชั้นสูง มีศูนย์หยุดดำเนินการในบางปี และยุบศูนย์

จากผลจากการประเมินในแต่ละด้าน ทำให้สามารถสรุปผลการประเมินในภาพรวมได้ว่าการดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิผลต่ำ

ดังนั้น โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จำเป็นต้องปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รวมทั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงพัฒนาโครงการ โดยการศึกษาทบทวนบริบทของโครงการ ความต้องการจำเป็น และปรับเปลี่ยนความมุ่งหมาย จุดประสงค์ของโครงการ กำหนดแนวทางการดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม วิเคราะห์ความเสี่ยง แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม นำโครงการไปปฏิบัติพร้อมประเมินโครงการขณะดำเนินการในรอบปีแรก และติดตามประเมินผลในรอบระยะเวลา 2-3 ปี เพื่อให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

THE EVALUATION OF BUDDHIST SUNDAY SCHOOL PROJECT
IN SAMUTPRAKAN PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
SUPRANEE VEJPRASIT

Presented in Partial-Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Educational Research and Statistics
at Srinakharinwirot University
May 2007

Supranee Vejprasit. (2007). *The Evaluation of Buddhist Sunday School Project in Samutprakan Province*. Master thesis. M.Ed. (Educational Research and Statistics) Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assist. Prof. Dr.Nikom Tangkapipop, Assoc. Prof. Chusri Wongrattana.

The purpose of this evaluation research was evaluated Buddhist Sunday School Project in Samutprakan Province. Evaluation design was applied CIPP Model, Provus Model and Cronbach Model. Collected data from various data sources and review of evaluation literature. The sample of 3 Buddhist Sunday Schools, the data collected from 3 directors, 9 committees, 27 teachers and 92 students in basic class 2-3. The sample of 3 schools in the basic education, the data collected from 92 students in primary 5-6 and 18 homeroom teachers in primary 5-6.

The results revealed that :

1. Context Evaluation

The result of need assessment was show the moral-ethic projects necessary and important for nowadays and in the future, but destination and goal, objectives of Buddhist Sunday School Project were not appropriate.

2. Input Evaluation

The appropriated of curriculum, teacher, and media, teaching materials, place were below criteria.

3. Process Evaluation

Performance in personal, budget. academic and administration were discrepancy with standard criterion.

4. Product Evaluation

- 4.1 Buddhist' s characteristics : Neither students in Buddhist Sunday School nor students in schools in the basic education had no significant difference of achievement in Benjasin Benjadham, behavioral in Benjasin Benjadham and attitude toward Buddhism : They had achievement in Benjasin Benjadham at middle level, behavioral in Benjasin Benjadham at high level and attitude toward Buddhism at high level.

4.2 Ability in Buddhist' activities of students in Buddhist Sunday School were below criteria.

When considered the other data found student's problems were retied, reduction in middle class, did not had student in high class. Schools were paused or closed down.

This conclusion of the Buddhist Sunday School Project in Samutprakan Province was low effectiveness.

So we need to establish the Buddhist Sunday School. For the organization should involve this project : Department of Religious Affairs, The Provincial Cultural office. Furthermore Buddhist Sunday School should be attended to improve this project by revised the context, need assessment survey and change the goal and objectives. Should be set up concrete project, risk analysis, evaluate when use project in first year and on going programme evaluation every 2 or 3 year, its will increase this project effectiveness and efficiency.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ของ

สุปราณี เวชประสิทธิ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1๘.๓๕

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

วันที่ 18 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 25๕0

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์)

ประกาศคุณูปการ

งานประเพณีครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยการให้คำปรึกษา แนะนำ สั่งสอน พร้อมทั้งความเมตตากรุณาและเสียสละเวลาอันมีค่าของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม ตั้งคะพิภพ ประธานผู้ควบคุมปริญญานิพนธ์ ซึ่งทำให้ผู้ประเพณีมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเพณีมากยิ่งขึ้น เห็นความสำคัญและคุณค่าของงานประเพณี การประเพณีในครั้งนี้มีความสำคัญสำหรับผู้ประเพณีเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากลักษณะงานส่วนใหญ่ที่ผู้ประเพณีรับผิดชอบในหน่วยงานเป็นลักษณะโครงการต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประเพณีได้นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับจากการประเพณีในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการประเพณีโครงการที่รับผิดชอบต่อไป ผู้ประเพณีรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะในประเด็นที่มีความสำคัญต่าง ๆ ตลอดจนความเมตตา ความห่วงใยและคำพูดที่ทำให้กำลังใจแก่ผู้ประเพณีตลอดมา นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์ และ รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ กรรมการสอบปากเปล่า ที่กรุณาให้คำชี้แนะ ซึ่งทำให้งานประเพณีนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้ง ดร.สุพร เข้มแข็ง และ อาจารย์ชวลิต รวยอาจิณ ที่ได้เสียสละเวลาตรวจสอบเครื่องมือการประเพณี จนทำให้เครื่องมือมีความถูกต้องสมบูรณ์ สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ตามประเด็นการประเพณี ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้ประเพณี ให้มีความเชื่อมั่นในการคิดวิเคราะห์ และนำความรู้ในเชิงวิชาการไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่ทำให้ผลการประเพณีนี้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือทุกท่านที่ได้เสียสละเวลา ตรวจสอบให้คำแนะนำแก่ผู้ประเพณีอย่างยิ่ง ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมรุ่นทุกรุ่น ที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือผู้ประเพณีด้วยไมตรีจิตอันดียิ่ง อีกทั้ง พี่ประภาส แก้วสวรรค์ ที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้ประเพณีด้วยความเต็มใจตลอดมา คุณฐปนัท วงศ์สานติบุรณ ที่ได้ช่วยเก็บข้อมูล บันทึกข้อมูล ซ่อมคอมพิวเตอร์และกำลังใจที่มีให้ พี่สายสวาท โสขวัณฬา เพื่อนร่วมงาน เพื่อนคู่คิด ที่ให้ความช่วยเหลือผู้ประเพณีในเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี ศศิธร ธรรมจางค์ เพื่อนรัก และ พี่สุวรรณา ก่อสุวรรณวงศ์ เพื่อนร่วมรุ่น ที่ช่วยตรวจสอบ แก้ไขบทความภาษาอังกฤษ

ที่สำคัญอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ขอขอบคุณน้องสาวทั้งสองคน และญาติ ๆ ที่ให้กำลังใจแก่ผู้ประเพณีตลอดมา

สุปราณี เวชประสิทธิ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดประสงค์ของการประเมิน.....	5
ความสำคัญของการประเมิน.....	6
รูปแบบและขอบเขตของการประเมิน.....	8
ประชากรที่ใช้ในการประเมิน.....	8
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน.....	9
ประเด็นการประเมิน.....	10
กรอบแนวคิดในการประเมิน.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	19
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	21
โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	22
เบญจศีล เบญจธรรม.....	31
เจตคติต่อพระพุทธศาสนา.....	43
ศาสนพิธี.....	46
การประเมิน.....	48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	66
3 วิธีดำเนินการประเมิน.....	82
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	82
กระบวนการของการประเมิน.....	86
เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน.....	90
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	105
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	106
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	107

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการประเมิน.....	110
ด้านบริบท.....	111
ด้านปัจจัยนำเข้า.....	117
ด้านกระบวนการดำเนินงาน.....	126
ด้านผลผลิต.....	131
สรุปภาพรวมของการวิเคราะห์ผลการประเมิน.....	143
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	145
สรุปผลการประเมิน.....	148
อภิปรายผลและทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ.....	153
ข้อเสนอแนะ.....	160
บรรณานุกรม.....	164
ภาคผนวก.....	171
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	217

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการประเมิน.....	14
2	จำนวนบุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549.....	27
3	จำนวนนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549.....	27
4	สถิติจำนวนนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2546-2549.....	28
5	งบประมาณดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัด สมุทรปราการ ปีการศึกษา 2546-2548.....	29
6	สรุปผลการติดตามประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ประจำปีงบประมาณ 2548.....	30
7	ความหมายและตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับเกณฑ์การวิจัยประเมินผล ทั้ง 5 เกณฑ์.....	51
8	จำนวนบุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549 จำแนกตามศูนย์.....	85
9	จำนวนนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 จำนวนตามศูนย์.....	85
10	จำนวนนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 ในโรงเรียนระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัด สมุทรปราการ จำแนกตามโรงเรียน.....	85
11	จำนวนครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนที่เรียนใน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 จำแนกตามโรงเรียน.....	86
12	ความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการต่อบริบทของโครงการ.....	112
13	ความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า.....	118
14	ความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสม ของปัจจัยนำเข้า.....	123
15	สรุปคะแนนร้อยละความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน.....	127

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
16	จำนวนนักเรียนระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2548.....	132
17	ค่าสถิติพื้นฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียน ที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	134
18	ค่าสถิติพื้นฐานของพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียน ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	135
19	ค่าสถิติพื้นฐานของเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์.....	136
20	การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่ เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	138
21	การเปรียบเทียบพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียน ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	139
22	การเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์.....	139
23	ค่าสถิติพื้นฐานของความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	141

บัญชีภาพประกอบ

ตาราง	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการประเมิน.....	13
2 กระบวนการประเมิน.....	49
3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินโครงการกับกระบวนการดำเนินโครงการ.....	54
4 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจ.....	57
5 รูปแบบการประเมิน CIPP.....	58
6 ขั้นตอนในการประเมินตามแบบจำลองของไพรวัด.....	59
7 รูปแบบการประเมินของไพรวัด.....	60
8 ความสัมพันธ์ภายในระหว่างชั้น.....	62
9 รูปแบบการประเมินของครอนบาค.....	65
10 ขั้นตอนในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม.....	96
11 กราฟแสดงคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ของ นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียน ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	137
12 กราฟแสดงคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียน ที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.....	137
13 กราฟแสดงคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์.....	138

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมาแต่โบราณกาล ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 92 นับถือพระพุทธศาสนา จึงทำให้ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามประจำชาติ มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา คติธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทย ในทุกด้านสืบเนื่องเรื่อยมา และพระพุทธศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันหลักที่มีบทบาทในด้านการอบรมสั่งสอนศีลธรรม ปลุกฝังพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อบรมกล่อมเกลาจิตใจ สร้างทัศนคติและ ค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรมไทยให้เกิดขึ้นแก่คนไทยตลอดมา (กรมการศาสนา. 2548ก : 16)

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ต่างก็มุ่งประกอบภารกิจเกี่ยวกับอาชีพการงานที่รัดตัว โดยไม่มีเวลาสนใจเข้าวัด ปฏิบัติธรรมหรือประพฤติตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เด็กและเยาวชนในครอบครัวชาวพุทธจึง ขาดแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนา จึงทำให้ประเทศไทยประสบ กับปัญหาหลายอย่าง อาทิเช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการคอรัปชั่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาด้าน เด็กและเยาวชน ทุกปัญหาถือเป็นภัยร้ายแรงต่อการพัฒนาประเทศอย่างยิ่งและมีความจำเป็นที่ จะต้องได้รับการแก้ไขด้วยการใช้หลักคุณธรรมจริยธรรม และการที่จะทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ลดน้อยลงไปได้นั้น คนในสังคมต้องหันมาให้ความสำคัญกับความเจริญทางจิตใจมากกว่าความเจริญ ทางวัตถุ และให้ความสนใจกับสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและ เยาวชน ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก

พระเทพโสภณ ได้กล่าวถึงปัญหาของการอบรมศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนว่ามาจาก สาเหตุที่สำคัญต่อไปนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2547 : 24-25)

1. บ้าน วัด และโรงเรียนแยกกันทำหน้าที่ พ่อแม่ที่บ้านให้เงินแก่เด็กเพื่อเลี้ยงดูทางร่างกาย ไม่มีหน้าที่สอนหนังสือหรืออบรมทางจิตใจ โรงเรียนก็ทำหน้าที่เดียวคือสอนวิชาการไม่มีหน้าที่อบรม ศีลธรรม วัดก็อบรมศีลธรรมอย่างเดียวไม่รับภาระอื่น ๆ

2. ไม่มีการประสานกันระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองไม่อบรมศีลธรรม แก่เด็กก็ไม่มีการพาเด็กไปวัด เมื่อโรงเรียนไม่อบรมศีลธรรมแก่เด็กก็ไม่มีการพาเด็กไปวัดหรือไม่นิมนต์ พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน

3. เมื่อทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองหรือโรงเรียนพาเด็กไปวัด พระสงฆ์ไม่ทำหน้าที่อบรมศีลธรรมแก่ เด็ก หรือเมื่อโรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์ไปสอนที่โรงเรียนก็มีพระสงฆ์ไม่เพียงพอที่จะทำหน้าที่

จากคำกล่าวที่ว่า "วัดจะมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดคั่นนัย บ้านและวัดผลัดกันช่วยยิ่งอวยชัย ถ้าขัดกันกับรลัยทั้งสองทาง" แสดงให้เห็นถึงบทบาทของบ้าน วัด ในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสงบ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย ความใกล้ชิดและความผูกพันกับวัดจึงมีมาก พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การให้การสั่งสอนอบรมทางธรรมะเป็นที่พึ่งทางจิตใจหรือแม้กระทั่งการให้การศึกษา สมัยก่อนชาวบ้านจึงให้บุตรหลานของตนเข้ามาอยู่ในวัดเพื่อให้ได้รับการอบรมและการศึกษาจากพระสงฆ์ แต่สิ่งที่เด็ก ๆ ได้รับนอกจากความรู้ การอ่านออกเขียนได้และการฝึกอาชีพบางประการจากประสบการณ์ของพระสงฆ์แล้วนั้น ก็มีการได้ใกล้ชิดกับพระศาสนาและได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจ การศึกษาเป็นการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นคนที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ความเจริญและความมั่นคงให้กับประเทศ ความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสังคมไทยในปัจจุบันทำให้คนห่างเหินไปจากศาสนา บุคคลที่มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาก็หาได้น้อยเต็มที หน้าที่และความรับผิดชอบของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงลดน้อยลง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์ได้จัดตั้งขึ้นมา เป็นการศึกษาสงเคราะห์นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียน เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างจากวันหยุดเข้ามาศึกษาหาความรู้ความเข้าใจตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อการดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุข (สมเกียรติ อ่อนวิมล, วิถีทัศน์ : 2541)

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา ที่มุ่งหวังให้วัดปฏิบัติภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์อันเป็นหนึ่งในภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ให้เด่นชัด ด้วยรูปแบบการจัดการศึกษาวิชาทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จึงส่งเสริมให้วัดทั่วประเทศเปิดดำเนินการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเพื่อสร้างแหล่งให้การศึกษา อบรม ปลุกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนให้เป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตในสังคมไทย

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เริ่มจัดตั้งขึ้นครั้งแรกในประเทศศรีลังกา จากนั้นได้ขยายไปยังประเทศอื่น ๆ ที่มีพระภิกษุชาวลังกาไปจัดตั้ง สำหรับในประเทศไทย เริ่มกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2496-2500 โดยพระพิมลธรรม สังฆมนตรีว่าการปกครอง อธิบดีสงฆ์ (เจ้าอาวาส) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ องค์กรุติยสถานายกมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เดินทางไปดูกิจการพระพุทธศาสนาที่ประเทศพม่าและศรีลังกา เห็นพระสงฆ์ในประเทศพม่าและศรีลังกาจัดระบบการสอนศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนได้ผลดีมาก และจัดการสอน

เฉพาะวันอาทิตย์ เมื่อเดินทางกลับมาจึงได้ปรารภถึงการสอนดังกล่าวแก่พระเจ้าหน้าทีบริหารและพระนิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมีดำริว่าสมควรจะจัดให้มีโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นในประเทศไทยบ้าง ประกอบกับในสมัยนั้นพระเจ้าหน้าทีและพระนิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้นำบุตรหลานของข้าราชการ พ่อค้าและประชาชนทั่วไปที่สนใจมาฟังบรรยายธรรม ฟีกสมาธิในวันอาทิตย์ ซึ่งพากันวิ่งเล่นบริเวณลานอโศก วัดมหาธาตุฯ มาเล่านิทานและสอนธรรมะ นอกจากนั้นทางโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้อาราธนาพระสงฆ์ดังกล่าวไปสอนธรรมะ อบรมศีลธรรมแก่นักเรียนและนักศึกษา ดังนั้น พระเจ้าหน้าทีและพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงดำเนินการขอเสนออนุมัติต่อสภามหาวิทยาลัยเพื่อเปิดสอนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น และได้รับอนุมัติให้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2501 จึงนับได้ว่าเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาแห่งแรกในประเทศไทย หลังจากนั้นก็ได้รับความสนใจมีการจัดตั้งขยายไปยังวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ.2523 ได้เปลี่ยนชื่อจากคำว่า “โรงเรียน” เป็น “ศูนย์ศึกษา” จึงมีชื่อเป็นทางการมาจนปัจจุบันนี้ว่า “ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์” และกำหนดให้ใช้อักษรย่อว่า “ศพอ.” (กรมการศาสนา. 2545 : 3-4)

รูปแบบการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการดำเนินงานจัดตั้ง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษาและหน่วยงานของรัฐ เป็นการจัดตั้งโดยสถานศึกษา มูลนิธิ สมาคม หน่วยงานของรัฐคือเรือนจำ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เชิงรุก เป็นการดำเนินการของวัดที่มีข้อจำกัดไม่สามารถจัดการเรียนการสอนในวัดได้ จึงเข้าไปสอนและจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา

สำหรับการกำหนดชั้นเรียน จัดแบ่งเป็น 4 ระดับหรือ 4 ช่วงชั้น ตามการจัดช่วงชั้นการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน คือ

ขั้นเตรียม 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2, 3
ขั้นต้น 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6
ขั้นกลาง 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2, 3
ขั้นสูง 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5, 6

การจัดหลักสูตรการสอน แบ่งเป็น 2 ภาควิชา คือ วิชาบังคับประกอบด้วย วิชาธรรม วิชาประวัติพระพุทธศาสนา และวิชาศาสนปฏิบัติ และวิชาเลือก เป็นสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ การจัดการเรียนการสอนจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละศูนย์

หลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความสุขบนพื้นฐานแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นบุคคลผู้นับถือพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัย
2. มีความศรัทธาและเลื่อมใสในพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ส่งเสริมสัมมาปฏิบัติด้วยการเรียนรู้พุทธประวัติและแบบอย่างการบำเพ็ญคุณความดี
3. มีความรู้ความเข้าใจในศาสนปฏิบัติ และหลักการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนและกล้าแสดงออกในกิจกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาพิธีได้อย่างถูกต้อง
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เจริญรุ่งเรืองด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รู้จักหลักการบริหารพัฒนาจิตเพื่อประสบความสุขสงบในชีวิตที่ดีงาม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
5. รู้จักทำนุบำรุงรักษาพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนวัตถุ พุทธศิลปะ และพุทธศาสนสมบัติ อนุรักษ์เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
6. มีความภาคภูมิใจในความเป็นพุทธมามกชนชาวไทย และประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สภาพศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในปัจจุบัน การดำเนินงานส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร และฆราวาสที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอน ให้การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนในวัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันยังมีไม่ครบทุกจังหวัด นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย อยู่ในระดับประถมศึกษามากกว่าระดับมัธยมศึกษา การจัดการเรียนการสอนมีความยืดหยุ่น เปิดสอนเฉพาะในวันหยุดราชการ โดยทั่วไปจะเปิดสอนในวันอาทิตย์ บางศูนย์ได้เปิดสอนในวันอื่น ๆ ด้วย (กรมการศาสนา. 2545 : 3-10, 19, 30-34)

กรมการศาสนา ได้ออกระเบียบว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2534 เพื่อให้แนวทางในการดำเนินงาน และได้ปรับปรุงระเบียบดังกล่าวในปี พ.ศ. 2547 เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว มีเอกภาพ มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ส่งผลให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานของกรมการศาสนาในส่วนภูมิภาค มีบทบาทหน้าที่เพิ่มมากขึ้น เดิมจะมีหน้าที่แจ้งการขอจดทะเบียนจัดตั้ง รวบรวมสถิติข้อมูลให้กรมการศาสนา และโอนเงินอุดหนุนตามบัญชีจัดสรรให้แก่ศูนย์เท่านั้น สำหรับในปีงบประมาณ 2548 กรมการศาสนาได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมีหน้าที่ รับผิดชอบการจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์ รายงานสถิติข้อมูล ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกด้านการดำเนินงาน ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน สรุปผลการดำเนินงาน และพิจารณาจัดสรรงบประมาณโดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์

ในการจัดสรร สำหรับการดำเนินงานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการด้านการติดตาม ประเมินผล เพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณประจำปี 2548 พบว่า มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์ทั้งหมด จำนวน 5 ศูนย์ ประกอบด้วยศูนย์ที่จัดตั้งในวัด จำนวน 4 ศูนย์ และจัดตั้งใน สถานศึกษา จำนวน 1 ศูนย์ เปิดสอนในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ และมีศูนย์ที่หยุดดำเนินการ จำนวน 1 ศูนย์ เนื่องจากไม่มีผู้สนใจมาเรียน ปัญหาการดำเนินงานที่สำคัญในระยะเวลาที่ผ่านมา คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินงานตาม แนวทางของกรมการศาสนา ต้องการคำแนะนำด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การวัด ประเมินผล การบริหารจัดการ รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนในด้านอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินงานของ ศูนย์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. 2548)

ในปีงบประมาณ 2549 กรมการศาสนา มีนโยบายที่จะให้ทุกศูนย์ประเมินการดำเนินงาน โดยประเมินศักยภาพขององค์กรว่ามีความพร้อมในด้านวิชาการ บุคลากร เทคโนโลยีสารสนเทศ การ บริหารงาน การบริหารบุคคล ประเมินผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน ประเมินความพึงพอใจ ของผู้ปกครอง เพื่อจะทำให้ทราบถึงข้อมูลความต้องการที่แท้จริงและศักยภาพขององค์กร นำผลการ ประเมินมาวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เป็นศูนย์แห่งคุณภาพที่ได้ มาตรฐาน (กรมการศาสนา. 2548ฯ : 40-41)

จากบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการในการดำเนินงาน โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ.2547 นโยบายด้านการประเมินศักยภาพของศูนย์ศึกษาพระพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ของกรมการศาสนา และผลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน ทำให้ผู้ประเมินมีความประสงค์ที่จะประเมินโครงการศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ สามารถนำไปส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จุดประสงค์ของการประเมิน

จากการวิเคราะห์นโยบาย ข้อมูลสรุปผลการดำเนินงาน ผลจากการจัดประชุมโครงการศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของกรมการศาสนา และสภาพการดำเนินงานของโครงการศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน ประกอบกับการวิเคราะห์ความ ต้องการที่แท้จริง (Real Concern) ที่ได้จากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง ทำให้ผู้ประเมิน กำหนดจุดประสงค์ของการประเมินไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของโครงการ (Context) ด้านความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ความมุ่งหมาย (Destination and Goal) และจุดประสงค์ (Objectives) ของโครงการ
2. เพื่อประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน และ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน (Process) ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ
4. เพื่อประเมินผลผลิตของโครงการ (Product) ด้านผลผลิตเชิงปริมาณ และผลผลิตเชิงคุณภาพ

ความสำคัญของการประเมิน

จากการประเมินครั้งนี้จะทำให้ได้ข้อมูลการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ที่ถูกต้อง นำเชื่อถือ ครอบคลุมกระบวนการสำคัญของการดำเนินโครงการทั้งระบบ คือ

การศึกษาบริบทของโครงการ ทำให้ได้ข้อมูลด้านความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการที่แท้จริง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดทิศทางการดำเนินโครงการ ข้อมูลที่ได้จะทำให้ผู้ประเมินสามารถสรุปบริบทของโครงการ นำไปวิเคราะห์สรุปผลการประเมินโครงการในขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และส่งผลให้ผู้ที่ใช้ผลการประเมินมีความเข้าใจโครงการมากยิ่งขึ้น

การประเมินปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย หลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงถึงความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ ซึ่งบ่งชี้ถึงศักยภาพของการดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดี

การประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ เป็นการตรวจสอบการดำเนินงานว่ามีความเหมาะสมและเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงไร ทำให้สามารถหาหรือทำนายข้อบกพร่อง และนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงการดำเนินโครงการได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

การประเมินผลผลิต ประเมินทั้งผลผลิตเชิงปริมาณและผลผลิตเชิงคุณภาพ ในการประเมินผลผลิตเชิงปริมาณทำให้ได้สารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของการดำเนินโครงการ จากผลการเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา สำหรับการประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ ด้านลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการเปรียบเทียบความแตกต่างกับกลุ่มอ้างอิง ซึ่งเป็นนักเรียนที่ไม่ได้เรียนใน

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รวมทั้งประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยนำผลการประเมินมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพดังกล่าวจะทำให้สามารถนำไปพิจารณาประเมินความสำเร็จของการดำเนินโครงการว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือไม่ เพียงไร

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ในครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลการดำเนินงานโครงการทั้งระบบ ทำให้สามารถเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินการตามผลการประเมินที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. ยกเลิกโครงการ หากผลการประเมินแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของโครงการ หรือเป็นโครงการที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของสังคม หรือมีโครงการอื่นที่สามารถทดแทนได้และดำเนินการได้ดีกว่า

2. ปรับปรุงพัฒนาดำเนินโครงการให้มีประสิทธิผล ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน หากผลการประเมินแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของโครงการ

3. สนับสนุนการดำเนินงานหรือยืนยันดำเนินโครงการต่อไป หากผลการประเมินแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของโครงการ

โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่จะใช้ผลของการประเมินสรุปได้ ดังนี้

1. ผู้เกี่ยวข้องระดับบน ประกอบด้วย

1.1 กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นเจ้าของโครงการ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และให้การสนับสนุนงบประมาณอุดหนุน

1.2 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในส่วนภูมิภาค ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ติดตามประเมินผล และพิจารณาจัดสรรงบประมาณ

2. ผู้เกี่ยวข้องระดับบริหารงาน ประกอบด้วย

2.1 ผู้ให้บริการ ได้แก่ ผู้อำนวยการ คณะกรรมการ และครูผู้สอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

2.2 ผู้รับบริการ ได้แก่ นักเรียน

3. ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ประกอบด้วย

3.1 ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน

3.2 วัด สถานศึกษา และหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ ที่มีความสนใจจะจัดตั้งศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สามารถใช้ข้อมูลเป็นแนวทางประกอบการดำเนินงานได้

รูปแบบและขอบเขตของการประเมิน

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) และครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินในส่วนของแต่ละจุดประสงค์การประเมิน โดยการรวบรวมข้อมูลหลายมิติจากบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้องตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ จึงทำให้ผู้ประเมินกำหนดขอบเขตของการประเมิน ดังนี้

ประเมินศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่เปิดสอนในระดับชั้นต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 ผู้ประเมินเลือกประเมินศูนย์ที่เปิดสอนในระดับชั้นต้น เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่มีจำนวนนักเรียน มากที่สุด ซึ่งมีศูนย์ที่เปิดสอนทั้งหมด จำนวน 4 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ใน วัด จำนวน 3 ศูนย์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษา จำนวน 1 ศูนย์ สำหรับการประเมินในครั้งนี้ เป็นการประเมินโครงการในปีการศึกษา 2549 และประเมินเฉพาะศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่เปิดสอนในวันหยุดและมีนักเรียนบางส่วนของโรงเรียนในระบบ การศึกษาชั้นพื้นฐานเข้ามาเรียน ซึ่งมีจำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ใน วัด จำนวน 2 ศูนย์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษา จำนวน 1 ศูนย์ สำหรับ ศูนย์ที่ไม่ได้ประเมิน เนื่องจากเป็นการสอนที่ครูผู้สอนเข้าไปสอนนักเรียนของโรงเรียนในระบบ การศึกษาชั้นพื้นฐานทั้งโรงเรียน ซึ่งไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการประเมิน

ประชากรที่ใช้ในการประเมิน

ประชากรที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ แบ่งเป็น

1. ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน และเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 3 รูป (อำเภอที่เป็นที่ตั้งของศูนย์) รวมทั้งหมด จำนวน 8 รูป/คน

2. บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 22 รูป/คน และครูผู้สอน จำนวน 27 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 52 รูป/คน

3. นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 ที่ผ่านการเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 107 คน

4. นักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2549 ซึ่งเรียนในโรงเรียนเดียวกันกับนักเรียนที่เข้าไปเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 484 คน

5. ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนที่เข้าไปเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 18 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ แบ่งตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1.1 ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน และเจ้าคณะอำเภอพระประแดง จำนวน 1 รูป รวมทั้งหมด จำนวน 6 รูป/คน

1.2 บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน ครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 21 รูป/คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบทดสอบ และแบบประเมิน ประกอบด้วย

2.1 ครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 27 รูป/คน ศึกษาทั่วประเทศทั้งหมด

2.2 นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 ที่ผ่านการเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 92 คน ซึ่งมีจำนวนและคุณสมบัติในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ เท่าเทียมนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

2.3 นักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2549 จำนวน 92 คน ซึ่งมีจำนวนและคุณสมบัติในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ เท่าเทียมกับนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้มาโดยการสุ่มด้วยวิธี Multi Phase Random Sampling (Louis; Lawrence; & Keith. 2000 : 102) โดยใช้ห้องเรียน และเพศ เป็นตัวแปรจับคู่

2.4 ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 18 คน ศึกษาทั่วประเทศทั้งหมด

ประเด็นการประเมิน

กำหนดตามรูปแบบการประเมินแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ดังนี้

1. ด้านบริบท (Context)
 - 1.1 ความต้องการจำเป็นของโครงการ
 - 1.2 ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการ
2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)
 - 2.1 หลักสูตร
 - 2.2 ครูผู้สอน
 - 2.3 สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่
3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process)
 - 3.1 ด้านบุคลากร
 - 3.2 ด้านงบประมาณ
 - 3.3 ด้านวิชาการ
 - 3.4 ด้านธุรการ
4. ด้านผลผลิต (Product)
 - 4.1 ผลผลิตเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียน และจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา
 - 4.2 ผลผลิตเชิงคุณภาพ ด้านลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ได้แก่
 - 4.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม
 - 4.2.2 พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม
 - 4.2.3 เจตคติต่อพระพุทธศาสนา
 - 4.2.4 ความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

กรอบแนวคิดในการประเมิน

จากจุดประสงค์ของการประเมินที่กำหนดไว้ ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรูปแบบการประเมิน (Model) โครงการต่าง ๆ ทำให้ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน ในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ประเมินโครงการ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมิน ที่ทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมกระบวนการสำคัญของการดำเนินโครงการทั้งระบบ ประกอบด้วย ด้าน บริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

การศึกษาริบทของโครงการ ผู้ประเมินได้ศึกษาความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ จากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง (Focus Groups) ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวางแผน กำหนดทิศทาง และสนับสนุนการดำเนินโครงการในภาพรวมทั้งระบบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุป วิเคราะห์ และนำไปพิจารณาความเหมาะสมของการดำเนินโครงการในด้านอื่น ๆ ว่ามีความสอดคล้องกับบริบทหรือไม่ เพียงใด

การประเมินปัจจัยนำเข้า ผู้ประเมินได้ศึกษาหลักสูตร โครงสร้าง เนื้อหาวิชา ความมุ่งหมายของหลักสูตรที่แต่ละศูนย์จัดการเรียนการสอน เพื่อประเมินว่ามีความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร รวมทั้งประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ จากการสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอน รวมทั้งสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาพิจารณาความพร้อมในการดำเนินงานของแต่ละศูนย์ว่าอยู่ในระดับใด

การประเมินกระบวนการ ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ ซึ่งผู้ประเมินได้กำหนดประเด็นการประเมินจากนโยบายการประเมินศักยภาพศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในปีงบประมาณ 2549 และแนวทางการดำเนินงานของกรมการศาสนา รวมทั้งลักษณะการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดอนงค์าราม ซึ่งได้รับคัดเลือกจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาให้เป็นวัดดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในปี พ.ศ. 2547 (วัดอนงค์าราม. 2548 : 1) นำประเด็นกระบวนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มาสร้างเป็นเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อใช้ตรวจสอบการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงว่าสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ เพียงไร ตามวิธีการของรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model)

การประเมินผลผลิต มุ่งเน้นทั้งผลผลิตเชิงปริมาณและผลผลิตเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การประเมินผลผลิตเชิงปริมาณ ใช้วิธีการเปรียบเทียบร้อยละของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา พิจารณาว่าแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด และนำคะแนนร้อยละมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

2. การประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ ผู้ประเมินได้กำหนดประเด็นการประเมินจากการศึกษาและวิเคราะห์วัตถุประสงค์หลักของการจัดหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตามแนวทางของกรมการศาสนา ที่ต้องการเน้นให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงามในการดำเนินชีวิต และเป้าหมายหลักของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ต้องการเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรม ปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน (กรมการศาสนา. 2548ก) และจากการวิเคราะห์เนื้อหาวิชา คำอธิบายรายวิชา ใน

ระดับขั้นต้น ได้แก่ วิชาธรรม วิชาประวัติพระพุทธศาสนา และวิชาศาสนปฏิบัติ ซึ่งเป็นวิชาบังคับของหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (กรมการศาสนา. 2545) พร้อมทั้งสอบถามผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการและศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

2.1 การประเมินลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม พุทธนิมิตและสมณวัตรเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคุณลักษณะทางพุทธศาสนาที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับขั้นต้น ผู้ประเมินได้นำวิธีการตามแนวคิดการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) มาประยุกต์ใช้ โดยนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งมีคุณสมบัติเท่าเทียมกันทั้งด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ ผลการเปรียบเทียบดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินโครงการเชิงคุณภาพที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

2.2 การประเมินลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ด้านความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในศาสนปฏิบัติ หลักการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถปฏิบัติตน กล่าวแสดงออกในกิจกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนพิธีได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้ประเมินนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ เพื่อพิจารณาว่าการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับใด เพราะเหตุใด

การประเมินในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้กำหนดกรอบแนวคิดในการประเมิน รูปแบบและขอบเขตของการประเมิน และทำการประเมินด้วยวิธีการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกต การสอบถาม และการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สรุป อภิปรายผล ตามจุดประสงค์การประเมิน ประเด็นการประเมิน และเกณฑ์การประเมิน สรุปได้ดังภาพประกอบ 1 และตาราง 1

ตาราง 1 กรอบแนวคิดในการประเมิน

คำถามการประเมิน	ประเด็น และวัตถุประสงค์ การประเมิน	ขั้นตอนการประเมิน	ข้อมูล - แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน
1. ศึกษาบริบทของโครงการ (Context) - บริบทของสังคม ปัญหา และ ความสำคัญของปัญหาที่นำไปสู่ ความจำเป็นในการดำเนินโครงการ คืออะไร - ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ ของโครงการในระยะสั้นและระยะ ยาวคืออะไร - แนวทางการการดำเนินโครงการ ให้ประสบความสำเร็จตามความ มุ่งหมายและจุดประสงค์ของ โครงการเป็นอย่างไร	เพื่อศึกษาความต้องการ จำเป็น (Need Assessment) ความมุ่งหมาย (Destination and Goal) และจุดประสงค์ (Objectives) ของโครงการ	1. ศึกษาโครงการ 2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง 3. สัมภาษณ์ความคิดเห็น ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยตรง ซึ่งเป็นผู้พบาทสำคัญ ในการกำหนดทิศทาง วางแผน ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนิน โครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรปราการ และ เจ้าคณะอำเภอ (อำเภอที่เป็นที่ตั้ง ของศูนย์) 4. พิจารณาจำนวนนักเรียนที่ เพิ่มขึ้นหรือลดลงระหว่างปี การศึกษา 2546-2549	ข้อมูล แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น แหล่งข้อมูล 1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ 2. เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน 3. เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน 4. เจ้าคณะอำเภอพระประแดง จำนวน 1 รูป	การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปความที่ความคิดเห็น เกณฑ์การประเมิน นำข้อมูลที่ได้มาสรุปบริบทของ โครงการ วิเคราะห์ อภิปรายผล และนำไปพิจารณาการประเมิน โครงการในด้านอื่น ๆ ว่ามีความ สอดคล้องกับบริบทของสังคม หรือไม่ เพียงไร

ตาราง 1 (ต่อ)

คำถามการประเมิน	ประเด็น และวัตถุประสงค์ การประเมิน	ขั้นตอนการประเมิน	ข้อมูล - แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน
2. ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input)	เพื่อประเมินความพร้อมและ ความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า	1. ศึกษาข้อมูลทั่วไปของศูนย์ 2. ศึกษาหลักสูตรในแต่ละศูนย์ จัดการเรียนการสอน	ข้อมูล 1. แบบสอบถามความคิดเห็นของ ครูผู้สอน	การวิเคราะห์ข้อมูล 1. หาค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของ ครูผู้สอนจากแบบสอบถาม
ปัจจัยนำเข้าที่มีความสำคัญ ต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน	ด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่	3. ศึกษาจำนวนนักเรียน ลักษณะ การจัดชั้นเรียน เวลาเรียน ตารางสอน	ครูผู้สอน 2. แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น ของผู้ชำนาญการและ คณะกรรมการ	นำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ 2. สรุปความถี่ความคิดเห็นของ ผู้อำนวยการและคณะกรรมการ จากการสัมภาษณ์
โครงการมีความพร้อมและ ความเหมาะสมอยู่ในระดับใด		4. ศึกษาจำนวนและคุณสมบัติ ของครูผู้สอน 5. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง 6. สอบถามความคิดเห็นของ ครูผู้สอนโดยใช้แบบสอบถาม 7. สัมภาษณ์ผู้บริหารและ คณะกรรมการ	แหล่งข้อมูล 1. เอกสารข้อมูลของศูนย์ 2. โครงสร้างและเนื้อหาวิชา หลักสูตรของศูนย์ 3. แบบรายงานสถิติข้อมูล 4. รายงานสรุปผลการดำเนินงาน ของแต่ละศูนย์ 5. แผนการสอน ตารางสอน 6. หลักฐาน เอกสารประกอบ การดำเนินงานของศูนย์ 7. ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน 8. ครูผู้สอน จำนวน 27 รูป/คน	

ตาราง 1 (ต่อ)

คำถามการประเมิน	ประเด็น และวัตถุประสงค์ การประเมิน	ขั้นตอนการประเมิน	ข้อมูล - แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน
3. ประเมินกระบวนการ (Process)	เพื่อประเมินความเหมาะสมของ กระบวนการดำเนินงาน ด้าน - สภาพที่เป็นจริงของกระบวนการ ดำเนินงานด้านบุคลากร - งบประมาณ - วิชาการ - จรรยาบรรณ มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ มาตรฐานหรือไม่ เพียงไร เพราะ ระดับใด และมีความเหมาะสมอยู่ใน	1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง นโยบายและแนวทาง ของกรมการศาสนา และลักษณะ การดำเนินงานของ ศพอ.วัด อนงคาราม ซึ่งเป็นวัดดีเด่นด้าน การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ 2. รวบรวมข้อมูลที่จะสะท้อนถึง การปฏิบัติหรือลักษณะของการ ดำเนินงานที่มีความเหมาะสม นำมาสร้างเป็นเกณฑ์มาตรฐาน 3. ศึกษาเอกสารของศูนย์ที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานใน ด้านต่าง ๆ 4. สัมภาษณ์ความคิดเห็นของ ผู้อำนวยการ คณะกรรมการ และ ครูผู้สอน 5. สรุป เปรียบเทียบกับเกณฑ์	ข้อมูล 1. แบบประเมินความเหมาะสม ของกระบวนการดำเนินงาน 2. ศึกษา ตรวจสอบเอกสารที่ เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูล 1. ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน และครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน 2. เอกสารของศูนย์ที่เกี่ยวข้อง	การวิเคราะห์ข้อมูล 1. สรุปความคิดเห็นจากการ สัมภาษณ์ และสรุปข้อมูล การศึกษา ตรวจสอบเอกสารที่ เกี่ยวข้อง 2. นำมาสรุป บรรจุลงในแบบ ประเมินความเหมาะสมฯ เพื่อ เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน 3. ประเมิน และให้คะแนนความ สอดคล้องในแต่ละประเด็น 4. สรุปคะแนนความสอดคล้อง เป็นร้อยละ เกณฑ์การประเมิน คะแนนกระบวนการดำเนินงาน สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน มากกว่าร้อยละ 70 แสดงว่า กระบวนการดำเนินงานของมี ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

คำถามการประเมิน	ประเด็น และวัตถุประสงค์ การประเมิน	ข้อมูล - แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน
4. ประเมินผลผลิต (Product)	วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินผลผลิตเชิงปริมาณ และผลผลิตเชิงคุณภาพ ประเด็น ผลผลิตเชิงปริมาณ คือ จำนวนนักเรียน ได้แก่ - เข้าเรียน - สำเร็จการศึกษา ผลผลิตเชิงคุณภาพ ได้แก่ - ลักษณะทางพุทธศาสนาของ นักเรียนอยู่ในระดับใด - ลักษณะทางพุทธศาสนาของ นักเรียนใน ศพอ. แตกต่างกับ นักเรียนที่ไม่ได้เรียนใน ศพอ. หรือไม่ เพียงไร	ข้อมูล - แหล่งข้อมูล ข้อมูล 1. ศึกษาผลผลิตเชิงปริมาณ จาก เอกสารหลักฐานของศูนย์ 2. เปรียบเทียบความแตกต่างของ จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับ จำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา 3. ประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ ด้วยการใช้เครื่องมือวัดลักษณะ ทางพุทธศาสนาของนักเรียนที่ เรียนและไม่ได้เรียนใน ศพอ. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรม สะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา รวมทั้งประเมินความสามารถและ การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา แหล่งข้อมูล 1. รายงานสถิติข้อมูลของ ศพอ. 2. นักเรียนที่เรียนใน ศพอ. ระดับ ชั้นต้นปีที่ 2-3 จำนวน 92 คน 3. นักเรียนที่ไม่ได้เรียนใน ศพอ. ระดับชั้น ป.5-6 ในโรงเรียนระบบ การศึกษานี้พื้นฐาน จำนวน 92 คน	การวิเคราะห์ข้อมูล 1. สรุปผลการเปรียบเทียบร้อยละ ของจำนวนนักเรียน 2. สรุปและทดสอบความแตกต่าง ของคะแนนเฉลี่ย ด้านผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้าน เบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติ ต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียน ทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้ t-test for independent samples 3. สรุปคะแนนเฉลี่ยด้าน ความสามารถและการปฏิบัติทาง พระพุทธศาสนา ของนักเรียน ใน ศพอ. เปรียบเทียบกับเกณฑ์

ตาราง 1 (ต่อ)

คำถามการประเมิน	ประเด็น และวัตถุประสงค์ การประเมิน	ขั้นตอนการประเมิน	ข้อมูล - แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน
			4. ครูผู้สอนวิชาศาสนาพิธี/ศาสนปฏิบัติ ใน ศพอ. จำนวน 3 รูป 5. ครูประจำชั้นในระบบโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 18 คน	<u>เกณฑ์การประเมิน</u> 1. จำนวนนักเรียนสำเร็จการศึกษา มากกว่าร้อยละ 70 2. นักเรียนใน ศพอ. มีลักษณะทางพุทธศาสนา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีลเบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา แตกต่างกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนใน ศพอ. 3. คะแนนเฉลี่ยด้านความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนใน ศพอ. อยู่ในระดับมาก

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง หน่วยเผยแพร่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่วัด มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน มีชื่อย่อว่า “ศพอ.”

ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง ครูประจำชั้นของนักเรียนในระบบโรงเรียนตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีนักเรียนเข้าเรียนและไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง การประเมินการดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยการศึกษาและประเมินองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ประกอบด้วย ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต อธิบายได้ ดังนี้

1. การศึกษาบริบท หมายถึง การศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผล ความสัมพันธ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เงื่อนไขที่เป็นจริงต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินโครงการ ประกอบด้วย

1.1 ความต้องการจำเป็น หมายถึง บริบทของสังคม ปัญหา ความสำคัญของปัญหา และความต้องการแก้ไขปัญหานั้นนำไปสู่ความจำเป็นในการดำเนินโครงการ

1.2 ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของโครงการทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า หมายถึง การประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ด้วยการพิจารณาปริมาณและคุณภาพของปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย หลักสูตร ครูผู้สอน และ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

3. การประเมินกระบวนการ หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของการดำเนินโครงการ ด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ ด้วยวิธีการพิจารณาความสอดคล้องของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

4. การประเมินผลผลิต หมายถึง การประเมินผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ จากการศึกษาและประเมินตัวบ่งชี้หรือตัวแปรสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จ ประกอบด้วย

4.1 การประเมินผลผลิตเชิงปริมาณ ด้วยวิธีการเปรียบเทียบร้อยละของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา พิจารณาความแตกต่าง และสาเหตุ

4.2 การประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ ด้านลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน โดยใช้วิธีการ

4.2.1 เปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิง ซึ่งหมายถึง นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เปรียบเทียบในด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม หมายถึง คะแนนของนักเรียนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.2.1.2 พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม หมายถึง คะแนนการกระทำหรือการแสดงออกของนักเรียน ที่ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถสังเกต รับรู้ และประเมินเป็นพฤติกรรมสะสมในภาพรวมของนักเรียนแต่ละคน

เบญจศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจา ประกอบด้วย

1. เว้นจากการปลงชีวิต การฆ่า การประทุษร้าย
2. เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน
3. เว้นจากการประพฤติดีกาม ล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
4. เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง
5. เว้นจากน้ำเมา สิ่งเสพติด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

เบญจธรรม หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนมั่นคงในการกระทำคุณงามความดี และเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ประกอบด้วย

1. เมตตาและกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์
2. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
3. กามสังวร คือ ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส
4. สัจจะ คือ ความสัตย์สุจริต ความซื่อตรง
5. สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ รู้จักยังคิด รู้ว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมา ประมาท

4.2.1.3 เจตคติต่อพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระพุทธศาสนาทั้งในทางบวกและทางลบ

4.2.2 เปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง คะแนนการปฏิบัติของนักเรียนในด้านศาสนพิธีและเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดขึ้น จากการประเมินของครูผู้สอนวิชาศาสนปฏิบัติ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
 - 1.1 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
 - 1.2 การส่งเสริมสนับสนุนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
 - 1.3 สภาพปัจจุบันของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
 - 1.4 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการ
2. เบญจศีล เบญจธรรม
 - 2.1 เบญจศีล
 - 2.2 เบญจธรรม
3. เจตคติต่อพระพุทธศาสนา
 - 3.1 เจตคติ
 - 3.2 พระพุทธศาสนา
4. ศาสนพิธี
5. การประเมิน
 - 5.1 ความหมายของการประเมิน
 - 5.2 ประเภทของการประเมิน
 - 5.3 รูปแบบการประเมิน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

สมเด็จพระติ อ่อนวิมล (วดีทัศน์ : 2541) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสุขสงบในสังคมว่า นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยมานานแล้ว เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมครอบครัว ความใกล้ชิดและความผูกพันกับวัด จึงมีมาก พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การให้การสั่งสอนอบรมทางธรรมะเป็นที่พึ่งทางจิตใจหรือแม้กระทั่งการให้การศึกษา สมัยก่อนชาวบ้านจึงให้บุตรหลานของตนเข้ามาอยู่ในวัด เพื่อให้ได้รับการอบรมและการศึกษาจากพระสงฆ์ สิ่งที่ได้เด็ก ๆ ได้รับ นอกจากความรู้ การอ่านออกเขียนได้ และการฝึกอาชีพบางประการจากประสบการณ์ของพระสงฆ์ แล้วนั้นก็มีการได้ใกล้ชิดกับพระศาสนาและได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจ การศึกษาเป็นการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นคนที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ความเจริญและความมั่นคงให้กับประเทศ ความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสังคมไทยในปัจจุบันทำให้คนห่างเหินไปจากศาสนา บุคคลที่มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาก็หาได้น้อยเต็มที หน้าที่และความรับผิดชอบของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงลดน้อยลง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์ได้จัดตั้งขึ้นมา เป็นการศึกษาสงเคราะห์นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียน และเพื่อให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างจากวันหยุดเข้ามาศึกษาหาความรู้ความเข้าใจตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุข

พระมหาบัว ปิยวัฒน์ เลขาธิการสำนักบริหารการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งประเทศไทย (สมเด็จพระติ อ่อนวิมล. วดีทัศน์. สัมภาษณ์. 2541) ได้กล่าวว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นอกจากจะเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชนแล้ว พวกเขาเหล่านี้ยังได้รับการอบรมทั้งทางมารยาท วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ และการพัฒนาจิตใจ ซึ่งสังคมปัจจุบันนั้นโรงเรียนต่างๆ ทัวไปจะเน้นหนักในด้านวิชาการ โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยี ซึ่งวัตถุประสงค์ก็เพียงเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ ได้เข้าใจและใช้เป็น แต่มักขาดการพัฒนาทางจิตใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน สังคมไทยกลายเป็นสังคมวัตถุนิยม เกิดการแข่งขันเร่งรีบ ทุกคนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น เด็ก ๆ และเยาวชนถูกรอบล้อมด้วยสื่อต่าง ๆ พร้อมทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เขาสรางขึ้นมาตอบสนองโลกในยุคโลกาภิวัตน์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เด็กและเยาวชนจึงควรเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาจิตใจ ซึ่งการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้เป็นการสวนทางต่อการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันหากแต่เป็นการชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นแล้วยังจะเป็นการสืบสานวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

1.1 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (กรมการศาสนา. 2548ก)

ความหมาย

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง หน่วยเผยแพร่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัด มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐ ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน มีชื่อย่อว่า "ศพอ."

วัตถุประสงค์

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มุ่งหวังให้วัด สถานศึกษาและหน่วยงานของรัฐ จัดการเรียนการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทยแก่เด็กและเยาวชนในรูปแบบการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.) จึงส่งเสริมสนับสนุนให้วัด สถานศึกษา และหน่วยงานของรัฐทั่วประเทศเปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างในวันหยุดการศึกษา ได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องตามสมควรแก่วัย
2. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการอบรม ปลูกฝังพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน เสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้วัด สถานศึกษาและหน่วยงานได้นำหลักธรรมไปพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชน

การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการดำเนินงานจัดตั้ง 3 รูปแบบ คือ

1. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด

เป็นรูปแบบการจัดตั้งเพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้ามารู้จักวัด ศึกษาหาความรู้หลักธรรมกับพระสงฆ์และมีความคุ้นเคยกับพระสงฆ์ โดยใช้อาคารสถานที่ของวัดเป็นสถานศึกษา มีครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุที่อยู่ในวัดนั้น ๆ ส่วนใหญ่เปิดทำการสอนในวันอาทิตย์ วันเสาร์หรือวันธรรมดา

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษาและหน่วยงานของรัฐ

เป็นการจัดตั้งโดยสถานศึกษา มูลนิธิ สมาคม หน่วยงานของรัฐคือเรือนจำ และหน่วยงานทหารในกองอนุศาสนาจารย์ โดยบางศูนย์ผู้บริหารสถานศึกษาได้อาราธนาพระภิกษุเป็นผู้อำนวยการศูนย์ให้ดำเนินการจัดการศึกษา โดยจัดหาคณะพระภิกษุมาทำการสอนเอง บางศูนย์ผู้บริหารสถานศึกษานั้นเป็นผู้ดำเนินการ ดำเนินการโดยอาราธนาพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถในการสอนมาสอนวิชาพระพุทธศาสนาในลักษณะสอนพิเศษไปในตัว

3. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเชิงรุก

เป็นการดำเนินการของพระภิกษุสงฆ์ในวัดใดวัดหนึ่งที่มีข้อจำกัดไม่สามารถจัดการเรียนการสอนในวัดได้ จึงเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาในนามของศูนย์ บางศูนย์ดำเนินการในลักษณะจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรม การฝึกอบรมเด็กและเยาวชนให้มีความสามารถในการตอบปัญหาธรรมะ สอบธรรมศึกษา บรรยายธรรม สุนทรพจน์ธรรมะ สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ เป็นต้น

การกำหนดชั้นเรียนและหลักสูตรการสอน

1. การจัดชั้นเรียน จัดแบ่งเป็น 4 ระดับหรือ 4 ช่วงชั้น ตามการจัดช่วงชั้นการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน คือ

ชั้นเตรียม 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2, 3
ชั้นต้น 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6
ชั้นกลาง 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2, 3
ชั้นสูง 1, 2, 3	ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5, 6

อย่างไรก็ตาม ในการจัดชั้นเรียนนั้น ให้มีความยืดหยุ่นได้ตามสภาพการณ์และความเหมาะสม ถ้านักเรียนมีจำนวนไม่มากอาจจัดรวมห้องหรือจัดเป็นกลุ่มตามระดับความรู้หรืออายุที่สามารถเรียนร่วมกันได้ในบางวิชาหรือบางกิจกรรม

2. การจัดหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ภาควิชา คือ

วิชาบังคับ หรือสาระการเรียนรู้แกนร่วม ทั้ง 4 ช่วงชั้นการศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มวิชาหลัก 3 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาธรรม กลุ่มวิชาประวัติพระพุทธศาสนาหรือพุทธประวัติ และกลุ่มวิชาศาสนปฏิบัติหรือศาสนพิธี

วิชาเลือก หรือ สาระการเรียนรู้แกนเลือก เป็นสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยเลือกสอนจากกลุ่มวิชาและกิจกรรม เช่น วิชาภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ทักษะศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ คอมพิวเตอร์พื้นฐาน ภาษาต่างประเทศ หรือกลุ่มวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 กลุ่มวิชา คือ (1) สุขศึกษาและพลศึกษา (2) ทักษะศิลป์ ดนตรีและนาฏศิลป์ (3) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (4) ภาษาไทย (5) คณิตศาสตร์ (6) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (7) การงานและอาชีพ (8) ภาษาต่างประเทศ โดยเลือก 1 กลุ่มวิชาหรือมากกว่า 1 กลุ่มวิชา โดยคำนึงถึงความพร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนและความต้องการของผู้เรียน เพื่อเสริมเพิ่มเติมความรู้ความสามารถเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะเป็นสำคัญ

และควรจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันสำคัญอื่น ๆ กิจกรรมบำเพ็ญกุศล สาธารณประโยชน์ กล่าวคำอาราธนาและคำถวายทานในพุทธศาสนพิธี ตอบปัญหาธรรมะ อบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร หรือค่ายคุณธรรม ประกวดสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ประกวดบรรยายธรรมงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ฯลฯ รวมทั้งกิจกรรมหรือโครงการที่เสริมหลักสูตรอื่น ๆ

3. จุดประสงค์ของหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความสุขบนพื้นฐานแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัย
2. มีความศรัทธาและเลื่อมใสในพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ส่งเสริมสืมาปฏิบัติด้วยการเรียนรู้พุทธประวัติและแบบอย่างการบำเพ็ญคุณความดี
3. มีความรู้ความเข้าใจในศาสนปฏิบัติ และหลักการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนและกล้าแสดงออกในกิจกรรมพุทธศาสนาพิธีได้อย่างถูกต้อง
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เจริญรุ่งเรืองด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รู้จักหลักการบริหารพัฒนาจิตเพื่อประสบความสุขสงบในชีวิตที่ดีงาม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
5. รู้จักทำนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนวัตถุ พุทธศิลปะ และพุทธศาสนสมบัติ อนุรักษ์เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
6. มีความภาคภูมิใจในความเป็นพุทธมามกชนชาวไทย และประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2 การส่งเสริมสนับสนุนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (กรมการศาสนา. 2548ก)

กรมการศาสนา ในฐานะที่เป็นหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ด้านการรับสนองงานการพระศาสนา ได้จัดตั้งโครงการส่งเสริมการศึกษาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2520 เป็นต้นมา และได้กำหนดหน้าที่การส่งเสริมสนับสนุนเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านบริหาร โดยการดูแลแนะนำ อำนวยความสะดวกการขอจัดตั้งศูนย์ การจดทะเบียนการจัดทำสถิติข้อมูล และการบริหารงานทั่วไป

2. ด้านวิชาการ โดยการพัฒนาคุณภาพบุคลากร ด้วยการจัดประชุมสัมมนาผู้บริหาร อบรม ครูผู้สอน ติดตามประเมินผลการศึกษา มอบประกาศนียบัตร พัฒนาปรับปรุงหลักสูตร ตำรา สื่อ และกิจกรรม

3. ด้านงบประมาณ สนับสนุนการดำเนินงานด้วยการพิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุนตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

ค่าตอบแทนครูสอน คิดจากจำนวนนักเรียน 40 คน ต่อครู 1 รูป/คน โดยนับเป็น 1 ห้อง ห้องละ 4,000 บาทต่อปี (ในกรณีมีเศษตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป คิดเพิ่มให้อีก 1 ห้อง)

ค่าทุนการศึกษานักเรียน คิดจากนักเรียน 100 คน ต่อ 1 ทุน ๆ ละ 500 บาท ในกรณีมีเศษตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป คิดเพิ่มให้อีก 1 ทุน

ค่าวัสดุอุปกรณ์บริหารสำนักงานและการเรียนการสอน จัดสรรให้ศูนย์ละ 4,000 บาท

1.3 สภาพปัจจุบันของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

สภาพการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณรและฆราวาสที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่จัดตั้งขึ้นทั่วประเทศส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันยังมีไม่ครบทุกจังหวัดทุกอำเภอ ครูผู้สอนมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นักเรียนที่เข้ามาศึกษาส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย และเป็นนักเรียนในระดับประถมศึกษามากกว่านักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ตามสถิติข้อมูล ดังนี้

สถิติข้อมูลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปีการศึกษา 2549 : ปีงบประมาณ 2550 (กรมการศาสนา. 2550 : 171)

จำนวนศูนย์	1,660 ศูนย์
จำนวนครูผู้สอน	7,032 รูป/คน
จำนวนนักเรียน	386,519 คน

1.4 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. 2549)

1.4.1 สถิติจำนวนศูนย์ บุคลากร และนักเรียน มีดังนี้

1. วัดไตรสาคคี ตำบลบางเมืองใหม่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ สอนระดับชั้นต้น เปิดสอนวันเสาร์ เวลา 08.30 – 15.00 น.

2. วัดมงคลโคธาวาส ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ สอนระดับชั้นเตรียม เปิดสอนวันอาทิตย์ เวลา 08.00-12.00 น.

3. วัดหัวคู้ ตำบลศิระจรเข้ น้อย กิ่งอำเภอบางเสาธง สอนระดับชั้นต้น-กลาง เปิดสอนวันเสาร์-อาทิตย์ และสอนในโรงเรียนวัดหัวคู้ (โรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน) วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.30-15.30 น.

4. โรงเรียนวัดสวนส้ม ตำบลลำโรงใต้ อำเภอพระประแดง สอนระดับชั้นต้น เปิดสอนวันเสาร์ เวลา 08.30 – 11.30 น.

5. วัดเจริญวราราม ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ สอนระดับชั้นต้น เปิดสอนวันอาทิตย์ เวลา 08.30- 16.00 น.

ตาราง 2 จำนวนบุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549

ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการ	คณะกรรมการ	ครูผู้สอน		
			บรรพชิต	คฤหัสถ์	รวม
จำนวน	5	45	33	21	54

ตาราง 3 จำนวนนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549

ชั้น	เตรียม			ต้น			กลาง			รวม
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	
นักเรียน										
ชาย	31	49	40	83	119	288	11	17	26	664
หญิง	9	64	59	137	185	292	17	10	12	785
รวม	40	113	99	220	304	580	28	27	38	1,449
รวมชั้น	252			1,104			93			-

ตาราง 4 สถิติจำนวนนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2546-2549

ปีการศึกษา	ชั้น เตรียม	ต้น	กลาง	สูง	รวม	ออกกลางคัน	คิดเป็น ร้อยละ	ทั้งหมด
2546	508	786	450	120	1,864	100	5.36	1,764
2547	371	805	329	-	1,505	337	22.39	1,168
2548	341	812	166	-	1,319	131	9.93	1,228
2549	252	1,104	93	-	1,449	ยังไม่มีข้อมูล	-	1,449

1.4.2 งบประมาณดำเนินงาน

การจัดสรรงบประมาณให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรมการศาสนาจัดสรรตามจำนวนนักเรียน โดยให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจารณาจัดสรรตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ในปีการศึกษา 2546-2548 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนจากกรมการศาสนา และใช้งบประมาณดำเนินงานในแต่ละปีการศึกษา ดังตาราง 5 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. 2546-2548)

1.4.3 การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. 2548)

ปีงบประมาณ 2548 กรมการศาสนา ได้มอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยให้ตรวจสอบความถูกต้องของสถิติข้อมูลนักเรียน เพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณ และติดตามผลการดำเนินงานด้านอื่น ๆ พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น จังหวัดสมุทรปราการได้แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลจำนวน 12 รูป/คน ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ เจ้าคณะอำเภอทั้ง 5 อำเภอ เจ้าคณะตำบลปากน้ำและนักวิชาการวัฒนธรรม ติดตามประเมินผลในระหว่างวันที่ 5-7 สิงหาคม 2548 สรุปได้ดังตาราง 6

ตาราง 5 งบประมาณดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2546 – 2548

ปีการศึกษา		2546		2547		2548		หมายเหตุ			
ศพอ.	กรรมการศาสนา	แหล่งอื่น	รวม	*กรรมการศาสนา	แหล่งอื่น	รวม	กรรมการศาสนา		แหล่งอื่น	รวม	
1.	วัดไตรคามัคคี	9,030	89,970	99,000	27,880	116,120	144,000	12,123	96,677	108,800	จัดตั้ง ปี 2540
2.	วัดมงคลโคธาวาส	18,280	38,220	56,500	32,320	30,259	62,579	24,860	43,299	68,159	จัดตั้ง ปี 2530
3.	วัดหัวคู	18,230	130,640	148,870	67,120	61,880	129,000	51,714	87,286	139,000	จัดตั้ง ปี 2535
4.	โรงเรียนวัดสวนส้ม	16,180	73,820	90,000	61,400	27,000	88,400	48,018	30,000	78,018	จัดตั้ง ปี 2528
5.	วัดใหม่	13,280	5,000	18,280	-	-	-	-	-	-	จัดตั้ง ปี 2541
6.	วัดเจริญวราราม	-	-	-	-	-	-	14,970	54,559	69,529	ยุบศูนย์ ปี 47
รวม		75,000	337,650	412,650	188,720	235,259	423,979	151,685	311,821	463,506	จัดตั้ง ปี 2548
คิดเป็นร้อยละ		18.18	81.82	100	44.51	55.49	100	32.73	67.27	100	

*หมายเหตุ มีเงินอุดหนุนเหลือ เนื่องจาก ศพอ.วัดใหม่ หยุดดำเนินการ ด้านงานวัฒนธรรมจังหวัดจึงนำส่วนที่เหลือจัดสรรให้ศูนย์อื่น ๆ เพิ่มเติม

ตาราง 6 สรุปผลการติดตามประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการ ประจำปีงบประมาณ 2548

ศพอ.	ผลการติดตามประเมินผล
1. วัดใหม่ เลขที่ 75 ซ.วัดใหม่ บ้านวัดใหม่ ม. 5 ต.ในคลองบางปลากด อ.พระสมุทรเจดีย์ 10290 หยุดดำเนินการ	เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ไม่ได้ดำเนินการตามหลักสูตรของ ศพอ. เนื่องจากไม่มีผู้สนใจมาเรียนในวันอาทิตย์ แต่ให้พระไปสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียนวัดใหม่ซึ่งอยู่ติดกับวัด เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้อำนวยการและคณะกรรมการ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรและการบริหารจัดการตามแนวทางของกรมการศาสนา
2. โรงเรียนวัดสวนส้ม เลขที่ 2 ถนนปู่เจ้า ม. 8 ต.ลำโรงใต้ อ.พระประแดง 10130 <u>เปิดสอน</u> วันเสาร์ เวลา 08.30 – 11.30 น.	เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 จัดหลักสูตรของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ของ มจร. เนื่องจากครูผู้สอนเป็นพระอาจารย์จาก มจร.ทั้งหมด สอนธรรมศึกษาควบคู่ ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการดำเนินงานได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ
3. วัดไตรสาคคี ถ.สุขุมวิท หมู่ที่ 1 ต.บางเมืองใหม่ อ.เมืองฯ 10270 <u>เปิดสอน</u> วันเสาร์ เวลา 08.00 – 14.30 น.	เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ผนวกหลักสูตรของหน่วยงานต่าง ๆ มีความพร้อมด้านบุคลากร ครูผู้สอนเป็นพระในวัด และครูจากโรงเรียนวัดไตรสาคคีซึ่งตั้งอยู่ติดกับวัด จัดวิชาเลือกที่น่าสนใจ เช่น นาฏศิลป์ ภาษาอังกฤษ ดนตรี กระบี่กระบอง มีปัญหาด้านสถานที่เรียนไม่เป็นเอกเทศ ซึ่งถ้าตรงกับวันพระ ศาลาจะไม่ว่างทำให้เด็กไม่มีที่เรียน
4. วัดหัวคู้ เลขที่ 36 ถ.ศรีวารีน้อย บ้านหัวคู้ ม.1 ต.ศิระจรเข้ น้อย กิ่ง อ.บางเสาธง 10540 <u>เปิดสอน</u> วันเสาร์ เวลา 08.30 – 15.30 น.	เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เน้นการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และมารยาทชาวพุทธควบคู่การสอนธรรมศึกษา คณะกรรมการบริหารศูนย์ ครูผู้สอนยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรของ ศพอ. กำหนดเนื้อหาวิชาที่สอนเอง ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านใกล้เคียงเป็นอย่างดีในเรื่องของค่าใช้จ่ายบริหารศูนย์และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ตาราง 6 (ต่อ)

ศพอ.	ผลการติดตามประเมินผล
5. วัดมงคลโคธาวาส เลขที่ 1 ถ.หลวงพ่อบ้าน ม.13 ต.คลองด่าน อ.บางบ่อ 10550 <u>เปิดสอน</u> วันอาทิตย์ เวลา 08.00 – 13.00 น.	เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 หยุดดำเนินการไป หลายปี เพิ่งเริ่มเปิดสอนใหม่ได้ 2 ปี ดำเนินงานร่วมกับ โรงเรียนวัดมงคลโคธาวาส และวัดเจริญวราราม ซึ่งเป็นวัด ที่อยู่ใกล้เคียง เน้นการสอนพระพุทธศาสนา มารยาทชาว พุทธ มีเครื่องแบบนักเรียน คณะกรรมการบริหารศูนย์ และ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการ ดำเนินงานตามนโยบายของกรมการศาสนา
ข้อเสนอแนะ	ศพอ. ต้องการครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถมาช่วย สอน มีการพัฒนาครูผู้สอน รวมทั้งคณะกรรมการบริหาร ศูนย์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานใน ด้านต่าง ๆ ตามแนวทางของกรมการศาสนา

2. เบญจศีล เบญจธรรม

พระธรรมปิฎก (2546 : 15-16) กล่าวว่า ศีลที่เป็นหลักกำกับชุมชน หมายความว่า ชุมชนแต่
ละชุมชนตลอดจนสังคมประเทศชาติ ต้องมีระบบระเบียบในการเป็นอยู่ มีหลักการ กฎกติกา และที่คุม
ให้ชุมชนอยู่กันดี ซึ่งศีลประเภทที่เรียกว่า ปาฏิโมกข์ คือ ชาวบ้านมีศีล 5 พระมีศีล 227 หมายความว่า
อย่างน้อยสำหรับชาวบ้าน สังคมจะอยู่ได้ไม่ลุกเป็นไฟก็ต่อเมื่อคนยังพอรักษาศีลห้ากันได้โดยเฉลี่ย คือ
ไม่ทำร้ายร่างกายทำลายชีวิตกัน ไม่ลักขโมยละเมิดกรรมสิทธิ์กัน ไม่ล่วงละเมิดทางเพศกัน ไม่ทำลาย
ผลประโยชน์กันด้วยการกล่าวเท็จหลอกลวง แล้วก็ไม่คุกคามสร้างความรู้สึกรังเกียจให้ประชาชน
สูญเสียความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยด้วยการเสพยาเสพติด หลักศีลห้าจึงเป็นการช่วยให้สังคมปลอดภัย
พออยู่กันดี เพราะฉะนั้นศีลห้าจึงเป็นฐานของระเบียบสังคม ดังที่ปรากฏว่า ศีลห้าพัฒนาเป็น
กฎหมาย เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ครอบครัว เพศ การใช้
วาจา และสิ่งเสพติดมั่วเมา

2.1 เบญจศีล

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2548ก : 175) ได้ให้ความหมายของเบญจศีลไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่า ศีล 5 หรือ เบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ประกอบด้วย

1. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน
2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน
3. กาเมสุมิจฺจุจจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติดิฉันท์ในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
4. มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง
5. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี คือ เว้นจากน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

ศีล 5 ข้อนี้ เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็ถือว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล และกล่าวว่า การที่คนจะเจริญถึงพร้อมทั้งกาย วาจา ใจ ผู้นั้นพึงควบคุมตนให้ได้ในทางกายและวากาก่อนเป็นอย่งน้อย ด้วยการประพฤติตามหลักศีลห้าที่เป็นเบื้องต้นของธรรมจริยาสิบประการ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2548ข : 19)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ม.ป.ป. : 120-122, 147-148) ได้กล่าวถึงศีลห้า หรือเบญจศีล ไว้ในหลักสูตรวิชาธรรมของโรงเรียนศูนยศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังนี้

ศีล หมายถึง การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย การงดเว้นจากความชั่ว และการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ

ศีลห้า ประกอบด้วย

1. ไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียนกัน
2. ไม่ลักขโมย ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน
3. ไม่ล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
4. ไม่พูดเท็จ (เว้นวจีทุจริต)
5. ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ

คุณค่าของการรักษาศีลห้า

1. การไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนกัน
 - 1.1 ทำให้เป็นผู้ไม่มีเวรภัย

- 1.2 ทำให้จิตใจสบาย นึกคิดแต่สิ่งที่ดีงาม
- 1.3 ทำให้มีอายุยืนและมีสุขภาพดี
- 1.4 ทำให้ไว้วางใจกัน ไม่ต้องหวาดระแวง ไปรังใจ
- 1.5 ทำให้ไม่ต้องวิตกกังวล มุ่งหน้าเล่าเรียนประกอบอาชีพการงาน พัฒนาบ้านเมือง
2. การไม่ลักไม่เอาัดเอาเปรียบกัน
 - 2.1 ทำให้ไว้วางใจกัน อยู่กันอย่างสงบสุข
 - 2.2 นอนตาหลับ ไม่ต้องคอยระวังโจรผู้ร้าย ตั้งใจประกอบอาชีพการงาน
 - 2.3 ทพยสินไม่สูญหาย มีแต่จะเจริญเพิ่มพูนยิ่งขึ้น
 - 2.4 งานที่สร้างสรรค์ขึ้นได้ผลสมบูรณ์ มีคุณภาพดี ทำให้การพัฒนาเจริญก้าวหน้า
3. การไม่ล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
 - 3.1 ตนเองก็ไม่มีศัตรู ผู้อื่นก็ไม่ระแวง มีความไว้วางใจกัน อยู่กันอย่างสงบสุข
 - 3.2 ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ผูกพันและเคารพเชื่อฟังกันเป็นอย่างดี
 - 3.3 ทำให้มีความภาคภูมิใจในเกียรติแห่งวงศ์ตระกูลของตน
 - 3.4 ทำให้เกิดความสามัคคี ไม่มีความสับสนในทางประเพณี
4. การไม่พูดเท็จ
 - 4.1 เป็นที่เชื่อถือ เคารพรักใคร่ของคนทั่วไป
 - 4.2 ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี
 - 4.3 ทำให้กิจการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จผลดี
 - 4.4 ทำให้เกิดความกล้าหาญเข้มแข็งและเชื่อมั่นในตนเอง
5. การไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ
 - 5.1 ไม่บั่นทอนสุขภาพและสติปัญญา
 - 5.2 ไม่สิ้นเปลืองทรัพย์
 - 5.3 ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท
 - 5.4 ไม่ถูกชักจูงไปในทางที่ชั่วร้ายได้ง่าย
 - 5.5 ไม่มีภาระกังวลจุจิกโดยไร้เหตุ
 - 5.6 ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
 - 5.7 เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป

ลักษณะของคนมีศีล

1. เป็นคนมีจิตใจหนักแน่นเยือกเย็น
2. เจรจาอ่อนหวานละมุนละไม

3. กิริยามารยาทนุ่มนวลอ่อนโยน

4. รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน

วิธีฝึกอบรมให้เป็นคนมีศีล

1. เป็นผู้ละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว

2. รู้จักระมัดระวังและยับยั้งชั่งใจ

3. ไม่ฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับ

4. ไม่ล่วงละเมิดกฎหมายบ้านเมือง

5. เคารพสิทธิของผู้อื่น

6. ช่วยกันรักษากฎเกณฑ์และระเบียบส่วนรวม

7. รู้จักคบหาผู้มีศีล

พระรัชชัชย ถาวรธมฺโม (2547 : 66-82) ได้กล่าวถึงเบญจศีล ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ตามหลักสูตรปรับปรุงใหม่ของแม่กองธรรมสนามหลวง พ.ศ. 2546 สรุปได้ดังนี้

ศีล คือ มารยาอันดีงาม ที่บุคคลควรประพฤติทางกาย วาจา เป็นเครื่องอบรมกาย วาจา ใจให้เรียบร้อย เป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างหยาบซึ่งเป็นทางกาย วาจา คือ สำเร็จได้ด้วยการไม่ทำ

ข้อห้ามตามหลักเบญจศีล

ข้อที่ 1 เว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต คำว่า สัตว์ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานที่ยังมีชีวิต แม้ที่สุดยังอยู่ในครรภ์ ไม่กำหนดชนิด

ประกอบด้วย

1. การฆ่า คือ การกระทำให้ตาย โดยเจตนามี 2 คือ

1.1 การฆ่าโดยจงใจ คือ คิดไว้แต่แรกว่าจะฆ่าเขาในขณะที่ใจงุ่นง่าน ประกอบด้วย

เหตุ 3 ประการ คือ

1.1.1 ตกอยู่ในฐานะแห่งโลก เช่น ไปปล้นเข้าฆ่าเจ้าของ รับจ้างฆ่าเขา

1.1.2 ตกอยู่ในฐานะพยาบาท เช่น ฆ่าคนที่มีเวรกับตน

1.1.3 เพราะเหตุอื่นนอกจากนี้แล้วพยายามให้เครื่องมือหรืออุบายอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้เขาตาย

1.2 การฆ่าโดยไม่จงใจ คือ ไม่คิดไว้ก่อน ประกอบด้วยเหตุ 4 ประการ คือ

1.2.1 บังเอิญเป็นเหตุให้เขาตาย เช่น อุบัติเหตุ

1.2.2 เพราะบันดาลโทสะ เช่น เกิดวิวาทกัน

1.2.3 เพราะประสงค์จะป้องกันตัว เช่น เกิดการต่อสู้

1.2.4 ไม่แก้ง เช่น หมายถึงตีพอลาบจำแต่ถูกที่สำคัญ ผู้ถูกตีนั้นตาย
การฆ่านั้นสำเร็จด้วยประโยค 2 ประการ คือ ฆ่าเองและใช้ให้ผู้อื่นฆ่า

2. การทำร้ายร่างกาย ประกอบด้วย

2.1 ทำให้พิการ คือ ทำให้อวัยวะบางส่วนเสียหาย เช่น ทำให้ตาบอด แขนขาขาด

2.2 ทำให้เสียโฉม คือ การทำร้ายร่างกายให้เสียรูป เสียความสวยงาม แต่ไม่พิการ

2.3 ทำให้เจ็บลำบาก คือ การทำร้ายไม่ถึงเสียโฉม แต่เสียความสำราญ

3. การทรมาน (กล่าวเฉพาะสัตว์ดิรัจฉาน) ประกอบด้วย

3.1 ใช้งาน คือ การใช้สัตว์เป็นพาหนะ เช่น เทียม ไถ โดยไม่ปราณี ไม่มีจิตเมตตา
ไม่ให้พักผ่อนตามกาลเวลา

3.2 กักขัง คือ การเลี้ยงสัตว์ไว้ในกรง หรือผูกไว้เพื่อดูเหมือนเหยื่อเล่น โดยกักขัง
หรือผูกมัดไว้จนไม่สามารถจะเปลี่ยนอิริยาบถได้

3.3 นำไป คือ การผูกสัตว์แล้วนำไป โดยผิดอิริยาบถของสัตว์

3.4 เล่นสนุก คือ การเอาสัตว์มาเล่นเพื่อการสนุก เช่น เด็ก ๆ เอาประทัดผูกหาง
สุนัข และเอาไฟจุด เป็นต้น

3.5 ผจญสัตว์ คือ การจับสัตว์ให้ชนกัน เช่น ชนโค ชนกระบือ ชนไก่ ทำให้สัตว์
ได้รับทุกข์ลำบาก

ข้อที่ 2 เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร มี 2 คือ

1. สิ่งของที่มีเจ้าของ ที่เจ้าของมิได้ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์

2. สิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร แต่มีผู้รักษาหวงแหน ได้แก่ สิ่งที่อยู่ทิศบูชา ปูชนียวัตถุ ใน
ศาสนสถานและสิ่งของเป็นของกลาง อันชุมชนไม่พึงแบ่งกัน

ประกอบด้วย

1. โจรกรรม คือ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ใดด้วยอาการเป็นโจร เช่น

1.1 ลัก คือ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของด้วยอาการเป็นโจรในเวลาที่ไม่ให้เจ้าของรู้
เช่น ย่องเบา ตัดช่อง

1.2 ฉก คือ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของในเวลาที่ไม่ให้เจ้าของรู้ เช่น วิ่งราว

1.3 กรรโชก คือ กิริยาที่แสดงอำนาจให้เจ้าของตกใจกลัวและยอมให้สิ่งของ

1.4 ปล้น คือ กิริยาที่ยกพวกไปเก็บเอาสิ่งของ ๆ คนอื่นด้วยอำนาจ เช่น พวกโจร
ถืออาวุธพากันขึ้นบ้านเรือนเขา เข้าเก็บทรัพย์สมบัติ

1.5 ตู คือ ตูร้องเอาของผู้อื่นซึ่งมิได้ตกอยู่ในมือตน เช่น พ้องร้องเอาที่ดินของเขาว่าเป็นของตัวเอง

1.6 ฉ้อ คือ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นอันตกอยู่ในมือตน เช่น รับฝากของเขาไว้แล้วภายหลังเจ้าของมาเอา ปฏิเสธว่าไม่ได้รับไว้

1.7 หลอก คือ กิริยาพูดปดเพื่อถือเอาของผู้อื่น เช่น ไปหาท่านแล้วพูดปดท่านว่าท่านผู้นั้นให้ขอยืมสิ่งนั้น ๆ ครั้งไปแล้วเอาเสีย

1.8 ลวง คือ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นด้วยแสดงของอย่างใดอย่างหนึ่งให้เขาเข้าใจผิด เช่น ผู้ขายของโก่งต่าขัง

1.9 ปลอม คือ กิริยาที่ทำของไม่แท้ให้เห็นว่าเป็นของแท้ เช่น น้ำผึ้งปนน้ำตาล หลอกขายว่าเป็นน้ำผึ้งแท้

1.10 ตระบัด คือ กิริยาที่เอาของท่านไปแล้วเอาเสีย เช่น ขอยืมของไปใช้แล้วไม่ส่งคืน กู้หนี้ยไปแล้วไม่ส่งทั้งดอกทั้งต้น

1.11 เบียดบัง คือ กิริยาที่ถือเศษ เช่น ท่านใช้ให้เก็บเงินค่าเช่าได้มากให้ท่านน้อย

1.12 สับเปลี่ยน คือ กิริยาที่เอาสิ่งของ ๆ ตนที่เลวเข้าไว้แทน และเอาสิ่งของผู้อื่นไปเสีย

1.13 ลักลอบ คือ กิริยาที่เอาของต้องพิกัดซ่อนเข้ามาไม่เสียภาษี หรือลักลอบทำสิ่งของต้องห้าม เช่น ปืน

1.14 ยักยอก คือ กิริยาที่ยักยอกทรัพย์ของตนที่ต้องถูกยึดเอาไว้เสียที่อื่น เช่น ทรัพย์สมบัติของตน ถูกริบ ยักยอกมิให้ตกเป็นของหลวง

2. เลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม คือ กิริยาที่แสวงหาพัสดุในทางที่ไม่บริสุทธิ์ แต่ไม่นับเอาในอาการเป็นโจรกรรม มี 3 อย่าง คือ

2.1 สมโจร คือ กิริยาที่อุดหนุนโจรกรรมโดยอ้อม เป็นใจรับซื้อของที่โจรกรรมด้วยราคาถูกแล้วขายเอากำไร เป็นต้น

2.2 ปอกลอก คือ กิริยาที่คบคนด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ เช่น มุ่งเอาแต่ทรัพย์เขาฝ่ายเดียวแล้วทิ้งเสีย

2.3 รับสินบน คือ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์สินพัสดุที่เขาให้เพื่อช่วยทำธุระให้แก่เขาในทางที่ผิด เช่น ตูลาการรับสินบนทำผู้แพ้ให้กลับชนะ เป็นต้น

3. กิริยาเป็นฉวยาโจรกรรม คือ กิริยาที่ทำทรัพย์สินพัสดุของผู้อื่นให้สูญหาย และเป็นสิทธิให้ตกอยู่แก่ตน มี 3 ประเภท คือ

3.1 ผลาญ คือ กิริยาที่ทำอันตรายแก่ทรัพย์พัสดุของผู้อื่น เช่น คิดปองร้าย ลอบฆ่าสัตว์พาหนะ

3.2 หยิบฉวย คือ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์พัสดุของคนอื่นด้วยความมั่งง่าย เช่น บุตรหลาน ผู้เป็นพาล เอาทรัพย์สินของบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น

ข้อที่ 3 เว้นจากการประทุษร้ายในกามทั้งหลาย

บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันความแตกร้างในสังคม ทำให้ไว้วางใจกันและกัน ประกอบด้วย

1. ภรรยาท่าน ได้แก่

1.1 หญิงแต่งงานกับชายแล้ว

1.2 หญิงไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กับชายโดยเปิดเผย

1.3 หญิงผู้รับสิ่งของมีการันต์ของชายแล้วยอมอยู่กับเขา

1.4 หญิงที่ชายเลี้ยงเป็นภรรยา

2. หญิงที่อยู่ในพิทักษ์ของท่าน ได้แก่

2.1 มารดา บิดา พิทักษ์รักษาอยู่

2.2 ญาติพี่น้อง พิทักษ์รักษาอยู่

2.3 ผู้ตั้งอยู่ในที่เช่นนั้นรักษาอยู่

3. หญิงจารีตห้าม ได้แก่

3.1 หญิงที่เป็นเทือกเถาและผู้สืบเหล่ากอของตน

3.2 หญิงผู้อยู่ใต้พระบัญญัติพระศาสนา อันห้ามทำสังวาสกับชาย เช่น แม่ชี

3.3 หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้ามและลงโทษแก่ชายผู้สมสู่ เช่น แม่หม้าย

4. ชายที่ต้องห้าม เป็นวัตถุที่ห้ามของหญิง มี 2 จำพวก คือ

4.1 ชายอื่นนอกจากสามี เป็นวัตถุต้องห้ามของหญิงมีสามี

4.2 ชายที่จารีตห้าม เป็นวัตถุที่ต้องห้ามของหญิงมีทั้งปวง เช่น ภิกษุ สามเณร

ข้อที่ 4 เว้นจากมุสาวาท ประกอบด้วย

1. มุสา กำหนดรู้ด้วยลักษณะ 4 อย่าง คือ เรื่องที่กล่าวนั้นไม่เป็นความจริง ผู้กล่าวจงใจ กล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความจริง และผู้ฟังเข้าใจผิด ประกอบด้วย

1.1 ปด คือ มุสาจริงไม่อาศัยมูลเดิม เช่น เห็นว่าไม่เห็น รู้ว่าไม่รู้ โดยโวหาร คือ พูดเพื่อให้เขาแตกกัน เรียกว่า ส่อเสียด พูดเพื่อจะโก่งเขา เรียกว่า หลอก พูดเพื่อจะยกยอ เรียกว่า ยอพูดแล้วไม่รับ เรียกว่า กลับคำ

1.2 ทนสาบาน คือ กิริยาที่เสี่ยงสัตย์ว่าจะพูดความจริง หรือจะทำตามคำสาบาน แต่ตั้งใจเสี่ยงจริงตามนั้น เช่น พยานเบิกความเท็จ

1.3 ทำเล่ห์กระเท่ห์ คือ กิริยาอวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์อันไม่เป็นจริง เช่น อวดอ้างว่าคงกระพันยังไม่เข้า เพื่อเป็นอุบายหลอกลวง

1.4 มารยา คือ กิริยาที่แสดงอาการให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง เช่น เป็นคนทุศีล ทำท่าทางให้เห็นว่าเป็นคนมีศีล

1.5 ทำเลศ คือ พูดยมุสาเล่นลำนวน เช่น เห็นคนวิ่งหนี เมื่อคนถาม ตอบว่าเมื่อตอนย้ายมานี้ไม่เห็นมี

1.6 เสริมความ คือ พูดยมุสาอาศัยมูลเดิม แต่เสริมให้มากกว่าเป็นจริง เช่น พรรณนาสรรพคุณยาให้เกินกว่าตัวยาที่จะรักษาได้

1.7 อำความ คือ พูดยมุสาอาศัยมูลเดิม แต่ตัดข้อความที่ไม่ประสงค์ให้รู้ออกเสีย เช่น นักเรียนไปหาเพื่อนแล้วไปเที่ยวชุกชนกลับบ้านผิดเวลา พ่อแม่ถามบอกว่าไปบ้านเพื่อนมา

2. อนุโลมมุสา กำหนดรู้ด้วยลักษณะ 2 อย่าง คือ

2.1. เรื่องที่กล่าวนั้นไม่เป็นจริง

2.2 ผู้กล่าวมิได้ตั้งใจ กล่าวให้ผู้ฟังเข้าใจผิด มี 2 ประเภท คือ

2.2.1 เสียดแทง คือ กิริยาที่ว่าผู้อื่นให้เจ็บใจ เช่น อ้างเรื่องไม่เป็นจริง กล่าวยกให้สูงกว่าพื้นเพของเขาโดยอาการประชด กล่าวทำให้เป็นคนเลว กล่าวพื้นเพของเขา เรียกว่า คำ

2.2.2 สับปลับ คือ พุดปิดด้วยคะนองวาจา แต่ผู้พูดไม่ได้ตั้งใจจะให้เขาเข้าใจผิด

3. ปฏิสสวะ กำหนดรู้ด้วยลักษณะ 3 อย่างคือ

3.1 ผิดสัญญา คือ ทั้งฝ่ายทำสัญญากันว่าจะทำเช่นนั้น ภายหลังฝ่ายหนึ่งได้ช่องแล้วบิดพลิ้วไม่ทำตามข้อที่สัญญาไว้

3.2 เสียสัตย์ คือ ให้สัตย์แก่ท่านฝ่ายเดียวว่าท่านจะทำหรือไม่ทำเช่นนั้น ภายหลังแล้วบิดพลิ้วไม่ทำตามนั้น

3.3 คีนคำ คือ รับคำท่านว่าจะทำสิ่งนั้น ๆ ด้วยไม่มีสำคัญ ภายหลังไม่ทำ

ข้อที่ 5 เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย สิ่งเสพติดให้โทษอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีโทษ 6 ประการ คือ

1. เป็นเหตุให้เสียทรัพย์ ทรัพย์มีประโยชน์เป็นเครื่องจับจ่ายเลี้ยงชีวิต และบำรุงตนให้เป็นสุข

2. เป็นเหตุก่อวิวาท คนเราเวลาปกติย่อมยินดีในความสงบ ไม่พอใจจะก่อวิวาทกับใคร หากจะก่อวิวาทขึ้นก็โดยบันดาลโทสะ น้ำเมาเป็นเหตุให้บันดาลโทสะได้ง่าย

3. เป็นเหตุให้เกิดโรค คนติดสุรามักจะเกิดโรคต่างๆ เช่น โรคตับ เส้นตึง กินอาหารไม่ได้ อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ

4. เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ชื่อเสียงที่ดีจัดว่าเป็นศักดิ์ศรีของตน ทำให้เป็นที่นิยมนับถือของบุคคล คนเมาสุราไม่มีสติพอที่จะรักษาศักดิ์ศรีของตน

5. เป็นเหตุประพาศติมารยา น้าอดสู ตามปกติใจของคนมีสติเป็นผู้ควบคุมจึงรู้ว่าอย่างนั้นถูกอย่างนั้นผิด เมื่อใจไม่มีสติควบคุม จึงทำให้ประพาศติมารยาน้าอดสู

6. ทอนกำลังปัญญา (เขาว์) คือ ความนึกที่แล่นไป บางคนก็ว่องไว บางคนก็เนือย ๆ ทั้งนี้ย่อมเป็นมาแต่กำเนิด แต่ถึงกระนั้นยังมีอุปายที่ให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ คือ ต้องหมั่นคิด จนได้ความแตกฉาน ถ้ามีสิ่งอะไรทำให้ก้อมันสมองพิการ ก็ทำให้เขาว์เนือยลง ฉะนั้น คนเสพสุรา คือต้องฤทธิ์สุรานั้น เขาว์ก็เนือยลง เขาจึงมีความคิดพ้นเพี้ยนผิดไปจากเดิม บันทอนกำลังปัญญา

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า เบญจศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน เป็นการประพาศติชอบทางกายและวาจา ประกอบด้วย

1. เว้นจากการปลงชีวิต การฆ่า การประทุษร้าย
2. เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน
3. เว้นจากการประพาศติผิดในกาม ล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
4. เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง
5. เว้นจากน้าเมา สิ่งเสพติด อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2.2 เบญจธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2548ก : 175-176) ได้ให้ความหมายของเบญจธรรม ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ไว้ดังนี้

เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม คือ ธรรม 5 หรือ ธรรมอันดีงามห้าอย่าง หรือ คุณธรรม 5 ประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ ประกอบด้วย

1. เมตตาและกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารภนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์
2. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต อาจแบ่งเป็นทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คู่กับศีลข้อที่ 2

3. กามสังวร คือ ความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส อาจแบ่งเป็น สทวารสันโดษ คือ ความพอใจด้วยภรรยาหรือสามีของตน คู่กับศีลข้อที่ 3

4. สัจจะ คือ ความสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ 4

5. สติสัมปชัญญะ คือ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิดรู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำ และไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท อาจแบ่งเป็น อัปปมาทะ คือ ความไม่ประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5

พระอริยชัย ถาวรธมโม (2547 : 66, 82-86) ได้กล่าวถึงเบญจธรรม ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ตามหลักสูตรปรับปรุงใหม่ของแม่กองธรรมสนามหลวง พ.ศ. 2546 สรุปได้ ดังนี้

ธรรม คือ คุณธรรมที่ปกครองรักษาน้ำใจคนให้มั่นคง ในการที่จะกระทำคุณงามความดีทุกอย่าง เป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างกลางและอย่างละเอียด คือ ธรรมสำเร็จได้ด้วยการกระทำ

เบญจธรรม แปลว่า ธรรม 5 ประการ คำว่า ธรรม แปลว่า ทรงไว้หรือดำรงรักษาไว้ 5 ประการ คู่กับศีล 5 ประการ

กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมอันงามเป็นเครื่องบำรุงจิตให้งดงาม สร้างอภัยคุณนิสัยที่ดีเบญจธรรม ประกอบด้วย

ข้อที่ 1 เมตตา กรุณา

1. เมตตา คือ คิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนควรทำ
2. กรุณา คือ ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นปราศจากทุกข์

ข้อที่ 2 สัมมาอาชีวะ ได้แก่ เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ เครื่องอุปโภคที่จำเป็น กิริยาที่ประพฤติเป็นธรรมในการหาเลี้ยงชีพที่ชอบมี 3 คือ

1. ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ คือ การทำกิจกรรมอะไรก็ทำโดยสุจริต
2. ประพฤติเป็นธรรมในบุคคล คือ เป็นผู้ซื่อตรง ไม่หลอกลวง
3. ประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ คือ เมื่อของไม่จริง ไม่หลอกลวงเขาว่าเป็นของจริง ต้อง

พูดตามความเป็นจริง

ข้อที่ 3 สำรวมในกาม ได้แก่ การระวังควบคุมตนไม่ให้ประพฤติ แต่ให้ประพฤติเป็นทางที่ชอบ มี 2 คือ

1. สทวารสันโดษ ความสันโดษด้วยภรรยาของตน เป็นคุณธรรมสำหรับชาย
2. ปติวัตติ ความประพฤติเป็นไปตามสามีของตน เป็นคุณธรรมสำหรับหญิง

ข้อที่ 4 ความมีสัตย์ ได้แก่ มีความจริง ความตรง มีอาการ 4 อย่าง คือ

1. ความเที่ยงธรรม คือ ความประพฤติเป็นธรรมในหน้าที่ของตน เว้นคดี 4 คือ

ฉันทาคติ	ความชอบพอกัน
โทสาคติ	ความเกลียดชัง
โมหาคติ	ความหลงไม่รู้จริง
ภยาคติ	ความกลัว

2. ความซื่อตรง คือ ความเป็นผู้ประพฤติซื่อตรงต่อมิตร ไม่คิดร้าย เว้นจากโทษ 4

สถาน คือ

1. ปอกลอกเพื่อน
2. มีวาจาปราศรัยไม่สงเคราะห์จริง
3. ประจบสอพลอ
4. ชักชวนในทางเสื่อมเสีย

ประกอบด้วยคุณ 4 ประการ คือ

1. อุปการะเกื้อหนุนแก่มิตร
2. ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย
3. คอยตักเตือนให้สติแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์
4. มีความรักใคร่กันจริง

3. สวามิภักดิ์ คือ ความจงรักภักดีในเจ้านาย หรือผู้บังคับบัญชาของตน ก็ประพฤติซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อบุคคลนั้น

4. ความกตัญญู คือ รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วแก่ตน เป็นคู่กับกตเวทียะ เช่น บิดา มารดา

ข้อที่ 5 ความมีสติรอบคอบ ตรวจตราไม่เลินเล่อ มีอาการ 4 อย่าง คือ

1. รู้จักประมาณในอาหารที่จะบริโภค คือ มีประโยชน์สำหรับบำรุงร่างกาย
2. ไม่เลินเล่อในการทำงาน คือ ไม่ทอดทิ้งธุระเอาใจใส่ให้ชอบแก่กาลเทศะ
3. มีสัมปชัญญะในการประพฤติดัว คือ ความรู้รอบคอบ รู้จักระวัง ต้องไตร่ตรองให้ดี

เสียก่อน ว่ามีคุณมีโทษ ประโยชน์ประการใด

4. ไม่ประมาทในธรรม คือ ความเป็นผู้ไม่ปราศจากสติ ได้แก่ พิจารณาว่าธรรมดาของสังฆารย่อมมีความแปรไปจากปกติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ม.ป.ป. : 149-150) ได้กล่าวถึงวิธีฝึกอบรมให้เป็นคนมีเบญจธรรมไว้ในหลักสูตรวิชาธรรมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังนี้

1. หมั่นแผ่เมตตา
2. เมื่อเห็นใครประสบความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่นิ่งดูตายขวนขวายให้ความช่วยเหลือ
3. สร้างความรู้สึกที่ดีต่องานที่สุจริตทุกอย่าง ไม่ถือว่าเป็นงานสูงงานต่ำ
4. ให้มีความรู้สึกรังเกียจงานทุจริตทุกอย่างว่าเป็นงานต่ำ
5. ให้รู้จักประมาณในความสุขสนานเพลิดเพลินและรู้จักหักห้ามใจ ไม่ให้หลงไหล

ไปตามอารมณ์ที่ยั่ววน

6. ไม่คิดล่วงเกินในของรักของหวงแหนของผู้อื่น อันจะเป็นเหตุให้เขาเจ็บช้ำน้ำใจ
7. พยายามทำดีให้ได้ตามที่คิดที่พูดไว้
8. คิดให้ดีก่อนจึงพูดจึงทำ
9. ให้มีความระมัดระวังในการทำการพูดทุกอย่าง
10. พยายามงดเว้นจากสิ่งมีนเมาเสพติดให้โทษ

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า เบญจธรรม หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนมั่นคงในการกระทำคุณงามความดี และถือปฏิบัติการรักษาเบญจศีล ประกอบด้วย

1. เมตตาและกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์
2. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
3. กามสังวร คือ ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส
4. สัจจะ คือ ความสัตย์ ความซื่อตรง
5. สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ รู้จักยังคิด รู้ว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมา ประมาท

สรุปได้ว่า ศีลเป็นเหตุให้งดเว้น ไม่ทำสิ่งที่เป็นโทษ ธรรมเป็นเหตุให้ทำความดี ดังนั้นเบญจศีล เบญจธรรม จึงหมายถึง หลักธรรมที่ใช้ครองตนให้ตั้งอยู่บนความไม่เบียดเบียน

3. เจตคติต่อพระพุทธศาสนา

3.1 เจตคติ

กู๊ด (Good. 1973 : 49) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของคนเราที่มีความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวในด้านความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อสิ่งต่าง ๆ

วิลคินสัน (Wilkinson. 1997 : 262) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของคนที่แสดงออกในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะเหตุการณ์หรือเป็นความคิดที่เป็นนามธรรม เป็นปัญหาที่ได้เถียงกันในสังคม

องค์ประกอบของเจตคติ (ศักดิ์ สุนทรเสณี. 2531 : 4-5 ; อ้างอิงจาก Freeman) และ โรเซนเบิร์ก และโฮฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland. 1960) มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) เป็นเรื่องของการรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ารู้ได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ซึ่งก่อให้เกิดเจตคติขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกเร้าขึ้นจากการรู้ เมื่อเกิดการรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วจะทำให้เกิดความรู้สึกในทางดีหรือไม่ดี ก็จะชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Behavioral Component) เป็นแนวโน้มของการกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรมต่อเป้าเจตคติ ยังไม่แสดงออกมาเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ ในทางใดทางหนึ่ง

เจตคติเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล ตามเงื่อนไข 4 ประการ คือ (ศักดิ์ สุนทรเสณี. 2531 : 4 ; อ้างอิงจาก Allport)

1. กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการเพิ่มพูนและบูรณาการของการตอบสนองแนวความคิดต่าง ๆ เช่น เจตคติจากครอบครัว โรงเรียน ครู การเรียนการสอน เป็นต้น

2. ประสบการณ์ส่วนตัวขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคลซึ่งมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ดังนั้น เจตคติบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคลแต่ละคน

3. การเลียนแบบ การถ่ายทอดเจตคติของบางคนได้มาจากการเลียนแบบเจตคติของคนอื่น ๆ ที่ตนพอใจ เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ครู เป็นต้น

4. อิทธิพลของกลุ่มสังคม คนย่อมมีเจตคติคล้ายตามกลุ่มสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อม เช่น เจตคติต่อศาสนา เจตคติต่อสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

ประโยชน์ของเจตคติ สรุปได้ ดังนี้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2520 : 4 และ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 54-55)

1. เจตคติเป็นคำย่อที่สามารถอธิบายความรู้สึกยาว ๆ ที่ครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ได้มาก
 2. เจตคติช่วยในการพิจารณาเหตุผลของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือที่มีต่อเป้าเจตคติของบุคคลนั้นได้ ซึ่งช่วยให้มีการรับรู้ตนเอง ทำให้สามารถส่งเสริมหรือยับยั้งสิ่งที่จะแสดงออกมาได้
 3. เจตคติช่วยในการปรับตัวและเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว
 4. เจตคติช่วยสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของบุคคลนั้น ช่วยให้แสดงออกถึงค่านิยมของตนเอง แสดงว่าเจตคตินั้นนำความพอใจมาให้กับบุคคลนั้น
 5. เจตคติช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น
- สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็น ของคนที่ตัดสินคุณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในทางบวกและทางลบ และเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ

3.2 พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมาแต่โบราณกาล ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 92 นับถือพระพุทธศาสนา จึงทำให้ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามมีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา คติธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้านสืบเนื่องเรื่อยมา และพระพุทธศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันหลักที่มีบทบาทในด้านการอบรม สั่งสอนศีลธรรม ปลุกฝังพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อบรมกล่อมเกลাজิตใจ สร้างทัศนคติ และค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรมไทยให้เกิดขึ้นแก่คนไทยตลอดมา (กรมการศาสนา, 2548 ก : 16)

องค์ประกอบของศาสนา คือ แก่นสารหรือส่วนสำคัญต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นศาสนา ประกอบด้วย (พื้น ดอกบัว, 2542 : 2-3 และ เตือน คำดี, 2531 : 27-28)

1. ศาสดา คือ พระพุทธเจ้า เป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา
2. หลักธรรม คือ เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหัวใจที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของคน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สำคัญ ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ไตรสิกขา อริยสัจสี่ หลักสำคัญที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบมี 3 ประการ คือ ละชั่วทั้งปวง ทำดีให้บริบูรณ์ และทำใจให้บริสุทธิ์
3. พระสงฆ์ เป็นผู้สืบต่อหรือสาวกผู้ปฏิบัติศาสนกิจสืบทอดพระพุทธศาสนา หรือผู้รับคำสอนมาปฏิบัติ
4. ศาสนสถานและศาสนวัตถุ คือ สถานที่เคารพหรือเป็นที่ตั้งและสิ่งแทน ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป เป็นต้น

5. ศาสนพิธี คือ การประกอบพิธีต่าง ๆ ตามแนวปฏิบัติของศาสนา เช่น พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นแบบอย่างอันดีงาม

6. พุทธศาสนิกชน คือ บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวัฒนธรรมของคนไทย (สุริยวรรณ พงอินทร์. 2548 : 57-59 ; อ้างอิงจาก พัน ดอกบัว. 2542) แบ่งได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคติธรรม พระพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีคติประจำใจหลายข้อ เช่น การพึ่งพาตนเอง การแก้ความผิดหวัง การแก้ทุกข์ ทำให้รู้จักคิดและยอมรับความจริงของชีวิต

2. ด้านสหรธรรม แบ่งเป็น ด้านการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรู้บุญคุณ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ประเพณีทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ประเพณีการบวช และมารยาททางสังคม ได้แก่ การกราบ การไหว้ ความอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นต้น

3. ด้านเนติธรรม คือ หลักธรรมทางกฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนกฎหมายที่เป็นคติในการปกครองตนเองและหมู่คณะ เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น พระเจ้าแผ่นดิน ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม ธรรมในการปกครองเรือน คือ พรหมวิหาร 4 พื้นฐานของกฎหมายบ้านเมือง อาศัยศีล 5 และหลักธรรมอื่น ๆ เป็นหลักในการกำหนด

4. ด้านวัตถุธรรม คือ หลักธรรมซึ่งเป็นคติที่แสดงออกทางรูปธรรมหรือรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม เช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร เรือสุพรรณหงส์ เจดีย์ พระธาตุ ด้านประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป รูปปั้นเทวดา ลวดลายประติมากรรมต่าง ๆ เช่น ลายกนก ลายรดน้ำ ด้านจิตรกรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องพุทธประวัติ ภาพไตรภูมิ ด้านวรรณกรรม เช่น หนังสือไตรภูมิพระร่วง การตั้งชื่อคน วัด จังหวัด ด้านดุริยางค์ศิลป์ เช่น เพลงวันมาฆบูชา เพลงโอวาทปาติโมกข์ ด้านนาฏศิลป์ เช่น การรำพุทธบูชา เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติและพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า เจตคติต่อพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวโน้มของจิตใจที่มีต่อองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา อันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อม มีทั้งความรู้สึกทางบวกและทางลบ

4. ศาสนพิธี

พระรัชชชัย ถาวรธมโม (2547 : 56) กล่าวว่า ศาสนพิธี คือ แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติในทางพระศาสนา

พิธี (กรมการศาสนา. 2549ก : 90-91) คือ แบบอย่าง แบบแผน หรือรูปแบบต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติในทางพระศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศาสนพิธี

ความจริงแล้วเรื่องพิธีเป็นเรื่องที่มีด้วยกันทุกศาสนา และเป็นเรื่องเกิดขึ้นทีหลังศาสนา หมายความว่า มีศาสนาเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงมีพิธีต่าง ๆ เกิดตามมาภายหลัง

เหตุเกิดศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา เนื่องจากมีหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้แต่ในปีที่ตรัสรู้ เพื่อพุทธสาวกจะได้ถือเป็นหลักในการออกไปประกาศพระศาสนา อันเรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ซึ่งมีหลักการสำคัญที่ทรงวางไว้เป็นหลักทั่ว ๆ ไป 3 ประการ คือ พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ทำความชั่วทั้งปวง ให้อบรมกุศลให้พร้อม และให้ทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว โดยหลักการทั้ง 3 นี้ เป็นอันว่าพุทธบริษัทต้องพยายามทำตามคำสอนในหลักการนี้ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่า ทำบุญ และการทำบุญพระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุ คือที่ตั้งอันเป็นทางไว้โดยหลักย่อ 3 ประการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ คือ

1. ทาน การบริจาคสิ่งของของตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
2. ศีล การรักษากาย วาจา ให้สงบเรียบร้อยไม่ล่วงพุทธบัญญัติ
3. ภาวนา การอบรมจิตใจให้ผ่องในทางกุศล

บุญกิริยาวัตถุนี้เอง เป็นแนวให้พุทธบริษัทปฏิบัติตามหลักการที่กล่าวข้างต้นและเป็นคำให้เกิดศาสนพิธีต่าง ๆ ขึ้นโดยนิยมน คือ พุทธบริษัทนิยมทำบุญ ไม่ว่าจะปรารภเหตุใด ๆ ก็ให้เข้าหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 นี้ โดยเริ่มต้นมีการรับศีล ต่อไปภาวนาด้วยการสวดมนต์เองหรือฟังพระสวดแล้วส่งใจไปตาม จบลงด้วยบริจาคทานตามสมควร เพราะนิยมทำบุญเป็นการบำเพ็ญความดี จึงเกิดพิธีกรรมขึ้น เมื่อพิธีกรรมใดเป็นที่นิยมและรับรองปฏิบัติสืบมาจนเป็นประเพณี พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นศาสนพิธีขึ้น ซึ่งแยกเป็นหมวดได้ 4 หมวด คือ

1. หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล เป็นเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการอบรมความดีงามทางพระศาสนาเฉพาะตัวบุคคล คือ สร้างความดีแก่ตนทางพระพุทธศาสนาตามพิธี ประกอบด้วย พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีรักษาอุโบสถ และพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2. หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ บุญพิธี ได้แก่ พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวของพุทธศาสนิกชน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทั่วไป ประกอบด้วย ทำบุญงานมงคล และทำบุญงานอวมงคล

3. หมวดทานพิธี ว่าด้วยพิธีถวายทาน การถวายทาน คือการถวายวัตถุที่ควรให้เป็นทาน เรียกว่า ทานวัตถุ ซึ่งถวายเป็นทานแก่ภิกษุสามเณรเพื่อใช้สอยหรือบูชาพระตามสมควร การถวายทานมีนิยม 2 อย่าง คือ การถวายเจาะจงเฉพาะรูปนั้นรูปนี้ เรียกว่า ปาฏิบุคลิกทาน และถวายไม่เจาะจงรูปใด มอบเป็นของกลางให้สงฆ์จัดเฉลี่ยกันใช้สอยเอง เรียกว่า สังฆทาน

4. หมวดปกิณกพิธี ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการประกอบพิธีต่าง ๆ ในหมวดข้างต้น ประกอบด้วย วิธีแสดงความเคารพ วิธีประเคนของพระ วิธีทำหนังสืออาราธนาและทำใบพิจารณาถวายจุฬัจฉัย วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม และวิธีกรวดน้ำ

หลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฉบับกรมการศาสนา พ.ศ.2549 ได้กำหนดให้ วิชาธรรม วิชาประวัติพระพุทธศาสนา และวิชาศาสนปฏิบัติ เป็นวิชาบังคับ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสำหรับผู้ศึกษาในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทุกคน เพื่อความเป็นพุทธมามกะที่ดี การดำรงชีวิตตามวิถีชาวพุทธที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมและเข้าใจสภาพชีวิต มีความเชื่อมั่นในหลักพระพุทธศาสนา และซาบซึ้งในพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า สามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสม ปฏิบัติตนและกล้าแสดงออกในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในกาลเทศะต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและองอาจ (กรมการศาสนา. 2549ฯ : 3)

สรุปได้ว่า ศาสนาพิธี หมายถึง แบบอย่าง แบบแผน หรือรูปแบบต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา

หลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้กำหนดให้วิชาศาสนปฏิบัติหรือวิชาศาสนาพิธี เป็นวิชาบังคับ โดยมุ่งหมายให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในศาสนปฏิบัติ หลักการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถปฏิบัติตน กล้าแสดงออกในกิจกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาพิธี ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และได้กำหนดให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดสอบภาคปฏิบัติเพื่อวัดระดับความรู้ความสามารถของนักเรียน ในหมวดปกิณกพิธี ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในการประกอบพิธีต่าง ๆ ประกอบด้วย วิธีแสดงความเคารพ วิธีประเคนของพระ วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม และวิธีกรวดน้ำ รวมทั้งประเมินการปฏิบัติของนักเรียนในด้านการสนทนากับพระสงฆ์ การสวดมนต์บทต่าง ๆ และความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดขึ้น

5. การประเมิน

5.1 ความหมายของการประเมิน

สมหวัง พริยานุวัฒน์ (2544ก : 20-21) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจ และหรือค่านิยมและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และ

การประเมิน หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (เชิงคุณค่า) เพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ไทเลอร์ (Tyler. 1950) กล่าวว่า การประเมิน เป็นการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างจริง (What is) กับสิ่งที่ควรจะเป็น (What should be) และการใช้ข้อมูลความไม่สอดคล้องเป็นหลักในการตัดสินใจสรุปผลการดำเนินงาน

ครอนบาค (Cronbach. 1963, 1982) กล่าวว่า การประเมิน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างได้มาตรฐาน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

โพรวัส (Provus. 1971) กล่าวว่า การประเมินเป็นการเปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างการปฏิบัติตามที่วางแผนกับการปฏิบัติที่เป็นจริง และผลลัพธ์ที่คาดหวังตามแผนกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ความสอดคล้อง ไม่สอดคล้องที่เกิดขึ้น แสดงถึงข้อดีข้อเสียของโครงการ

อัลคิน (Alkin. 1969) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า คือ กระบวนการที่ได้มาซึ่งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกเฟ้นข่าวสารที่เหมาะสม การรวบรวมและวิเคราะห์ข่าวสารเพื่อรายงานข้อสรุป เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการตัดสินใจในการเลือกหนทางต่าง ๆ ที่เป็นไปได้

สคริฟเวน (Scriven. 1973) กล่าวว่า การประเมิน เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าที่แท้จริงทั้งหมดของสิ่งที่มุ่งประเมิน ทั้งคุณค่าของผลที่คาดหวังและมีได้คาดหวัง

สแตก (Stake. 1975) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการบรรยายและตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา ซึ่งเน้นเรื่องการบรรยายสิ่งที่จะถูกประเมิน โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam. 1971) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็น กระบวนการกำหนดปัญหา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

ไพศาล หวังพานิช (อ้างอิงจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2543? : 2) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบหรือการพิจารณาตัดสินคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือของกิจกรรมใด ๆ เพื่อกำหนดคุณค่า คุณภาพ ความถูกต้อง เหมาะสม โดยอาศัยเกณฑ์เป็นหลัก สรุปได้ว่า การประเมิน คือ การพิจารณาหรือกำหนดคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง

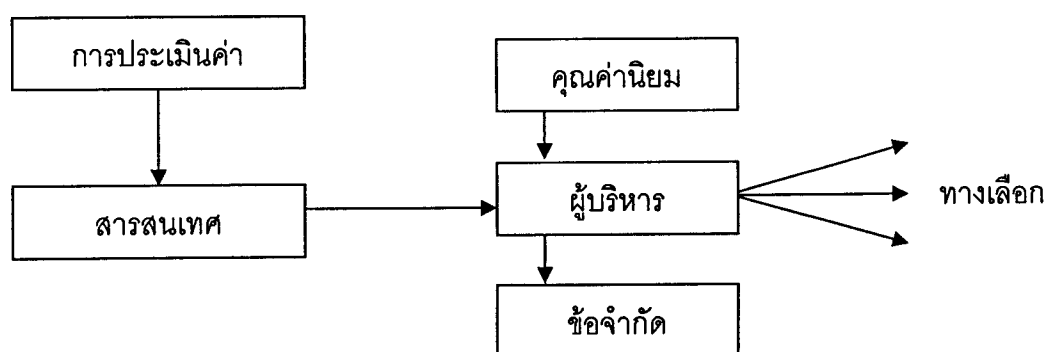
ศิริชัย กาญจนวาสี (2537 : 19) กล่าวว่าความหมายของการประเมินได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจากความเข้าใจที่ว่า การประเมินเป็นสิ่งเดียวกับการวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (Measurement-oriented) การประเมินเป็นกระบวนการศึกษาสิ่งต่างๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย (Research-oriented) การประเมินเป็นการตรวจสอบการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Objectives-oriented) การประเมินเป็นการช่วยเสนอสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision-oriented) การประเมินเป็นการสนองสารสนเทศแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายด้วยการบรรยายอย่างลุ่มลึก (Description-oriented) และการประเมินเป็นการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน (Judgment-oriented)

สมคิด พรหมจ้อย (2542 : 27-28) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ว่ามีมากน้อยเพียงใด เป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ กล่าวคือ โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 113-114) กล่าวว่าในการประเมินค่าสิ่งใดก็ตาม จะต้องประกอบด้วย ส่วนประกอบการ (Performance) ที่ได้จากการวัด กับการตัดสินใจคุณค่าของส่วนประกอบการนั้น โดยการเปรียบเทียบส่วนประกอบการที่ได้จากการวัดกับเกณฑ์การประเมินองค์ประกอบของการประเมินเขียนแสดงในรูปสมการ ดังนี้

$$\begin{array}{ccccc} \text{การประเมิน} & = & \text{การวัด} & + & \text{การตัดสินใจ} \\ \text{(Evaluation)} & & \text{(Measurement)} & & \text{(Judgment)} \end{array}$$

การประเมินเป็นกระบวนการที่มุ่งตอบคำถาม How good? เพราะก่อให้เกิดสารสนเทศ (Information) เพื่อช่วยในการเป็นการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงดังนี้

ภาพประกอบ 2 กระบวนการประเมิน

สุวิมล ว่องวาณิช (2533) กล่าวว่า การพัฒนาโครงการควรกระทำควบคู่กับการประเมินโครงการ โดยมีจุดสำคัญที่เหมือนกัน คือ การออกแบบโครงการให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ โครงการจะประสบความสำเร็จหรือไม่ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการทำงานของคณะทำงาน ซึ่งต้องทำงานประสานสัมพันธ์กันตลอดโครงการ ซึ่งที่ต้องให้ความสนใจในการพัฒนาโครงการอยู่ที่การกำหนดกิจกรรมให้เหมาะกับเป้าหมายของโครงการ ส่วนการประเมินโครงการนั้น ความสำคัญอยู่ที่การกำหนดตัวบ่งชี้ที่ใช้วัดเพื่อตรวจสอบว่าโครงการบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529 : 7, 51) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า นโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ต้นหรือไม่ และระดับใด

และได้สรุปความหมายและตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับเกณฑ์การวิจัยประเมินผลไว้ ดังนี้

ตาราง 7 ความหมายและตัวอย่างคำถามเกี่ยวกับเกณฑ์การวิจัยประเมินผลทั้ง 5 เกณฑ์

เกณฑ์การวิจัยประเมินผล	ความหมาย	ตัวอย่างคำถาม
1. ประสิทธิภาพ	เปรียบเทียบผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	นโยบาย/แผนงาน/โครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่
2. ประสิทธิภาพ	เปรียบเทียบปัจจัยนำเข้ากับผลลัพธ์ ผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ	การปฏิบัติตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการสิ้นเปลืองทรัพยากรเพียงใด
3. ความพอใจ	เปรียบเทียบผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการกับความต้องการทั้งหมดของสังคม (หรือขอบเขตของทั้งหมดของปัญหา)	นโยบาย/แผนงาน/โครงการสามารถตอบสนองความต้องการทั้งหมดของสังคมได้หรือไม่เพียงใด
4. ความเสมอภาค	เปรียบเทียบโอกาสที่จะได้รับบริการสาธารณะตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการมีความเท่าเทียมกันสำหรับประชาชนทุกกลุ่มทุกพวกหรือไม่	- ใครบ้างที่มีโอกาสหรือไม่มีโอกาสได้รับผลลัพธ์และผลกระทบตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ - ใครบ้างที่ทราบหรือไม่ทราบเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ
5. ความเป็นธรรม	เปรียบเทียบว่าประชาชนผู้เสียเปรียบในสังคมได้รับผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย/แผนงาน/โครงการในสัดส่วนเช่นใด เมื่อพิจารณาร่วมกับประชาชนผู้ได้เปรียบในสังคม	- นโยบาย/แผนงาน/โครงการถูกกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับผู้ได้เปรียบหรือผู้เสียเปรียบในสังคมเป็นสำคัญ - นโยบาย/แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการอยู่นั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนโดยส่วนรวมหรือเฉพาะต่อกลุ่มผลประโยชน์ส่วนน้อย

จากความหมายที่นักประเมินและนักวิชาการให้ไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการแสวงหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์

5.2 ประเภทของการประเมิน

นักประเมินและนักวิชาการได้แบ่งการประเมินออกเป็นหลายประเภท ตามแต่จะใช้เกณฑ์ในการแบ่ง ผู้วิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นจาก สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544ก,ข) สมคิด พรหมจรรย์ (2542) คมศร วงษ์รักษา (2540) ไพศาล หวังพานิช; สมบูรณ์ ชิตพงศ์ และคณะ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2543?) สรุปได้ดังนี้

5.2.1 แบ่งตามหลักยึดในการประเมินค่า แบ่งเป็น

1. การประเมินค่าตามอุดมการณ์ของโครงการ หรือการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal-Based Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนการประเมินว่าโครงการนั้นมีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง
2. การประเมินค่าซึ่งอิสระจากอุดมการณ์ของโครงการหรือ การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal-Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดโดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

5.2.2 แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน

1. การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre-Evaluation) ทำขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการ เพื่อศึกษาถึงความพร้อมของบุคคลและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ รวมทั้งความเป็นไปได้ของโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการที่เหมาะสม ข้อมูลที่ได้จะมาใช้ในการวางแผนการดำเนินงานของโครงการวางแผนการประเมินขั้นต่อไป
2. การประเมินในระหว่างดำเนินงาน (Formative Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานตามแผน ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค นำไปแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การประเมินหลังการดำเนินงาน หรือการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าโครงการประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยให้ความสนใจในผลผลิต (Output) และผลที่ได้รับ (Effect) เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้รับผิดชอบโครงการว่าจะทำโครงการนั้นต่อไปหรือไม่ อย่างไร

4. การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินโครงการ ในช่วงที่โครงการดำเนินการสิ้นสุดไปแล้วระยะหนึ่ง เพื่อศึกษาถึงผลกระทบจากโครงการดังกล่าว

5.2.3 แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน

1. การประเมินเพื่อปรับปรุง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) มุ่งตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงาน ศึกษาความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคใน ระหว่างปฏิบัติโครงการ เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

2. การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเบ็ดเสร็จเมื่อสิ้นสุดโครงการ เพื่อตรวจสอบคุณภาพ ความคุ้มค่าของ โครงการ มุ่งพิจารณาผลตามเป้าหมาย

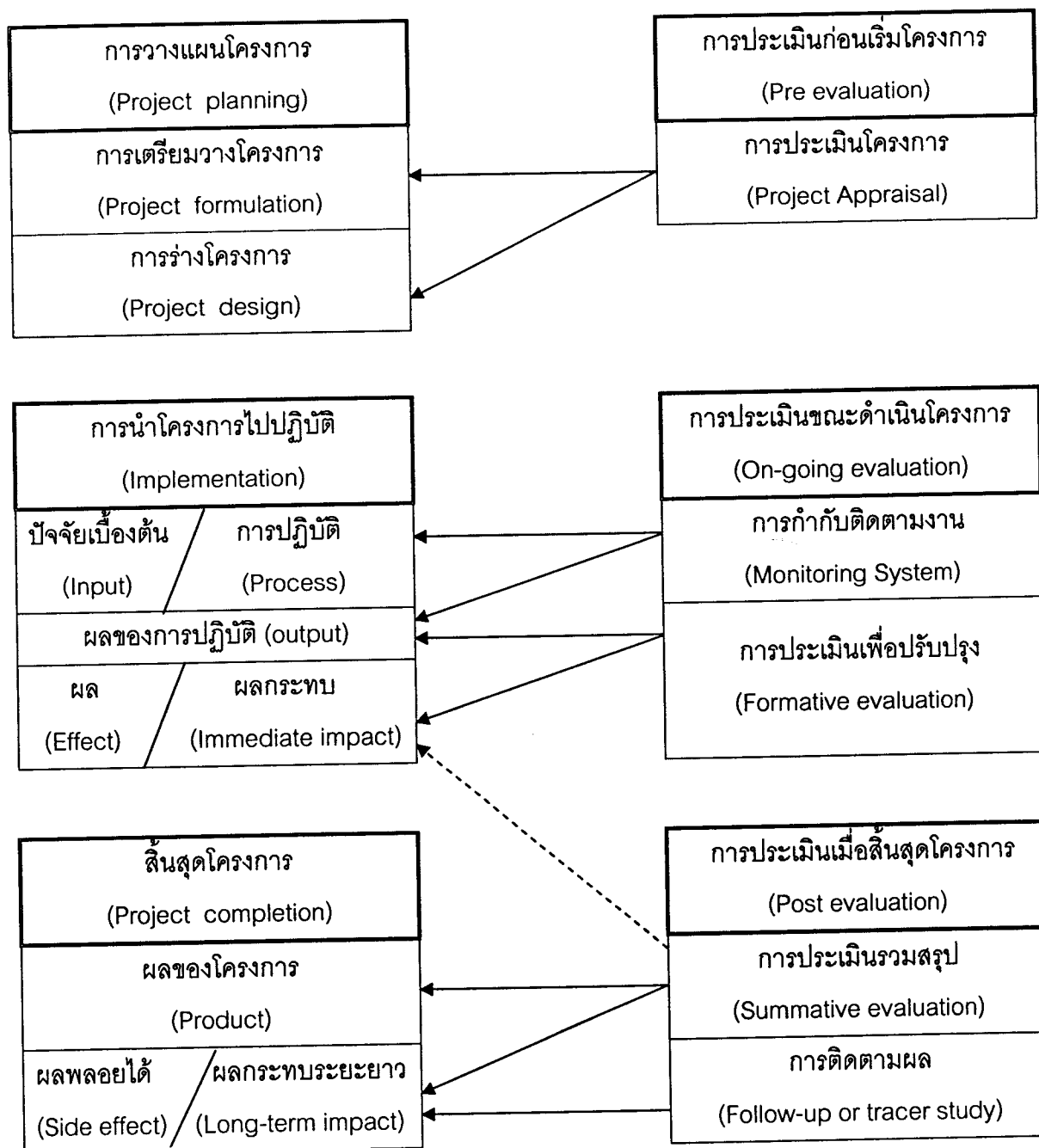
5.2.4 แบ่งตามรูปแบบการประเมิน

1. การประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Objective-centered Evaluation Models) เป็นการประเมินที่เน้นการตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายกับผลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน โครงการว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ ครอนบาค แฮมมอนด์ และเคิร์กแพตทริก

2. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgment Evaluation Models) มี จุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่าของโครงการ ได้แก่ รูปแบบ การประเมินของสคริฟเวน สเต็ก และ โพรวด์

3. การประเมินที่เน้นการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (Decision-oriented Evaluation Models) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยผู้บริหารในการ ตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม เวลช์ และอัลคิน

การประเมินมีส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ปฏิบัติได้ทราบถึงผลการดำเนินงานว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด มีข้อบกพร่อง อย่างไรบ้าง และจะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในส่วนใดที่จะเป็นผลให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ไว้ และสามารถนำผลที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการวางแผนงานหรือโครงการที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกันให้ประสบความสำเร็จได้ ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ดังจะเห็นได้จาก ความสัมพันธ์ของการประเมินโครงการกับกระบวนการดำเนินโครงการ ดังนี้ (สมคิด พรหมจุ้ย, 2542 :

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินโครงการกับกระบวนการดำเนินโครงการ

5.3 รูปแบบการประเมิน

5.3.1 ความหมาย

สมคิด พรหมจ้อย (2542 : 39) กล่าวว่า รูปแบบการประเมิน คือ กรอบความคิด หรือแบบแผนในการประเมิน ที่แสดงให้เห็นถึงรายการที่ควรประเมินหรือกระบวนการของการประเมิน ในการประเมินโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น เราควรพิจารณาเรื่องใดบ้าง (What) ในขณะเดียวกัน บางรูปแบบอาจมีการเสนอแนะด้วยว่า ในการประเมินแต่ละรายการ แต่ละเรื่องควรพิจารณาหรือตรวจสอบอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะการเสนอแนะวิธีการ (How)

5.3.2 ประโยชน์ของรูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมินมีประโยชน์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การเลือกใช้รูปแบบการประเมินได้เหมาะสมกับสิ่งที่มุ่งประเมินจะช่วยให้เห็นแนวทางหรือกรอบความคิดในการประเมิน
2. ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินชัดเจนและครอบคลุม
3. ช่วยให้การกำหนดตัวแปรหรือประเด็นสำคัญในการประเมินได้อย่างชัดเจน
4. ทำให้ผลงานการประเมินมีความเป็นระบบ ครอบคลุม เป็นที่ยอมรับ และสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน

5.3.3 รูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมินมีหลายประเภท แบ่งเป็น 3 กลุ่ม 9 รูปแบบ ดังนี้

1. การประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Objective-centered Evaluation Models) รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์ ครอนบาค แฮมมอนด์ และเคริกแพตทริก
2. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgment Evaluation Models) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน สเติร์ก และโพรวิส
3. การประเมินที่เน้นการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (Decision-oriented Evaluation Models) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟมบีม อัลคิน และเวลส์

ผู้วิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินของสตัฟเฟมบีม โพรวิส และครอนบาค ซึ่งเป็นแนวคิดการประเมินที่ผู้ประเมินใช้ในการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการ ในครั้งนี้ จากสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544ก,ข) สมคิด พรหมจ้อย (2542) ศิริชัย กาญจนวาสี (2537) สุชุม มูลเมือง (2530) รัตนะ บัวสนธ์ (2540) สมบูรณ์ ชิตพงศ์; ดิลก ดิลกานนท์ และพวงรัตน์ ทวีรัตน์ (อ้างอิงจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2543?) สรุปได้ดังนี้

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟมบีม (Daneil L. Stufflebeam)

สตัฟเฟมบีม (Stufflebeam, 1971) ได้เสนอรูปแบบประเมิน CIPP (Context-Input-Process-Product Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ซึ่งไม่เพียงแต่ประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้นแต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกเป้าหมาย/จุดมุ่งหมาย การดำเนินงาน การกำหนดยุทธวิธี แผนงาน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสม และการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยน คง-ขยาย/ยุบ-เลิกโครงการ โดยจะประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) จะช่วยให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ โดยจะเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและความจำเป็น กระแสทิศทางของสังคมและการเมือง สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยวินิจฉัยปัญหาเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การบรรยายและการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม ยังช่วยให้ทราบถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมาย ทำให้ได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์โดยอาศัยการวินิจฉัยและการจัดเรียงลำดับปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการ

วิธีการประเมินสภาวะแวดล้อม มี 2 วิธี

1.1 Contingency Mode เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อมเพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอกระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลมาซึ่งพัฒนาส่งเสริมโครงการให้ดีขึ้น โดยใช้การสำรวจปัญหาภายในขอบเขตที่กำหนดอย่างกว้าง ๆ จะทำให้คาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตซึ่งมีประโยชน์ในการวางแผนโครงการต่อไป คำถามที่ใช้ในการประเมินคือ คำถาม “ถ้า...แล้ว” เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของวัตถุประสงค์

1.2 Congruence Mode เป็นการประเมินโดยการเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทำให้ทราบว่าวัตถุประสงค์ใดบ้างที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เป็นไปเพื่อการปรับปรุง

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ เพื่อวิเคราะห์หาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดกับทรัพยากรที่มีอยู่และเป็นทางเลือกที่มีโอกาสทำให้บรรลุวัตถุประสงค์โครงการได้มากที่สุด ซึ่งมักประเมินในด้านต่าง ๆ คือ

2.1 ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในการจัดโครงการ

2.2 ยุทธวิธีที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.3 การได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น หน่วยงานที่จะให้ความช่วยเหลือด้าน เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ

1.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

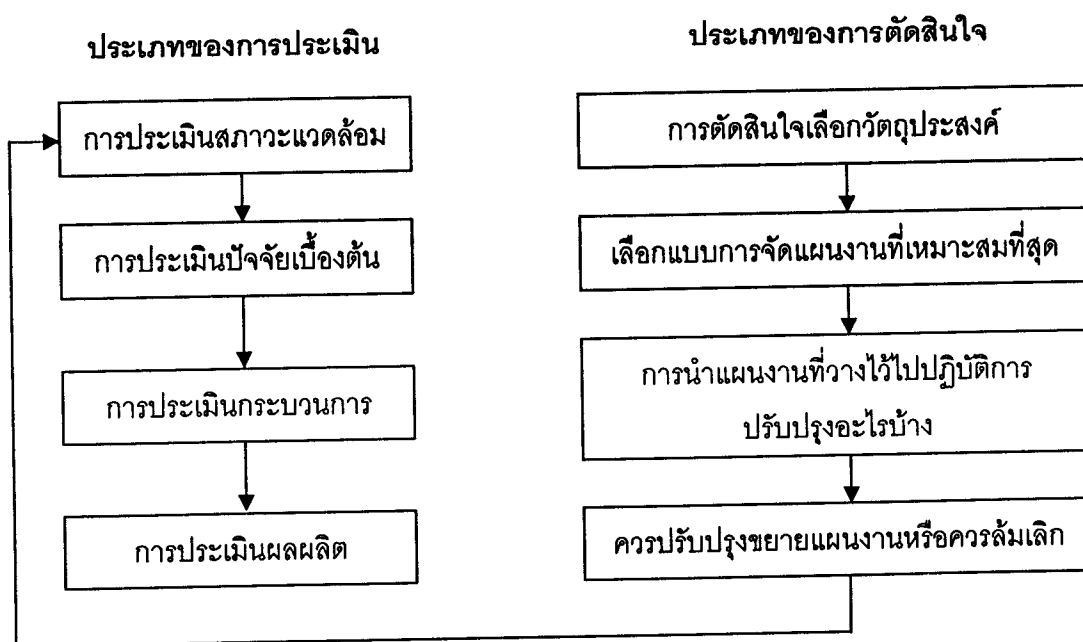
เมื่อแผนดำเนินการได้รับการอนุมัติและลงมือทำ การประเมินกระบวนการจำเป็นต้องได้รับการเตรียมการเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้รับผิดชอบและผู้ดำเนินการทุกลำดับชั้นเพื่อที่จะได้สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่ ซึ่งมียัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อหาและทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้ ประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้ามาให้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมีอุปสรรคใด ๆ เกิดขึ้น

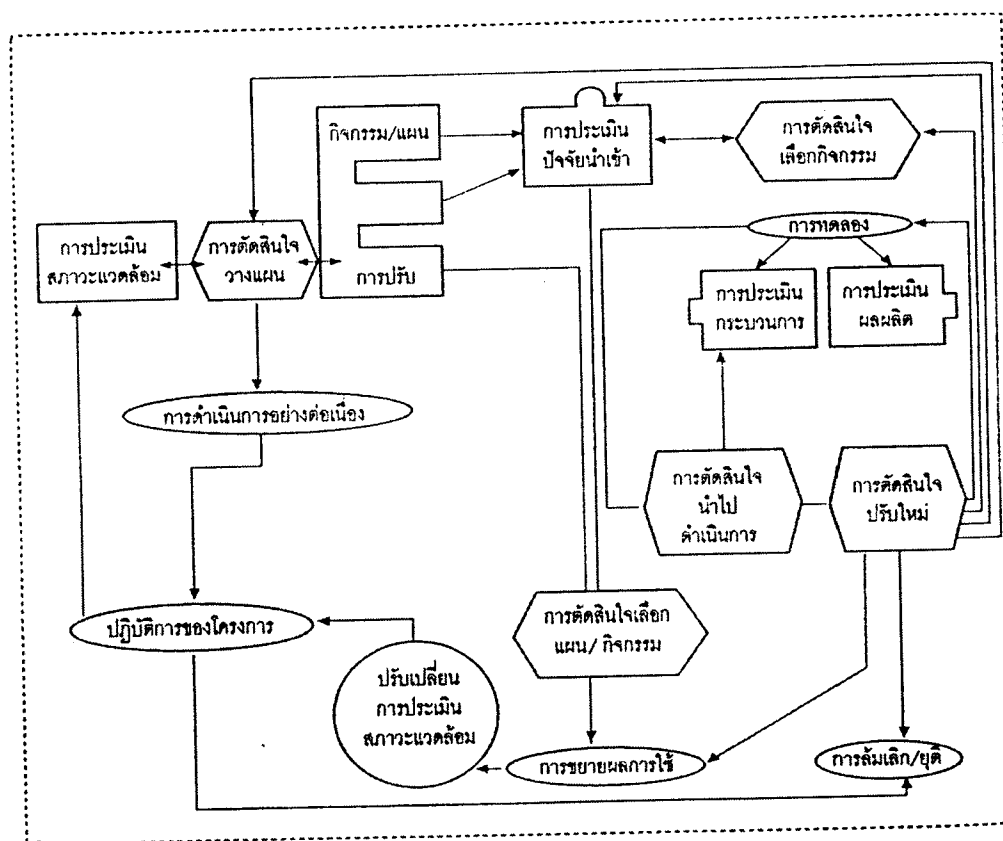
2. เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผนงาน นำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

1.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จ เป็นการประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้รับทั้งหมดจากการดำเนินงานว่าได้ผลมากน้อยเพียงไรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยนำผลที่วัดได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ และแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยรายงานจากการประเมินสถานะแวดล้อม ปัจจัย และกระบวนการร่วมด้วย เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงขยายโครงการ นำไปใช้ต่อเนื่องต่อไป และเพื่อล้มเลิกโครงการ

ภาพประกอบ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจ

ภาพประกอบ 5 รูปแบบการประเมิน CIPP

รูปแบบการประเมินของโพรวัส (Malcolm M.Provus)

โพรวัส (Provus. 1971) ได้เสนอรูปแบบในการประเมินโครงการ ชื่อ รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องกัน (The Discrepancy Evaluation Model) ซึ่งหมายถึง การรวบรวมข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในความไม่สอดคล้องกันระหว่างส่วนประกอบแต่ละส่วนของโครงการที่เป็นจริง (Actual Program) กับโครงการเกณฑ์มาตรฐาน (Standard Criterion Program)

เป็นรูปแบบการประเมินโครงการในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ (Ongoing program) เพื่อการพัฒนาและประเมินโครงการไปในขณะเดียวกัน

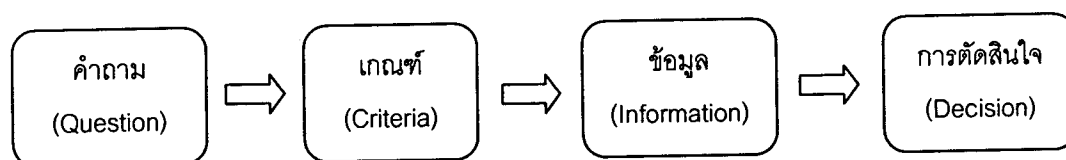
จุดมุ่งหมายของการประเมิน เพื่อพิจารณาข้อมูลความไม่สอดคล้อง (Discrepancy information) นำไปสู่การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการขั้นตอนต่อไป
2. ดำเนินการขั้นเดิมซ้ำ หลังจากได้มีการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานของโครงการหรือวิธีการดำเนินการแล้ว
3. ดำเนินการขั้นที่ 1 ใหม่ หรือ
4. ล้มเลิกหรือให้สิ้นสุดโครงการ

ลักษณะของการประเมินความไม่สอดคล้องกันจะประกอบด้วยโครงการ 2 โครงการ คือ โครงการที่เป็นจริง และ โครงการเกณฑ์มาตรฐาน ทั้ง 2 โครงการจะประกอบด้วยส่วนประกอบย่อย ๆ เช่น ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ตามลำดับ ในการประเมินจะนำส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วน ตามลำดับของโครงการจริงไปเปรียบเทียบกับโครงการเกณฑ์มาตรฐาน หากผลการเปรียบเทียบไม่ สอดคล้องกันก็จะทำการปรับปรุงโครงการ โดยอาจปรับส่วนประกอบของโครงการเกณฑ์มาตรฐาน หรือโครงการจริงในแต่ละส่วนก็ได้ การปรับปรุงโครงการเกณฑ์มาตรฐานอาจเป็นเพราะเกณฑ์ที่ กำหนดไว้ในแต่ละส่วนสูงเกินไป หรือเป็นอุดมคติจนยากที่จะไปถึงได้ ซึ่งสามารถปรับเกณฑ์ให้ต่ำลง แต่หากคิดว่าเกณฑ์มีความเหมาะสมแล้ว ก็ควรจะปรับโครงการจริงจึงจะเหมาะสมกว่า

ในแต่ละขั้นตอนของการประเมินจะใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ ซึ่งจะมี อยู่ 3 คำถาม คือ ทำไมถึงเกิดความแตกต่างหรือความไม่สอดคล้อง แนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้คืออะไร และวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาคืออะไร

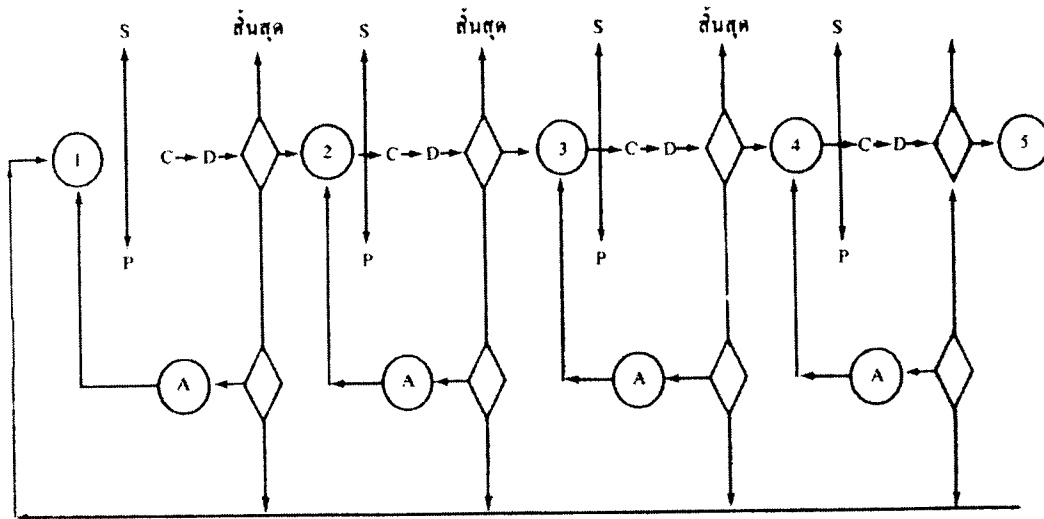
ในการตอบปัญหาแต่ละข้อจะต้องพิจารณาองค์ประกอบที่จำเป็น 3 ประการ คือ เกณฑ์ ข้อมูลใหม่ และการตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์แล้วเกิดความไม่ สอดคล้องกัน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 6 ขั้นตอนในการประเมินตามแบบจำลองของไฟว์ส

ขั้นตอนของการประเมิน

การประเมินโครงการใด ๆ ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ จะผ่านขั้นตอนพัฒนา 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ของ การเปรียบเทียบ แต่ละขั้นตอนอาจเกี่ยวข้องกับสิ่งนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต กระบวนการ เปรียบเทียบในขั้นตอนเหล่านี้ ดังนี้

ภาพประกอบ 7 รูปแบบการประเมินของโพรว์ล

S (Standard)	=	มาตรฐาน
P (Performance)	=	ส่วนประกอบโครงการ หรือ การปฏิบัติจริง
C (Comparison)	=	การเปรียบเทียบ
D (Discrepancy)	=	สารสนเทศแสดงความไม่สอดคล้องกัน ช่วงห่าง (ความแตกต่าง)
A (Alternation)	=	การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง

การประเมินโครงการตามแบบจำลองของโพรว์ล มีการดำเนินงานในลักษณะขั้นการพัฒนาแบบเปรียบเทียบ 4 ขั้น (Development stages of comparison) ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ส่วนขั้นที่ 5 เป็นการประเมินต้นทุน-กำไร เพื่อเป็นทางเลือกโครงการ ซึ่งต้องผ่านการปรับปรุงทั้ง 4 ขั้นต้นมาแล้ว และได้ผลผลิตปลายทางมาแล้ว

รายละเอียดขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การออกแบบโครงการ (Program design) ส่วนประกอบที่จะประเมินก็คือแบบแผนของโครงการ ได้มาจากการบรรยายรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการ เป็นการเปรียบเทียบแบบแผนที่มีอยู่กับเกณฑ์ของแบบแผนโครงการ (program design criteria) ซึ่งประกอบด้วยรายการของส่วนประกอบโครงการ (Program elements) ที่ครอบคลุมโครงการทางการศึกษาเป็นระบบสิ่งนำเข้า-ผลผลิต ที่มีลักษณะพลวัตร ซึ่งจะต้องกำหนดรายละเอียดของสิ่งนำเข้ากระบวนการผลผลิตที่จำเป็นและเพียงพอต่อแบบแผนของโครงการ

จุดประสงค์ของการประเมินในขั้นที่ 1 ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งแบบแผนโครงการและจะประเมินแบบแผนของโครงการในรูปของความครอบคลุมและความสอดคล้องคงที่ภายใน มาตรฐานในการตัดสินใจในขั้นที่ 1 ก็คือ "เกณฑ์ของแบบแผน" แบบแผนที่สร้างขึ้นครั้งแรกมักจะขาดความเฉพาะเจาะจงและความสอดคล้องคงที่ภายในการประเมินขั้นที่ 1 จะเป็นกลไกช่วยให้มีการกลั่นกรองและสมเหตุสมผลมากขึ้น

ขั้นที่ 2 การดำเนินโครงการ (Program operation)

แบบแผนของโครงการซึ่งเป็นส่วนประกอบการในขั้นที่ 1 กลายมาเป็นมาตรฐานที่จะใช้ตัดสินใจการดำเนินโครงการ ในการเปรียบเทียบระหว่างการดำเนินโครงการ (Program Operation) ซึ่งเป็นส่วนประกอบการ (Performance) กับแบบแผนโครงการซึ่งเป็นมาตรฐานนั้น ผู้ประเมินจะดำเนินการที่ละเอียดกระตือรือร้นตลอดโครงการ เป็นการพิจารณาสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ก่อนเปรียบเทียบกับมาตรฐานของโครงการ ถ้าหากเกิดความไม่สอดคล้อง ผู้ประเมินก็จะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้จัดการโครงการ

การดำเนินการในขั้นที่ 2 จะช่วยให้ความสอดคล้องระหว่างแบบแผนโครงการกับการดำเนินการตามโครงการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เมื่อคณะทำงานเห็นว่าโครงการมีความคงตัวเพียงพอแล้วก็จะตัดสินใจดำเนินการตามขั้นที่ 3 ต่อไป

ขั้นที่ 3 กระบวนการโครงการ (Program process)

ในขั้นที่เป็นการประเมินโดยการเปรียบเทียบสาเหตุและผล (Cause and effect) เป็นครั้งแรก เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่จะเปลี่ยนจากสิ่งนำเข้าเป็นผลผลิต และกระบวนการหรือทรีทเมนต์ที่ใช้ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ มาตรฐานก็คือ สิ่งพยากรณ์ไว้ในแบบแผน และส่วนประกอบการ ก็คือ ผลที่ออกมาจริงจากแต่ละช่วงของกระบวนการ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า

(Process) เปลี่ยน (Input) เป็น (Output) หรือไม่

จุดมุ่งหมายของการประเมินขั้นที่ 3 ก็เพื่อที่จะให้ข้อมูลที่ได้จากการประมาณผลของกระบวนการในแต่ละส่วนประกอบย่อย (หรือตัวแปรทรีทเมนต์) ว่าให้ผลผลิตออกมาอย่างไร (หรือตัวแปรตาม) ในรูปฟังก์ชันของเวลา ในขั้นนี้จะมีการประเมินผลเบื้องต้น (Initial effect) ของบางส่วนของทรีทเมนต์ (Partial treatment) ทำให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผลของทรีทเมนต์กับเงื่อนไขของการทดลองเพิ่มขึ้น กิจกรรมในขั้นที่เป็นระดับย่อย พิจารณาผลผลิตย่อยเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 4 ผลผลิตขั้นปลายทางของโครงการ (Program terminal product)

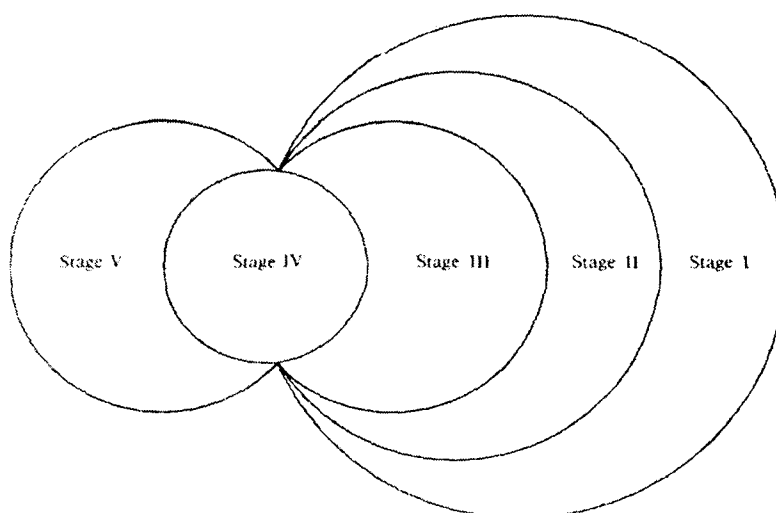
เป็นการประเมินผลผลิตขั้นปลายทางของโครงการ เพื่อตอบคำถามที่ว่า โครงการที่ดำเนินการอยู่นั้นบรรลุวัตถุประสงค์ปลายทางที่สำคัญหรือไม่ โดยการเปรียบเทียบผลผลิตปลายทางของโครงการที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจริง ซึ่งถือเป็นส่วนประกอบกับการวัตถุประสงค์ปลายทาง (Terminal objective) ของโครงการ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานเป็นการประเมินโครงการในลักษณะรวบยอด

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ต้นทุน - กำไร (Cost-benefit)

หลังจากที่ได้ประเมินแต่ละขั้นของโครงการแล้ว ก็สามารถวิเคราะห์ต้นทุนกำไรของทั้งโครงการได้ และเปรียบเทียบผลของการวิเคราะห์นั้น (ส่วนประกอบการ) กับผลการวิเคราะห์ต้นทุน-กำไรของโครงการอื่นที่ออกแบบให้บรรลุผลคล้ายคลึงกัน (มาตรฐาน) จุดมุ่งหมายของการเปรียบเทียบก็เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อมุ่งจะตอบคำถามที่ว่า ทั้งสองโครงการนี้ โครงการใดสามารถบรรลุเป้าหมายเดียวกันได้โดยการลงทุนน้อยที่สุด

พลวัตของการประเมิน (The Dynamics of Evaluation)

ธรรมชาติที่แท้จริงของการประเมินเป็นพลวัต ซึ่งมีการซ้อนเกยและเกี่ยวเนื่องระหว่างขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดเวลา เพราะการประเมินมิได้เพียงแต่กระตุ้นการพัฒนาโครงการเท่านั้น แต่ยังดำเนินการประเมินในขณะที่โครงการเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยทางปฏิบัติจริง การประเมินโครงการจะมีการวนซ้ำชั้นเดิมบ่อย ประเมินซ้ำบ่อย ซึ่งเป็นผลจากการตัดสินใจของผู้ดำเนินโครงการหลังจากได้สารสนเทศแสดงความไม่สอดคล้องกันจากขั้นตอนต่าง ๆ ถ้าหากตัดสินใจที่จะปรับปรุงโครงการ จะมีผลกระทบที่ต่อขั้นตอนการประเมินที่ตามมา โดยเฉพาะขั้นที่ 1 และ 2 จะมีโอกาสปรับปรุงโครงการได้มาก เพราะปัญหาของความไม่ครอบคลุม ไม่สอดคล้องคงที่ภายใน การประเมินบางขั้นเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน

ภาพประกอบ 8 ความสัมพันธ์ภายในระหว่างขั้น

วงใหญ่แทนชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 กระทำขึ้นในขอบเขตของงานชั้นที่ 1 งานชั้นที่ 2 ดำเนินไปควบคู่กับการตรวจสอบชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นที่ 4 ดำเนินการร่วมไปกับการดำเนินงานตรวจสอบชั้นที่ 1, 2 และ 3 และทำงานชั้นที่ 5 โดยใช้ผลจากชั้นที่ 4 และซ้อนเกยในเวลาที่กระทำการประเมินชั้นที่ 4 ซึ่งจะเห็นได้ว่า กระบวนการประเมินเป็นพลวัตร และดำเนินขึ้นต่อ ๆ มามีใช่เป็นจากการดำเนินของโครงการเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงการด้วย เป็นกระบวนการที่ยาวนานและซับซ้อน แต่ก็คุ้มค่าเมื่อสามารถพัฒนาโปรแกรมให้มีประสิทธิภาพสูงได้ โดยการให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจแก่ผู้ดำเนินโครงการอย่างครอบคลุม

รูปแบบประเมินของครอนบาค (L.Cronbach)

ครอนบาค (Cronbach, 1982) มีความเห็นว่า คำว่า โครงการทางการศึกษา มีขอบเขตครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นสื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน การประเมินจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในหลายเรื่องด้วยกัน จึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลาย ๆ ด้าน สำหรับการประเมินผลโครงการเรียนการสอนนั้น ควรทำการทดสอบทั้งจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และผลพลอยได้อื่น (Side effects) ของโครงการนั้น ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้เรียน ควรเก็บข้อมูลอย่างรอบด้านมากกว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะเจาะจง จะทำให้ผู้เรียนและผู้สอนสนใจกับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้เท่านั้น และจะละเลยไม่ให้ความสนใจเรียนรู้หรือทำการสอนในเรื่องอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน ต้องพยายามวัดผลที่เกิดขึ้นอื่น ๆ ด้วย ด้วยเหตุนี้ในการประเมินจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ หลายขั้นตอน และมีเทคนิควิธีที่แตกต่างกัน

ในการทำการประเมินนั้นมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงรายวิชา (Course Improvement) เพื่อตัดสินใจว่า สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนและวิธีการสอนใดที่น่าพอใจ และมีส่วนใดที่ดำเนินการอยู่แล้วต้องปรับปรุงแก้ไข
2. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับตัวบุคคล (Decision about individual) โดยเฉพาะผู้เรียน เป็นการค้นหาหรือการสำรวจความต้องการของผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับการเรียน การคัดเลือก หรือการจัดกลุ่ม ตลอดจนการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้า และข้อบกพร่องของนักเรียนในเรื่องการเรียนการสอน
3. เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับระบบการบริหาร (Administrative regulation) เช่น เพื่อการตัดสินใจว่าระบบการศึกษาของโรงเรียนดีหรือไม่อย่างไร และครูแต่ละคนมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพดีหรือไม่เพียงไร

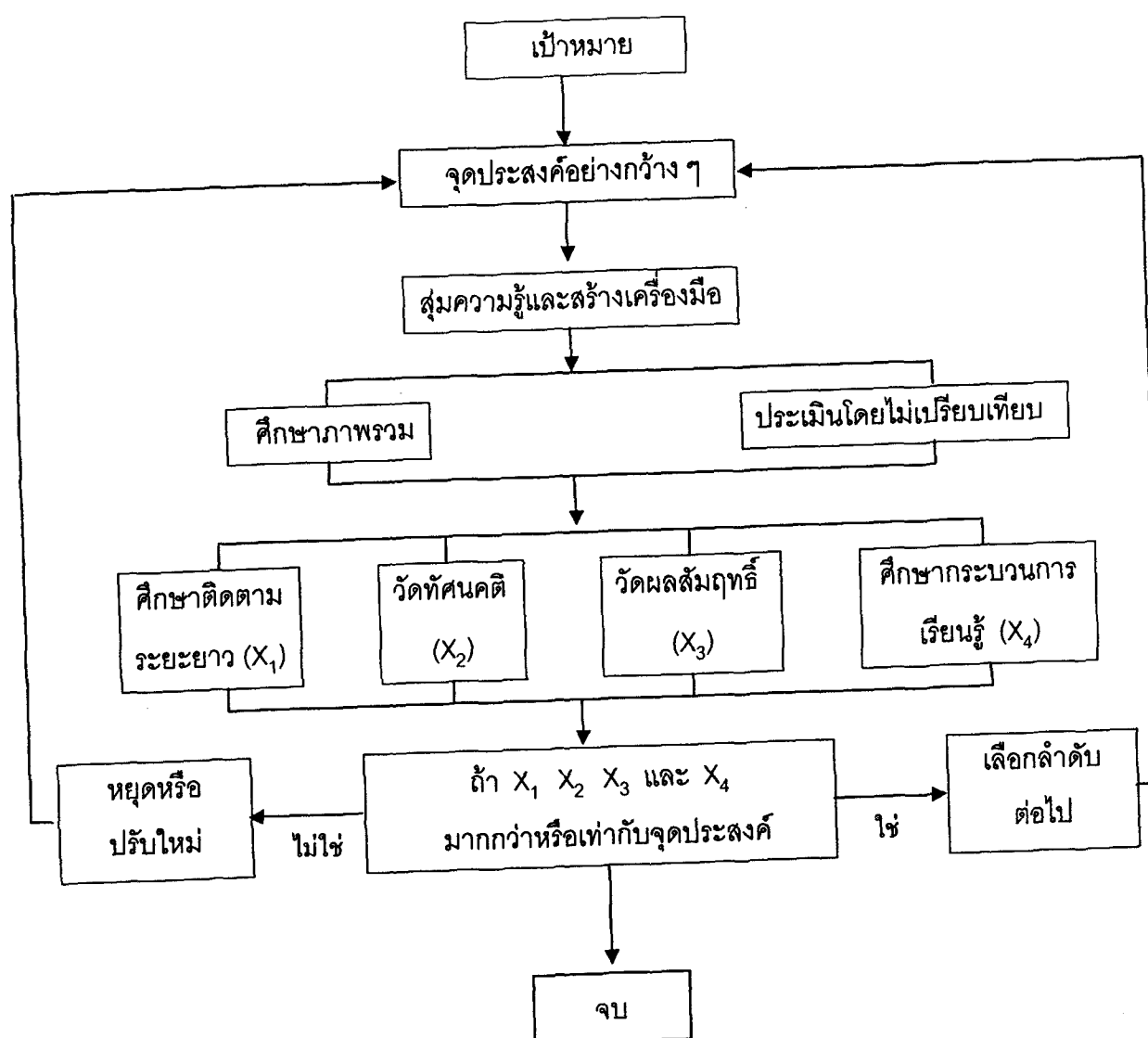
ขั้นตอนในการประเมินผลโครงการเกี่ยวกับการเรียนการสอน

1. บรรยายโครงการนั้นให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่าเนื้อหาในการบรรยายจะเกี่ยวกับโครงการแต่เพียงผิวเผินก็ตาม
2. การประเมินผลนั้น ควรประเมินผลที่เกิดขึ้นทุก ๆ ด้าน ไม่เฉพาะแต่ผลที่เกิดตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น เช่น เจตคติ ความสนใจ การเลือกอาชีพ ความก้าวหน้าทั่วไป ความสามารถเชิงเหตุผล ความถนัดในการเรียนวิชาอื่น ๆ ด้วย
3. การวิเคราะห์คะแนน ควรวิเคราะห์คะแนนของแต่ละข้อ ซึ่งจะมีความสำคัญมากกว่าคะแนนรวม เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้ทันทีตลอดเวลา
4. ไม่จำเป็นต้องทดสอบกลุ่มตัวอย่างด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน แต่ควรทำการทดสอบด้วยข้อสอบหลาย ๆ ชุด กับกลุ่มตัวอย่างขนาดกลางที่แตกต่างกัน ซึ่งจะให้ผลดีมากกว่าการทดสอบกลุ่มใหญ่ด้วยข้อสอบเพียงชุดเดียว
5. การสัมภาษณ์ และข้อทดสอบแบบอัตนัยอาจมีความจำเป็นในการประเมินผลโครงการ แต่ไม่ควรใช้กับกลุ่มขนาดใหญ่ เพราะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย
6. ในการประเมินผลไม่ควรใช้การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่เรียนเนื้อหาหรือวิชาที่ต่างกัน เพราะว่าเป็นการยากที่จะตีความ

วิธีประเมินผล มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษากระบวนการ (Process Studies) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่
2. การวัดเจตคติ (Attitude Measurement) เจตคติเป็นผลที่ออกมาส่วนหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนในการพัฒนาหลักสูตร เพราะเจตคติไม่ใช่แค่ความพอใจยังหมายถึงความตั้งใจหรือความเชื่อดังนั้น เจตคติจึงเป็นส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผลการศึกษา
3. การวัดความสามารถทั่ว ๆ ไป (Proficiency Measurement) เนื่องจากมีความสำคัญมากกว่าการทดสอบความรู้ความจำที่เฉพาะเจาะจงของแต่ละรายวิชา เพราะสิ่งเหล่านี้ได้วัดจากการวัดผลของแต่ละรายวิชาแล้ว ควรใช้แบบทดสอบต่างฟอรม์กับนักเรียนต่างกลุ่มจะได้ข้อมูลที่เป็นจำเป็น และวัดทุก ๆ ด้านที่คิดว่ามี ไม่ควรจำกัดเฉพาะภายในขอบเขตของวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเท่านั้น
4. การติดตามผล (Follow-up Studies) ควรต้องศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างจากการศึกษารายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ หรือกลุ่มตัวอย่างในโครงการกับกลุ่มตัวอย่างอีกจำนวนหนึ่งที่มิพื้นฐานทางชีวประวัติคล้ายคลึงกัน แล้วเปรียบเทียบผลระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่มว่าแตกต่างกันหรือไม่

หน้าที่ที่สำคัญที่สุดของการประเมินผลก็คือ การค้นหาว่าส่วนใดของโครงการที่บกพร่องและต้องปรับปรุงแก้ไข ดังนั้น ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลรายวิชาในโครงการเพื่อการพัฒนา ปรับปรุงรายวิชานั้น ๆ ข้อเท็จจริงที่ได้ต้องได้จากการเข้าใจอย่างลึกซึ้งของขบวนการเรียนการสอนนั้นด้วย

ภาพประกอบ 9 รูปแบบการประเมินของครอนบาค

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชีปโมเดล (CIPP Model) ของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมกระบวนการสำคัญของการดำเนินโครงการที่ต่อเนื่องกันทั้งระบบ ทั้งด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) ในการประเมินกระบวนการ เพื่อพิจารณาว่า กระบวนการดำเนินงานในแต่ละด้านที่เกิดขึ้นจริงสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ เพียงไร เป็นวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบเพื่อหาหรือทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของ ครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาตัวแปรที่สำคัญ และเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างในโครงการกับกลุ่มตัวอย่างอีกจำนวนหนึ่งที่มีพื้นฐานทางชีวประวัติคล้ายคลึงกันว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ เพียงไร ผลการเปรียบเทียบจะทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินโครงการเชิงคุณภาพที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดการประเมินทั้ง 3 รูปแบบ สอดคล้องและครอบคลุมจุดประสงค์ของการประเมิน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หรรษา เลหาเสรีกุล (2537 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 285 คน ผลการวิจัย พบว่า การเข้าเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีส่วนเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของนักเรียนบางประการ คือ นักเรียนที่ได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมทางพุทธศาสนาในปริมาณสูง และได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวในปริมาณมาก เป็นผู้มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูง และเป็นผู้มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูง เป็นผู้มีผลสัมฤทธิ์ทางจิตใจมาก และเป็นผู้ที่มีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมาก การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมทางพุทธศาสนาในโรงเรียนและการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะในครอบครัว เป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการทำนายลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์เป็นอันดับแรก ๆ นักเรียนที่มีความเชื่อและปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูง ก็จะมีผลสัมฤทธิ์ทางจิตใจและการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากด้วย และเมื่อเปรียบเทียบกลุ่มนักเรียนที่เข้าเรียนและไม่เข้าเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปรากฏว่า ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของนักเรียนเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางจิตใจ และการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมในกลุ่มนักเรียนที่เข้าเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เด่นชัดกว่ากลุ่มนักเรียนที่ไม่เข้าเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กิตติวรรณ สิทธิเวช (2534: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ความเข้าใจกับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขต กรุงเทพมหานคร โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนสหศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ทั้งที่เรียนและไม่ได้เรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 300 คน ผลการวิจัย พบว่า ความรู้ความเข้าใจทางพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากการเปรียบเทียบการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของนักเรียนในตัวอย่างกลุ่มต่าง ๆ ปรากฏว่า นักเรียนหญิงมีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีนักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนามากกว่านักเรียนที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กระทรวงศึกษาธิการได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ประเภทการจัดการศึกษาและเผยแผ่ธรรม ศึกษากรณีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัดอนงคาราม (วัดอนงคาราม. 2548 : 1,6,39-42) ซึ่งได้รับการคัดเลือกยกย่องให้เป็นวัดดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตามโครงการวิจัยและส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม ในปี พ.ศ. 2546-2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททั่วไปของวัด สภาพการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรม สภาพการบริหารการศึกษาของวัดเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาด้านที่โดดเด่น ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัด ประกอบด้วย ปัจจัยด้านโครงสร้างการทำงาน ระบบการทำงาน บุคลากร งบประมาณ และความสัมพันธ์กับชุมชนรอบด้าน ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างการทำงาน ได้คำนึงถึงรูปแบบแนวทางการบริหารการจัดการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยการจัดเป็นโครงสร้างการบริหาร เพื่อช่วยให้เกิดความชัดเจนในการบังคับบัญชา อำนาจการตัดสินใจและภารกิจต่าง ๆ ของบุคลากรในศูนย์โครงสร้างอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ เป็นตัวขับเคลื่อนระบบการทำงานให้เกิดความมั่นคง และสะดวกในความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ด้านระบบการทำงาน จะมีพระอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนการสอนจะดำเนินไปตามขั้นตอนที่วางไว้ โดยในแต่ละสัปดาห์ทุกวันศุกร์ คณะพระอาจารย์ผู้สอนจะเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในศูนย์ และแนวทาง

แก้ไข รวมถึงระบบการคัดเลือกบุคลากรผู้เข้ามาร่วมกันทำงานในศูนย์ และสวัสดิการที่ทางศูนย์จะต้องตอบแทนแก่ผู้ทำงาน

สายงานเริ่มจากผู้อำนวยการเป็นผู้มอบนโยบายแนวทางการทำงาน ให้คำปรึกษาแก่ครูผู้สอน รวมถึงต้องรับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดในศูนย์ ผู้ที่จะแบ่งเบาภาระได้แก่ รองผู้อำนวยการ ทั้งฝ่ายธุรการ ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายกิจกรรม ให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่น และผู้ที่รับภาระมากที่สุดคือเป็นทั้งผู้ประสานระหว่างผู้บริหารระดับสูงและครูผู้สอนคือ เลขานุการศูนย์ โดยมีหน้าที่เหมือนเป็นครูใหญ่ รับภาระทั้งการจัดการเรียนการสอน รับผิดชอบแบ่งงานต่าง ๆ ให้แต่ละคนได้ร่วมกันทำงาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเลขานุการศูนย์ศึกษาพระพุทธรูปศาสนาวันอาทิตย์วัดอนงค์รามจะเป็นผู้ที่ทำงานในศูนย์มานาน ได้ผ่านงานในระดับต่าง ๆ มามาก ทำให้มองเห็นปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นอย่างดี รวมถึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของคณะพระอาจารย์ผู้สอนนักเรียนและผู้ปกครอง การทำงานในส่วนนี้จึงเป็นจุดแข็งที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนการทำงานให้เดินไปสู่ความสำเร็จได้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด

การทำงานในศูนย์ ทั้งครูสอนและนักเรียนจะมีวิถีและระเบียบปฏิบัติตนอย่างชัดเจน ทำให้ขั้นตอนการทำงานไม่ค่อยจะมีปัญหามากนัก ระบบการทำงานเป็นหมู่คณะ ในที่นี้จะคำนึงถึงความสามัคคีเป็นที่ตั้ง ดังนั้นภาวะที่เป็นความขัดแย้งในการทำงานจึงถือว่าเป็นปัญหาที่มีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3. ด้านบุคลากร แบ่งเป็นบุคลากรด้านการบริหารและบุคลากรด้านการสอน โดยบุคลากรที่เป็นครูผู้สอนมีทั้งพระผู้สอนและครูอาสาสมัครที่เป็นฆราวาส ผู้ที่ทำหน้าที่ครูผู้สอนจะผ่านการคัดเลือกโดยคำนึงถึงคุณวุฒิ วัยวุฒิ และแรงจูงใจในการทำงานเป็นสำคัญ โดยเฉพาะพระอาจารย์สอนนั้นเป็นผู้มีการศึกษาที่ดี มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ทำให้ภูมิความรู้และภูมิธรรมของท่านเป็นที่น่าเชื่อถือแก่ผู้เรียน

ภารกิจอีกส่วนหนึ่งของพระอาจารย์ผู้สอนคือแบ่งกันไปสอนในโรงเรียนที่อยู่ใกล้ ๆ วัด โดยสอนทั้งวิชาพระพุทธศาสนาและโครงการธรรมศึกษาในโรงเรียน ซึ่งมีนักเรียนเข้าร่วมโครงการกว่า 2,500 คน ในแต่ละปีการศึกษา จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้พระอาจารย์มีประสบการณ์ และทักษะในการสอนมากยิ่งขึ้น ประการสำคัญที่ช่วยให้การเรียนการสอนในศูนย์ดำเนินอยู่ได้เป็นระยะเวลานานคือ อุดมการณ์ในการทำงานของทุกฝ่าย ที่มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและเสียสละแรงกายแรงใจมาร่วมกันทำงานโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน แม้จะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินไม่มากนัก แต่ก็มีความตั้งใจในการทำงานเป็นอย่างดี จนทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

4. ด้านงบประมาณ ศูนย์ได้รับเงินอุดหนุนจากกรมการศาสนาจำนวนหนึ่งแต่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับภาระค่าใช้จ่ายทั้งปีการศึกษา แต่ศูนย์ยังสามารถดำเนินการได้ด้วยงบประมาณมูลนิธิ

ของศูนย์และจากศิษย์เก่า รวมทั้งผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ซึ่งปัจจุบันยังให้การสนับสนุน แม้โดยรวมแล้วจะไม่มาก แต่ศูนย์สามารถบริหารเงินให้มีการใช้จ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน วัดอยู่ในชุมชนที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่รอบ ๆ บริเวณวัดเป็นจำนวนมาก และมีโรงเรียนอยู่รายรอบชุมชนหลายโรงเรียน บทบาทของวัดจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นบทบาทที่เอื้อเพื่อต่อกันและกันมาโดยตลอด ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของกิจการงานพระศาสนาในส่วนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และมีความไว้วางใจว่าบุตรหลานเข้ามารับการอบรมศึกษาในศูนย์เป็นจำนวนมาก อีกทั้งโรงเรียนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้วัดได้อาราธนาพระภิกษุที่วัดให้เข้าไปสอนในโรงเรียน และสนับสนุนให้นักเรียนเข้ามาเรียนในศูนย์ ถือได้ว่า ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนเป็นไปด้วยดี

ผู้ปกครองนักเรียนที่พาบุตรหลานเข้ามาเรียนที่ศูนย์ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ กล่าวคือ สนับสนุนด้านภัตตาหารแก่พระภิกษุผู้สอน และเลี้ยงอาหารนักเรียน เมื่อมีกิจกรรมใดที่ศูนย์จัด จะมีการเรียนเชิญผู้ปกครองมาประชุมปรึกษาหารือ ทำให้บางปัญหาที่ทางศูนย์ไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ทางผู้ปกครองได้ร่วมมือทำให้กิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีและต่อเนื่อง

ฝ่ายวิเคราะห์และประเมินผล กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2535 : 104-122) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยใช้แบบสอบถามส่งไปยังศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 417 ศูนย์ 52 จังหวัด และสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์ เลขานุการศูนย์ และครูผู้สอน ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมอีกจำนวน 50 ศูนย์ 19 จังหวัด ผลการวิจัย พบว่า

ปัญหาในการพัฒนาการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เรื่องที่มีปัญหามาก คือ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียน คือ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน โดยเสนอให้มีทุนสำหรับจัดซื้ออาหาร ขนมเลี้ยงเด็ก เพื่อจะได้มีกำลังใจในการร่วมกิจกรรมและช่วยงาน ปัญหาของลงมา คือ เงินค่าช่วยสอนแก่ครู ในเรื่องปัญหายาเสพติด อาชญากรรม และไม่มียงบประมาณในการจัดกิจกรรมส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ

2. ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ปัญหา คือ ควรมีการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครู และการเตรียมตัวของนักเรียน โดยเสนอให้กรมการศาสนาจัดพิมพ์หนังสือวิทยาศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าเพื่อชีวิตประจำวันให้ครูและนักเรียน และควรจัดอบรมให้ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีด้านการเรียนการสอนปีละ 1 ครั้ง และมีรายการสื่อการสอนให้ศูนย์ รวมทั้งจัดสื่อการเรียนการสอนให้แก่ศูนย์ฯ ใช้ในการดำเนินงาน

3. ด้านสถาบันการศึกษา เรื่องที่มีปัญหามาก คือ การส่งครูผู้สอนเข้าอบรมสัมมนาในสถาบันการศึกษา โดยเสนอให้มีการประชุมสัมมนาทางวิชาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือ ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องของการจัดหลักสูตรและแผนการสอนให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียน และควรให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้ามาช่วยเหลือทางวิชาการหรือด้านอื่น ๆ เช่น การอบรมแนะแนว การศึกษาและอาชีพ พระนิสิตจากสถาบันอุดมศึกษาช่วยเหลือการสอนได้ดีมาก ควรมีการส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น ควรมีการประสานงานหลาย ๆ ด้าน เช่น หลักสูตรการเรียนระหว่างโรงเรียนในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีปัจจัย บางด้านที่ต้องปรับปรุง ดังนี้

1. ด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรจัดทำหลักสูตรที่ ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีแบบเรียน หนังสืออ่าน ประกอบ อ่านเพิ่มเติม

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยเสนอแนะว่าควรมีคู่มือการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ ทันสมัย มีห้องสมุดหรือมุมหนังสือ จัดอบรมครูสม่ำเสมอ มีเกณฑ์การวัดผลที่ชัดเจน และปรับปรุงเวลา เรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และท้องถิ่น

3. ด้านการจัดสรรงบประมาณและการรับงบประมาณไปใช้ มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดสรร งบประมาณตามความจำเป็นของศูนย์ โดยเฉพาะค่าสวัสดิการครูและค่าสอนนิสิตเป็นพิเศษ ควร จัดทำระเบียบ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับดำเนินการขอและใช้งบประมาณ

4. ด้านการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดสรรวัสดุ อุปกรณ์ตามความจำเป็นของแต่ละศูนย์ฯ โดยมีการสำรวจและศึกษาสภาพการจัดสำนักงาน และมี บัญชีรายการวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ศูนย์ และควรแบ่งแยกงบประมาณไว้เพื่อพิจารณาตามความสำคัญใน แต่ละด้าน

5. การกำกับควบคุมดูแลของหน่วยงานต้นสังกัดและวัด กรมการศาสนาควรมีการแถลงนโยบาย และเป้าหมายได้อย่างแน่นอน มีการประสานงานกับโรงเรียนสามัญวัดและศูนย์ เพื่อพัฒนาการเรียน การสอน กำหนดบุคคลและตำแหน่งที่จะต้องทำหน้าที่ประสานงานไว้ ศูนย์ที่มีความพร้อมจะต้อง ช่วยเหลือศูนย์ที่ยังพึ่งตนเองไม่ได้ และกำหนดแผนการประสานงานไว้ตลอดปีการศึกษา

6. การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานและชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนจากท้องถิ่นถือว่า สำคัญที่สุด รองลงมาคือ กรมการศาสนา และหน่วยงานต้นสังกัด ในเรื่องของงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ คู่มือการใช้หลักสูตรสื่อการประชาสัมพันธ์ มีแผนการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ให้แก่หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและชุมชนหรือผู้นำในชุมชนทราบโดยตลอด

7. การประชาสัมพันธ์ ต้องทำแผนงานประชาสัมพันธ์ของศูนย์ทางสื่อมวลชน โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย เปิดโอกาสให้ศูนย์ได้เผยแพร่ผลการดำเนินงานของตนเองได้ตลอดเวลา

พระมหาชินทร์ ขาวสุด (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ทศนคติของผู้บริหารการศึกษาต่อการจัดการศึกษาในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตการศึกษาที่ 1 จำนวน 18 ศูนย์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษามีทัศนคติต่อการจัดการศึกษาในระดับเห็นด้วยมากในด้านต่าง ๆ คือ

ด้านการจัดการ เช่น การจัดตั้งศูนย์ควรมีความพร้อมตามหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่กรมการศาสนา กำหนด ด้านบุคลากร เช่น ผู้สอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาควรมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี ด้านสถานที่ เช่น ศูนย์ควรมีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ ด้านวัสดุอุปกรณ์ เช่น ควรมีการซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์อยู่เป็นประจำ ด้านหลักสูตร เช่น หลักสูตรควรเป็นการศึกษาทั้งพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และ หัตถศึกษา ด้านการจัดชั้นเรียน เช่น การจัดชั้นเรียนโดยแบ่งเป็นชั้น ๆ ตามอายุของนักเรียนเหมาะสมดีแล้ว ด้านการเรียน เช่น ในการเรียนควรเน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าความสำคัญของการมีคุณธรรม ด้านการสอน เช่น การสอนควรเน้นให้นักเรียนนำไปปฏิบัติได้จริง ด้านกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้เพิ่มขึ้น ด้านการวัดและประเมินผล เช่น ควรวัดผลทั้งด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น ควรให้ชุมชนใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามโอกาส

ผู้บริหารการศึกษามีทัศนคติอยู่ในระดับไม่เห็นด้วยในด้านงบประมาณ เช่น งบประมาณที่ได้จากกรมการศาสนาแต่ละปีน้อยทำให้การบริหารงานไม่สะดวก ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษา พบว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของ รัฐและเอกชน บุคลากรในศูนย์ฯ มีน้อย งบประมาณไม่เพียงพอ ไม่มีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ ขาดวัสดุ อุปกรณ์ หลักสูตรที่ใช้ไม่ทันสมัย นักเรียนไม่ตั้งใจเรียนเพราะไม่เห็นความสำคัญ ผู้สอนไม่ตั้งใจทำงาน ขาดสื่อและจิตวิทยาในการสอน กิจกรรมไม่เป็นที่สนใจของนักเรียน ขาดการสัมพันธ์กับศูนย์อื่น ๆ และ ชุมชน แนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษา เช่น รัฐบาลควรให้การช่วยเหลือมากขึ้น ควรกระตุ้นให้บุคลากรตั้งใจทำงาน ดูแลสถานที่ให้สะอาดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมอยู่เสมอ ปรับหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น ไม่ควรเน้นเรื่องเรียนมากนักควรเน้นเรื่องพฤติกรรมและศีลธรรม จริยธรรมของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น ควรที่จะให้วุฒิการศึกษาที่ได้จากศูนย์สามารถนำไปประกอบในการเรียนภาคปกติได้ และควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ด้วยกันและระหว่างชุมชนเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะ กรมการศาสนาควรเข้ามาดูแลให้ความช่วยเหลือสนับสนุนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มากยิ่งขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เพื่อให้ศูนย์สามารถพัฒนาตนเองจนสามารถจัดการศึกษาได้ดีมีคุณภาพ เช่น ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ รับรองวุฒิการศึกษา ส่งบุคลากรที่มีความรู้ไปถวายความรู้แก่พระภิกษุสามเณร จัดประชุมสัมมนาให้มากยิ่งขึ้น จัดทำหลักสูตรให้ได้มาตรฐานยิ่งขึ้น รณรงค์ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ผู้บริหารระดับสูงควรมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กับผู้ปฏิบัติงานให้มากขึ้น มอบหมายงานให้ผู้ที่มีความตั้งใจทำงานจริง ๆ จัดตั้งกองทุนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดสถานที่ให้เป็นสัดส่วนยิ่งขึ้น และครูผู้สอนซึ่งส่วนใหญ่เป็นภิกษุสามเณร ควรมีความรับผิดชอบตั้งใจทำงานยิ่งขึ้น ควรได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมเพื่อสามารถพัฒนาการสอนได้อย่างมีคุณภาพ มีสื่อในการสอน มีจิตวิทยาในการสอน ต้องค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

พระมหาสถาพร วิชัยรัมย์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว จังหวัดราชบุรี ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนผู้ศึกษาอยู่ในศูนย์ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 70 คน และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 70 คน ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับหลักสูตรที่ทางศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดให้สอนในศูนย์มีความสมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหาและการนำไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม ด้านคุณภาพของบุคลากรทางการศึกษา เห็นว่าครูสอนมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรและสามารถถ่ายทอดความรู้เป็นอย่างดี และมีความประพฤติที่น่าเลื่อมใส สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนและประชาชนทั่วไปได้ ด้านสื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีสอน เห็นว่า ครูสอนได้ใช้สื่อการสอนพอสมควร แต่ควรจะใช้ให้มากกว่านี้จะดีมาก ด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน พบว่า ศูนย์ได้อำนวยความสะดวกด้านวัสดุอุปกรณ์อย่างดียิ่ง ด้านอาคารสถานที่ เห็นว่า มีความเพียงพอต่อการเรียนการสอน ทั้งอาคารสถานที่เรียน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ห้องน้ำห้องส้วม และห้องบริการอื่น เช่น ห้องพระ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ด้านการจัดระบบเพื่อควบคุมพฤติกรรมและการจัดกิจกรรมของนักเรียน พบว่า ควรปรับปรุงการจัดระบบให้ดีขึ้น ส่วนการจัดกิจกรรมของนักเรียนทางศูนย์จัดได้ดีมาก ด้านการบริการนักเรียน พบว่า อยู่ในระดับดี ทั้งด้านการให้ทุนการศึกษา การบริการรถรับส่ง การตรวจสุขภาพ ห้องสมุดและการบริการด้านอาหาร

บุญเลิศ คำดี (2543 : 58-63) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ระดับชั้นกลาง ของศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดนนทบุรี ศึกษาต่อบกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้เรียนจำนวน 115 คน จาก 6 ศูนย์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตร วิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นกลาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้าน เนื้อหาหลักสูตร ด้านวิธีการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน ผู้เรียนมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรเก็บคะแนนภาคปฏิบัติให้มาก ควรใช้ สื่อประกอบการเรียนการสอนให้มากและใช้สื่อที่ทันสมัย ควรเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้อยู่ ในสังคมอย่างมีความสุข ไม่ควรพูดเรื่องนอกเหนือจากวิชาที่เรียน ควรทดสอบความรู้ก่อนเรียน ให้ ออกไปทัศนศึกษาตามสถานที่สำคัญ ๆ อยากให้รัฐบาลสนับสนุนเงินให้มากขึ้น ประชาสัมพันธ์ให้เด็ก และเยาวชนมาเรียนให้มากขึ้น ความคิดเห็นอื่น ๆ คือ เนื้อหาหลักสูตรที่เรียนทำให้เกิดความซาบซึ้ง และศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

พระมหาอำนาจ ครอบบุญ (2547 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและความ ต้องการพัฒนาลัทธิแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัด ชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาประกอบด้วยนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 243 คน และนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 47 คน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทางการเรียนของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดชลบุรี โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับดี ความต้องการพัฒนาลัทธิแวดล้อมทางการเรียนอันดับแรกของแต่ละด้านได้แก่ การจัดที่ พักอาศัยหรืออาคารสถานที่ให้มีความสะอาด สวยงาม น่ารื่นรมย์ มีบรรยากาศที่ดี ควรแก่การเรียน การสอน การพัฒนาการสอนของครูอาจารย์ให้มีประสิทธิภาพ มีทักษะ และมีแรงจูงใจในการเรียน การสอน ส่งเสริมให้ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการวางแผนงานอย่างสม่ำเสมอ นำ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหาร ควรบริหารงานเพื่อพัฒนาสุขภาพและควรนำเป้าหมายของการจัดการศึกษามาพูดคุยกับเพื่อนครู อาจารย์ และนักเรียนอยู่เสมอ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติเรียบร้อย สนุกสนานในการเรียน และมีอิสระในการทำงานกันเป็นทีม

พระมหาภักดี เกตุเรน (2547 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการ เรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ศึกษาต่อบกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 245 คน พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการ

เรียนวิชาพระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียน กับครู ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน นิสัยทางการเรียน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียน กับเพื่อน และการสนับสนุนของผู้ปกครองต่อการเรียนที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่ง ตัวแปรทั้ง 5 นี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ ร้อยละ 62.3

งามตา วนิทานนท์ (2537 : 55-56) ได้วิเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนกับการปลูกฝังลักษณะทางพุทธศาสนาแก่เยาวชน สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นแหล่งคำสอน และระบบจริยธรรมของสังคมไทย เด็กและเยาวชนไทยทุกคนควรได้รับการปลูกฝัง หลักคำสอนของพุทธศาสนา เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตและการทำงานในหน้าที่ เพื่อตนเอง ครอบครัว และสังคมโดยรวมได้อย่างกลมกลืนภายใต้สภาพแวดล้อมในสังคมและ วัฒนธรรมแบบพุทธ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชนเป็นหน้าที่ ของทุกสถาบันหลักในสังคม เริ่มตั้งแต่ บ้าน วัด โรงเรียน ตลอดจนถึงชุมชนที่อยู่อาศัย ที่จะต้องร่วมมือ กันในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มีความรู้ความเชื่อที่ถูกต้อง มี ทศณคติที่ดีต่อพุทธศาสนา ตลอดจนมีประสบการณ์ในการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนขั้นพื้นฐาน ของพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็กถึงวัยรุ่นตอนปลายเป็นช่วงที่บุคคลต้องการ เรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์ที่หลากหลาย แต่ยังต้องพึ่งพาอาศัยผู้ใหญ่มาก ช่วงวัยดังกล่าวจึง เหมาะที่จะให้การปลูกฝังลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางพุทธศาสนาที่สำคัญคือ ความเชื่อและ การปฏิบัติทางพุทธศาสนา

กาญจนา จิตต์สุพร (2546 : 19-20, 25) ได้ศึกษา เรื่อง ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติ ในการปฏิบัติศีลห้าของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาแก่นักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 636 คน จาก 6 โรงเรียน 6 เขต สภาพของครอบครัวยากจน ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในชุมชนแออัด บิดามารดามีการศึกษาระดับ ประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนทั้ง 3 ระดับมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ศีลห้าในระดับน้อย ปัญหาที่เป็นสาเหตุให้นักเรียนมีการละเมิดศีลห้า พบว่า นักเรียนทั้ง 3 ระดับ มีความคิดเห็นว่ามีสาเหตุมาจากสภาพของชุมชนที่อยู่อาศัย สภาพปัญหาที่เกิดจากบิดามารดา ผู้ปกครองและจากเพื่อน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นว่า ศีลข้อที่ 1 ละเว้นจาก การฆ่าสัตว์ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากที่สุด และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีความคิดเห็นว่า ศีลข้อ ที่ 4 ละเว้นจากการกล่าวเท็จ เป็นข้อที่ยากต่อการปฏิบัติมากที่สุด ในด้านการแก้ปัญหาเมื่อมีการล่วง ละเมิดศีลห้า พบว่า นักเรียนทั้ง 3 ระดับ จะแก้ไขด้วยตนเอง และห้ามปรามเพื่อน สำหรับบุคคลที่

นักเรียนทั้ง 3 ระดับให้ความไว้วางใจ ปรัชญาปัญหาเมื่อมีการล่องละเมิด คือ มารดา รองลงมา คือ ผู้ปกครอง ครู และบิดา ทศนคติต่อศิลปิน พบว่า นักเรียนทั้ง 3 ระดับมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปิน ยอมรับว่า เมื่อมีการปฏิบัติศิลปินแล้วจะนำมาซึ่งความสุขสงบให้กับตัวเองและสังคม

ชาญชัย ยมดิษฐ์ (2528 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามศิลปิน ตามคำรายงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตการศึกษา 6 ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 600 คน พบว่า การปฏิบัติตามศิลปินของนักเรียนมีค่าเฉลี่ย 96.40 และนักเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.50 ปฏิบัติสูงกว่าค่าเฉลี่ย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามศิลปิน มี 4 ปัจจัย คือ ความประพฤติของเพื่อน การอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ลักษณะของเพื่อน และความสัมพันธ์ระหว่างวัด กับชุมชน ตามลำดับ

สมมาส เล็งสุข (2549 : ออนไลน์) ได้วิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์ในการใช้เบญจศิลป์เพื่อพัฒนา คุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนท่านครุณาณวโรภาสอุทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาความรู้ และการปฏิบัติตามหลักเบญจศิลป์ของนักเรียนจากเอกสารและงานวิจัย พบว่า เหตุที่นักเรียนขาด ความรู้และการปฏิบัติตามหลักเบญจศิลป์เพื่อพัฒนาคุณธรรม เพราะไม่เห็นโทษที่แท้จริงของการขาด ศิล ไม่เห็นคุณค่าที่แท้จริงของการมีศิลป์เพราะเข้าใจผิดว่าศิลปินต้องรับจากพระเท่านั้น กลัวว่าเมื่อรับศิลป์ แล้วถ้าขาดศิลป์จะเป็นบาป และขึ้นก็จะต้องคอยระวังรักษาศิลอยู่เป็นประจำ การศึกษาข้อมูล ภาคสนามโดยการสนทนากลุ่มกับกลุ่มครูและกลุ่มนักเรียน จำนวน 2 ครั้ง พบว่า ปัญหาความรู้และ การปฏิบัติตนตามหลักเบญจศิลป์ สรุปได้ดังนี้ นักเรียนขาดความรู้และการปฏิบัติตนในเรื่องการเว้นจาก การทำร้ายเบียดเบียนร่างกายซึ่งกันและกัน ในด้านคุณค่าและประโยชน์ ขาดความรู้และการปฏิบัติ ตนในเรื่องการเว้นจากการเอาสิ่งของของผู้อื่นโดยอาการแห่งขโมย ในด้านจุดมุ่งหมายและประโยชน์ ขาดความรู้และการปฏิบัติตนในเรื่องการเว้นจากการประพฤติดินในกาม ในการด้านการปฏิบัติตนการ ครอบตนเป็นพลเมืองที่ดี ขาดความรู้และการปฏิบัติตนในเรื่องการเว้นจากการกล่าวคำเท็จอันเป็นเหตุ ให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ในด้านการพูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า ขาดความรู้และการปฏิบัติตนในเรื่อง การเว้นจากการดื่มสุราของมีเมาอันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท ขาดสติในด้านคุณค่า

บุญเริ่ม สุพัฒนา (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับการ ประพฤติผิดศีล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ศึกษาในกลุ่ม ตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 316 คน ผลการวิจัย พบว่า เจตคติต่อการประพฤติดินศีลห้า และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

ในการประพาศิตลหำมออิทธิพลร่วมนกันต่อเจตนาประพาศิตลหำ นักเรียนมอเจตคตอไม่ดออย่างมก ต่อการประพาศิตลหำ ดอเฉพาะ การลัษมอ การประพาศิตลในกาม การพูดเทจ การดอสุรา และเสพลิ่งเสพตด และมีเจตคตอไม่ดีค่อนข่างมกต่อการฆ่าสัตว์ นักเรียนกลุ่มเจตนาจะประพาศิตล หำกับกลุ่มเจตนาจะไม่ประพาศิตลหำ มอความเชอเกอวกับการประพาศิตลหำแตกต่างกัน เกอบทุกความเชอเด่นชัด และมีความเชอต่อกลุ่มอ้างอง คอ พ่อแม่ ญาคดพื่อน เพื่อน และครุอาจารย์ แตกต่างกัน นักเรียนกลุ่มมอพศติกรรมประพาศิตลหำสูงกับกลุ่มมอพศติกรรมประพาศิตลหำต่ำมอความเชอต่อกลุ่มอ้างองแตกต่างกัน และมีความเชอเกอวกับการประพาศิตลหำแตกต่างกัน ไดแก ความเชอเทอว่า ทำให่มอสบายจอ ทำให้ออรับผลกรรมตามสนอง ทำให้ออคนหวาดระแวง ทำให้ออเลอสมเสอชอเสอียง ทำให้ออกังวลจอ ทำให้ออมีศัดรุ ทำให้ออเสอสุขภาพกายและจิต ทำให้ออถูกลังคมรังเกอจ และทำให้ออมีปัญหาคอรอบครัว

พระมหาสว้างลอ สุ่มมาตย์ (2542 : บทคดัย่อ) ได้ออจยเรออง การเปรอียบเทอียบผลลัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศอกษาปีที่ 3 วิชาพระพุทศศาสนา เรอองเบญจศอกและเบญจธรรม ระหว่างการสอนดอวยภาพข่าวจากหนังสือพมพ์และการสอนดอวยค้อมอครุ ทดลองสอนกับกลุ่มตัวอย่าง ของโรงเรอองบูรพาพศทยาการ สังกดเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำนวน 2 หองเรียน ๆ ละ 20 คน รวม 40 คน ได้อามาโดยการเลออกแบบเจาะจง ใช้ออเวลาในการทดลอง 16 คาบ ๆ ละ 20 นาที กลุ่มทดลองได้ออรับการสอนดอวยภาพข่าวจากหนังสือพมพ์ และกลุ่มควบคุมได้ออรับการสอนดอวยค้อมอครุ ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมอผลลัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีคะแนนความเชอจอ สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมอญยสำคัญ ทางสถตอที่ระดับ .05 และ .01 ตามลำดับ

ว่าที่ ร.ต.อุดม ร่วมรักษ์ (2541 : บทคดัย่อ) ได้ออจยเรออง เปรอียบเทอียบผลลัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนชั้นประถมศอกษาปีที่ 4 วิชาพระพุทศศาสนา เรอองเบญจศอกและเบญจธรรม ระหว่าง การสอนดอวยหนังสือการ์ตูนลอและการสอนปกติ ทดลองสอนกับกลุ่มตัวอย่าง ของโรงเรอองบุญทรอก สังกดสำนังงานการประถมศอกษาจังหวดอุบลราชธานี จำนวน 2 หองเรียน ๆ ละ 20 คน รวม 40 คน ได้อามาโดยการเลออกแบบเจาะจง และกำหนดกลุ่มดอใช้ออวิธีจับฉลาก ใช้ออเวลาในการทดลอง 21 คาบ ๆ ละ 20 นาที กลุ่มทดลองได้ออรับการสอนหนังสือการ์ตูนลอ และกลุ่มควบคุมได้ออรับการสอนปกติ ปรากฏว่า กลุ่มทดลองมอผลลัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมอญยสำคัญทางสถตอที่ระดับ .01

ชมพูนุท ศรีมุกดา (2530 : บทคดัย่อ) ได้ออจยเรออง การศอกษาเปรอียบเทอียบผลลัมฤทธิ์ ทางการเรียนและเจตคตอต่อพระพุทศศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศอกษาปีที่ 4 เทเรียนดอวยวิธีสอนแบบ

สืบสวนสอบสวน และโดยวิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ทดลองสอนกับกลุ่มตัวอย่างของโรงเรียนวัดประสาท กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 39 คน ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน และกลุ่มควบคุม จำนวน 35 คน ได้รับการสอนโดยวิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา แบบแผนการวิจัยใช้ Non Randomized Control-group pretest-posttest Design ใช้เวลาในการทดลอง 10 คาบ ๆ ละ 50 นาที ปรากฏว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พระปกเกล้า บุญภักดี (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐกับนักเรียนทหาร 3 เหล่าทัพ ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 600 คน จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ ผลการวิจัย พบว่า เจตคติต่อหลักความเชื่อในเรื่อง การเวียนว่ายตายเกิด กฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ บุญบาป และนิพพาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.60 มีเจตคติอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม แต่ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์ และนิพพาน มีเจตคติอยู่ในระดับค่อนข้างเห็นด้วย เจตคติต่อประเพณีบางอย่างของพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มีเจตคติที่เห็นด้วยกับการออกบิณฑบาตของพระสงฆ์ว่าไม่เป็นภาระต่อสังคม การสวดมนต์ให้พระก่อนนอนไม่เป็นการเสียเวลา การฟังเทศน์หรือการฟังบรรยายธรรมไม่ใช่เหมาะสำหรับคนสูงอายุเท่านั้น และการบริจาคทรัพย์ทำบุญช่วยจัดความโลภของบุคคลลงได้ ผู้ที่เคยบวชเป็นสามเณรกับผู้ที่ไม่เคยบวชเป็นสามเณร มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ที่เคยบวชเป็นพระภิกษุกับผู้ที่ไม่เคยบวชเป็นพระภิกษุ ผู้มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครอบครัวที่ปฏิบัติธรรมกับผู้ที่ไม่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในครอบครัวที่ปฏิบัติธรรม และผู้มีเพื่อนสนิทที่ปฏิบัติธรรมกับผู้ไม่มีเพื่อนสนิทที่ปฏิบัติธรรม มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ผู้ที่เคยเป็นศิษย์วัดกับผู้ที่ไม่เคยเป็นศิษย์วัดมีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนทหาร 3 เหล่าทัพกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สรุปได้ว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงจะมีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาสูงกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ

สุริยวรรณ พองอินทร์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรอง ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีการอบรมเลี้ยงดูและระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่ การศึกษาเชิงราย เขต 4 ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 288 คน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่มีเจต คติต่อพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูงมีการคิดไตร่ตรองมากกว่านักเรียนที่มีเจตคติต่อพุทธศาสนาอยู่ใน ระดับปานกลาง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นองค์กรทาง พระพุทธศาสนาองค์กรหนึ่งที่พระสงฆ์ได้จัดตั้งขึ้นมา เป็นการศึกษาสงเคราะห์นอกระบบโรงเรียน ให้ การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียน เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างจากวันหยุดเข้ามาศึกษา หาความรู้ความเข้าใจตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อ การดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุข โดยการจัดหลักสูตรการสอนที่มุ่งเน้นการปลูกฝังให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในด้านการมีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา มี คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต ดังนั้น การเรียนการสอนของศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณธรรมจริยธรรม และในการดำเนินงานให้ ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายดังกล่าว ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จะต้องมี ความสามารถในการบริหารจัดการกระบวนการดำเนินงานทุกด้านให้สอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและ กัน ทั้งในด้านการวิเคราะห์บริบทของสังคม เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ให้ตอบสนององความ ต้องการของสังคมในปัจจุบัน มีความพร้อมในด้านปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ และมีระบบการทำงานที่ดี ซึ่ง ปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลต่อการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะทางพุทธศาสนาที่พึงประสงค์ เช่น มี ความรู้ความเข้าใจในวิชาการทางพระพุทธศาสนา มีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และประพฤติ ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และรูปแบบการประเมิน (Model) รวมทั้งลักษณะและวิธีดำเนินการประเมินตามรูปแบบต่าง ๆ ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ตามแนวคิดของสตฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และวิธีการของรูปแบบการประเมินของไพรวัส (Provus Model) และครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินในส่วนย่อยของแต่ละจุดประสงค์การประเมิน เนื่องจากแนวคิดการประเมินทั้ง 3 รูปแบบ สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ในครั้งนี้ ดังนี้

แนวคิดการประเมินของสตฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ผู้ประเมินได้นำมาใช้เพื่อประเมินโครงการในภาพรวม เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมกระบวนการสำคัญของโครงการที่ต่อเนื่องกันทั้งระบบ ทั้งด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

การศึกษาริบทของโครงการ ผู้ประเมินได้ให้ความสำคัญในด้านความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดทิศทาง วางแผนการดำเนินงานโครงการในทุก ๆ ด้าน ผู้ประเมินทำการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง (Focus group) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของกรมการศาสนา ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ และกำหนดทิศทาง วางแผนการดำเนินโครงการทั้งระบบ เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นผู้นำนโยบายของกรมการศาสนามาดำเนินการในระดับจังหวัด และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอ ในอำเภอที่เป็นที่ตั้งของศูนย์ ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน และร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามประเมินผลเพื่อการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ การประเมินดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อมูลสำคัญที่ทำให้ทราบถึงความเป็นมา ปัญหาและความสำคัญของการแก้ปัญหาที่นำมาสู่การดำเนินโครงการ ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่แท้จริงของโครงการทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทำให้สามารถสรุปบริบทของโครงการ และประเมินว่ามีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์การดำเนินงานโครงการในด้านอื่น ๆ ว่ามีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด รวมทั้งทำให้การสรุปผลการดำเนินโครงการมีความถูกต้องและชัดเจน ส่งผลให้ผู้ที่ใช้ผลการประเมินมีความเข้าใจโครงการมากยิ่งขึ้น

การประเมินปัจจัยนำเข้า ผู้ประเมินได้ประเมินปัจจัยสำคัญของการดำเนินงานโครงการ ประกอบด้วย หลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการและคณะกรรมการ และให้ครูผู้สอนตอบแบบสอบถามความคิดเห็น เนื่องจากครูผู้สอนเป็นผู้นำหลักสูตร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และใช้สถานที่ เพื่อจัดการเรียนการสอน โดยอาศัยความรู้และความสามารถของตน เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของการดำเนินโครงการ นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมา

พิจารณาถึงความพร้อมและความเหมาะสมว่าอยู่ในระดับใด ผลการประเมินทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงถึงศักยภาพของการดำเนินโครงการที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

การประเมินกระบวนการ ผู้ประเมินได้ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ โดยประยุกต์ใช้วิธีการตามรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) เพื่อพิจารณาว่า กระบวนการดำเนินงานในแต่ละด้านที่เกิดขึ้นจริงสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ เพียงไร วิธีการประเมินตามรูปแบบการประเมินของโพรวัส เป็นการพิจารณาความไม่สอดคล้องกันของสภาพที่เกิดขึ้นจริงกับเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งผู้ประเมินได้กำหนดประเด็นการประเมินกระบวนการดำเนินงานจากนโยบายในการประเมินศักยภาพศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และแนวทางการดำเนินงานของกรมการศาสนา รวมทั้งลักษณะการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดดอนงคาราม ซึ่งได้รับคัดเลือกจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาให้เป็นวัดดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประจำปี พ.ศ. 2547 นำมาสร้างเป็นเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อใช้เปรียบเทียบกับกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงที่ได้จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ คณะกรรมการ และครูผู้สอน และใช้วิธีการตรวจสอบการดำเนินงานจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หากผลการเปรียบเทียบไม่สอดคล้องกันจะใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ 3 คำถาม คือ ทำไมจึงเกิดความไม่สอดคล้อง แนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้คืออะไร และวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาคืออะไร จะเห็นได้ว่าวิธีการประเมินตามแนวคิดของโพรวสนั้น เป็นวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบเพื่อหาหรือทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

การประเมินผลผลิต เน้นการประเมินในด้านผลผลิตเชิงปริมาณและผลผลิตเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ทำให้ทราบว่าการดำเนินโครงการบรรลุความมุ่งหมายหรือไม่ เพียงไร

การประเมินผลผลิตเชิงปริมาณ ใช้วิธีการเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา พิจารณาสัดส่วนที่เกิดขึ้นว่าแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และเพราะอะไร ข้อมูลที่ได้จะสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการได้ในระดับหนึ่ง

การประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ ผู้ประเมินได้นำวิธีการตามแนวคิดการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) มาประยุกต์ใช้ โดยการศึกษาตัวแปร และเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างในโครงการกับกลุ่มตัวอย่างอีกจำนวนหนึ่งที่มีพื้นฐานทางชีวประวัติคล้ายคลึงกัน ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ เพียงไร ซึ่งในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ประเมินลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนในด้าน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งเป็นเนื้อหาในวิชา

พระพุทธศาสนาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 พฤติกรรมสะสมด้าน เเบบญศีล เเบบญจธรรม ซึ่งเป็นกระทำหรือการแสดงออกของนักเรียนที่ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถสังเกต รับรู้ และประเมินเป็นพฤติกรรมสะสมในภาพรวมของนักเรียนแต่ละคน และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นตัวแปรสำคัญที่จะส่งผลให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัพระพุทธศาสนาได้ อีกทั้งยังประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เนื่องจากเป็นตัวแปรที่ สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่ต้องการเป็นแหล่งให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็ก และเยาวชน และสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาธรรม และวิชาศาสนปฏิบัติ ซึ่งเป็นวิชาบังคับในระดับชั้นต้น ที่ให้นักเรียนได้ศึกษา นำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ผลการเปรียบเทียบจะทำให้ได้ข้อมูล ที่แสดง ถึงผลสำเร็จของการดำเนินโครงการที่น่าเชื่อถือ

ข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัด สมุทรปราการ ในครั้งนี้ ทำให้ผู้ประเมินสามารถนำมาจัดทำเป็นสารสนเทศ เสนอผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อ นำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการประเมิน

ในการประเมินศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้ประเมินได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. กระบวนการของการประเมิน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประเมินศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่เปิดสอนในระดับชั้นต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 ผู้ประเมินเลือกประเมินศูนย์ที่เปิดสอนในระดับชั้นต้น เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่มีจำนวนนักเรียนมากที่สุด ซึ่งมีศูนย์ที่เปิดสอนทั้งหมด จำนวน 4 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด จำนวน 3 ศูนย์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษา จำนวน 1 ศูนย์ สำหรับการประเมินในครั้งนี้ เป็นการประเมินโครงการในปีการศึกษา 2549 และประเมินเฉพาะศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่เปิดสอนในวันหยุดและมีนักเรียนบางส่วนของโรงเรียนในระบบการศึกษาชั้นพื้นฐานเข้ามาเรียน ซึ่งมีจำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด จำนวน 2 ศูนย์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษา จำนวน 1 ศูนย์ ได้แก่

1. ศพอ.วัดไตรสาคคี อำเภอเมืองสมุทรปราการ
2. ศพอ.โรงเรียนวัดสวนส้ม อำเภอพระประแดง
3. ศพอ.วัดเจริญวราราม อำเภอบางบ่อ

สำหรับศูนย์ที่ไม่ได้ประเมิน เนื่องจากเป็นการสอนที่ครูผู้สอนเข้าไปสอนนักเรียนของโรงเรียนในระบบการศึกษาชั้นพื้นฐานทั้งโรงเรียน ซึ่งไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการประเมิน

ประชากรที่ใช้ในการประเมิน

ประชากรที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ แบ่งเป็น

1. ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน และเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 3 รูป (อำเภอที่เป็นที่ตั้งของศูนย์) รวมทั้งหมด จำนวน 8 รูป/คน

2. บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 22 รูป/คน และครูผู้สอน จำนวน 27 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 52 รูป/คน

3. นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 ที่ผ่านการเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 107 คน

4. นักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2549 ซึ่งเรียนในโรงเรียนเดียวกันกับนักเรียนที่เข้าไปเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 484 คน

5. ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนที่เข้าไปเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 18 คน

ข้อ 4 และ 5 ประกอบด้วย นักเรียนและครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนวัดไตรคามคคี อำเภอเมืองสมุทรปราการ
2. โรงเรียนวัดสวนส้ม อำเภอพระประแดง
3. โรงเรียนวัดมงคลโคธาวาส อำเภอบางปะ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ แบ่งตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1.1 ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน และเจ้าคณะอำเภอพระประแดง จำนวน 1 รูป รวมทั้งหมด จำนวน 6 รูป/คน

1.2 บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน ครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 21 รูป/คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบทดสอบ และแบบประเมิน ประกอบด้วย

2.1 ครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 27 รูป/คน ศึกษากับประชากรทั้งหมด

2.2 นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 ที่ผ่านการเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 92 คน ซึ่งมีจำนวนและคุณสมบัติในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ เท่าเทียมนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

2.3 นักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2549 จำนวน 92 คน ซึ่งมีจำนวนและคุณสมบัติในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ เท่าเทียมกับนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้มาโดยการสุ่มด้วยวิธี Multi Phase Random Sampling (Louis; Lawrence; & Keith. 2000 : 102) โดยใช้ห้องเรียน และเพศ เป็นตัวแปรจับคู่ ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามขั้นตอน ดังนี้

2.3.1 สุ่มข้อมูลประชากรนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นนักเรียนร่วมโรงเรียนและระดับชั้นเดียวกันกับนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีทั้งหมด จำนวน 484 คน

2.3.2 จำแนกนักเรียนในแต่ละโรงเรียน ตามระดับชั้นและห้องเรียน

2.3.3 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยให้มีคุณสมบัติในด้านเพศและจำนวน เท่ากับนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

2.3.4 สุ่มนักเรียนในแต่ละโรงเรียนด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยการจับฉลากจนครบทุกระดับชั้น ให้ได้คุณสมบัติในด้านห้องเรียน เพศ และจำนวน เท่าเทียมกับนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 92 คน

2.4 ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 18 คน ศึกษากับประชากรทั้งหมด ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ศึกษาเท่ากับจำนวนห้องเรียนของนักเรียนที่เข้ามาเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

รายละเอียดข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ แสดงดังตาราง 8-11

ตาราง 8 จำนวนบุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549 จำแนกตามศูนย์

ศพอ.	ผู้อำนวยการ	คณะกรรมการ	ครูผู้สอน		
			บรรพชิต	คฤหัสถ์	รวม
ศูนย์ที่ 1	1	11	6	2	8
ศูนย์ที่ 2	1	9	8	-	8
ศูนย์ที่ 3	1	8	7	4	11
รวม	3	28	21	6	27

ตาราง 9 จำนวนนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ระดับชั้นต้น ปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 จำแนกตามศูนย์

ศพอ.	ชั้นต้นปีที่ 2			ชั้นต้นปีที่ 3			รวม		
	ทั้งหมด	เรียน	*กลุ่ม	ทั้งหมด	เรียน	*กลุ่ม	ทั้งหมด	เรียน	*กลุ่ม
		มา 1 ปี	ตัวอย่าง		มา 1 ปี	ตัวอย่าง		มา 1 ปี	ตัวอย่าง
ศูนย์ที่ 1	-	-	-	60	27	27	60	27	27
ศูนย์ที่ 2	101	37	31	-	-	-	101	37	31
ศูนย์ที่ 3	53	35	26	8	8	8	61	43	34
รวม	154	72	57	68	35	35	222	107	92

* จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษากำหนดให้มีจำนวนเท่ากับกลุ่มเปรียบเทียบ

ตาราง 10 จำนวนนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 ในโรงเรียนระบบการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่ไม่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามโรงเรียน

โรงเรียน	ประถมศึกษาปีที่ 5			ประถมศึกษาปีที่ 6			รวม		
	ทั้งหมด	ไม่เรียน	กลุ่ม	ทั้งหมด	ไม่เรียน	กลุ่ม	ทั้งหมด	ไม่เรียน	กลุ่ม
		ศพอ.	ตัวอย่าง		ศพอ.	ตัวอย่าง		ศพอ.	ตัวอย่าง
โรงเรียนที่ 1	-	-	-	180	120	27	180	120	27
โรงเรียนที่ 2	244	143	31	-	-	-	244	143	31
โรงเรียนที่ 3	205	152	26	77	69	8	282	221	34
รวม	449	295	57	257	189	35	706	484	92

ตาราง 11 จำนวนครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษา
พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549
จำแนกตามโรงเรียน

โรงเรียน	ประถมศึกษาปีที่ 5	ประถมศึกษาปีที่ 6	รวม
ศูนย์ที่ 1	-	5	5
ศูนย์ที่ 2	6	-	6
ศูนย์ที่ 3	5	2	7
รวม	11	7	18

กระบวนการของการประเมิน

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) เพื่อศึกษาและประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตของโครงการ ซึ่งผู้ประเมินได้กำหนดกระบวนการประเมินโครงการในแต่ละจุดประสงค์ของการประเมิน เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการประเมิน โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวิธีการประเมิน
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. กำหนดเกณฑ์การประเมิน

รายละเอียด สรุปได้ ดังนี้

จุดประสงค์ ข้อที่ 1 เพื่อศึกษบริบทของโครงการ (Context) ด้าน

- 1.1 ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) แบ่งเป็น
 - 1.1.1 ปัญหาและบริบทของสังคม และความสำคัญของปัญหา
 - 1.1.2 ความต้องการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ความจำเป็นในการดำเนินโครงการ
- 1.2 ความมุ่งหมาย (Destination and Goal)
- 1.3 จุดประสงค์ (Objectives)
- 1.4 แนวการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของ

โครงการ

วิธีการประเมิน ผู้ประเมินได้ศึกษาบริบทในด้านความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ จากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการต่อความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นความถี่

เกณฑ์การประเมิน นำข้อมูลที่ได้สรุปและอภิปรายผล และนำไปพิจารณาผลการประเมินโครงการในด้านอื่น ๆ ว่ามีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมหรือไม่ เพียงไร

จุดประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

วิธีการประเมิน ผู้ประเมินได้ประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าด้าน ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ โดยใช้เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น และใช้วิธีการสัมภาษณ์

เครื่องมือ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

2. แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. บันทึกลงและวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า เปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

2. สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหาร และคณะกรรมการ เป็นความถี่

เกณฑ์การประเมิน

1. ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า อยู่ในระดับมาก

2. ความถี่ความคิดเห็นของผู้บริหารและคณะกรรมการ สอดคล้องกับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูผู้สอน และนำไปใช้ประกอบการสรุป อภิปรายผลการประเมินโครงการในประเด็นอื่น ๆ

จุดประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน (Process)

ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) เพื่อตรวจสอบกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง ในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ ใช้วิธีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

วิธีการประเมิน ผู้ประเมินได้ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงว่าสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ เพียงไร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และศึกษา ตรวจสอบจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น สรุปผลการดำเนินงาน สรุปผลการจัดกิจกรรม เอกสารทางการเงิน แฟ้มเอกสาร และอื่น ๆ

เครื่องมือ แบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สรุปความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เป็นความเรียง
2. สรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นความเรียงบรรจุลงในแบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานในช่องสภาพที่เป็นจริง
3. พิจารณาความสอดคล้องเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ให้คะแนนตามเกณฑ์ รวมคะแนน สรุปคะแนนเป็นร้อยละ เปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์การประเมิน

ผู้ประเมินสร้างเกณฑ์มาตรฐานกระบวนการดำเนินงาน ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ เพื่อบรรจุลงในแบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน ใช้ในการพิจารณาเปรียบเทียบกับกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง

เกณฑ์การประเมิน คะแนนกระบวนการดำเนินงานสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานมากกว่าร้อยละ 70 แสดงว่า การดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

จุดประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อประเมินผลผลิตของโครงการ (Product) ประกอบด้วย

ผลผลิตเชิงปริมาณ

วิธีการประเมิน

พิจารณาข้อมูลจำนวนนักเรียน ได้แก่ จำนวนเข้าเรียน จำนวนออกกลางคัน จำนวนสำเร็จการศึกษา ในปีการศึกษา 2546 จากการศึกษาแบบรายงานสถิติข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ลดลงระหว่างปีการศึกษา 2546-2549 และศึกษาเอกสารของศูนย์ที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปจำนวนเป็นร้อยละ นำจำนวนร้อยละของนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์การประเมิน

จำนวนนักเรียนสำเร็จการศึกษามากกว่าร้อยละ 70 แสดงว่า การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จอยู่ในระดับมาก พร้อมทั้งพิจารณาสถิติข้อมูลจำนวนนักเรียน ระหว่างปีการศึกษา 2546-2549 และผลการประเมินในด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย

ผลผลิตเชิงคุณภาพ

วิธีการประเมิน ผู้ประเมินได้นำวิธีการตามแนวคิดการประเมินของ ครอนบาค (Cronbach Model) มาประยุกต์ใช้ โดยนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีคุณสมบัติเท่าเทียมกันทั้งในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ ประเมินตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม
2. พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม
3. เจตคติต่อพระพุทธศาสนา

และประเมินลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์

เครื่องมือ ประกอบด้วย

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม
2. แบบประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม
3. แบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา
4. แบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม คะแนนพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และคะแนนเจตคติต่อพระพุทธศาสนา นำคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนมาทดสอบความแตกต่าง โดยใช้ t-test for independent samples และนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

2. หาค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์การประเมิน

1. ลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ด้านพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และด้านเจตคติต่อพระพุทธศาสนา แตกต่างกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

2. ความสามารถในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน มีทั้งหมด 8 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการต่อความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ

ฉบับที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อำนวยความสะดวกและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า จำนวน 30 ข้อ

ฉบับที่ 4 แบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน จำนวน 16 ข้อ

ฉบับที่ 5 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม จำนวน 30 ข้อ

ฉบับที่ 6 แบบประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม จำนวน 10 ข้อ

ฉบับที่ 7 แบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา จำนวน 24 ข้อ

ฉบับที่ 8 แบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา จำนวน 7 ข้อ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

ฉบับที่ 1 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการต่อความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ

ฉบับที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อำนวยความสะดวกและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์สถานที่

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือฉบับที่ 1 และ ฉบับที่ 2

1. ศึกษาโครงการ เอกสารแนวทางการดำเนินงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อกำหนดประเด็นในการตั้งคำถาม
2. เขียนนิยามตามประเด็นการประเมิน
3. เขียนข้อคำถามให้ตรงกับนิยามของประเด็นการประเมิน ด้วยการตั้งประเด็นคำถามด้านความต้องการจำเป็น ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ จัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเต็มที่
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถามในด้านภาษาที่ใช้ ความครอบคลุมและความสอดคล้องตามนิยาม ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท
5. จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล โดยผู้ประเมินเป็นผู้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการประเมินโครงการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ

ข้อคำถาม ฉบับที่ 1

0. ท่านคิดว่าปัญหาและบริบทของสังคมที่นำไปสู่ความจำเป็นของการดำเนินโครงการคืออะไร
00. ท่านคิดว่าความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการคืออะไร เพราะเหตุใด
0000. ท่านคิดว่าแนวทางการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการ ควรเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด

ข้อคำถาม ฉบับที่ 2

0. ท่านคิดว่าการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมมากน้อยเพียงใด และหลักสูตรที่ดีควรเป็นอย่างไร
00. ท่านคิดว่าคุณสมบัติของครูผู้สอนเป็นอย่างไร และควรมีการปรับปรุงในประเด็นใดบ้างมากน้อยเพียงใด
000. ท่านคิดว่าสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีปริมาณเพียงพอ และมีคุณภาพเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาวิชาของหลักสูตรหรือไม่ เพียงไร

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ด้านหลักสูตร ครู ผู้สอน และ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

ประเด็น	ระดับความพร้อม/ความเหมาะสม				
	มาก	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อย
ด้านหลักสูตร					
0. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน					
00. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรในแต่ละระดับชั้นเหมาะสมกับระดับความรู้ และความสามารถของนักเรียน					
ด้านครูผู้สอน					
0. ครูผู้สอนมีจำนวนเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน					
00. วุฒิการศึกษาของครูผู้สอนสอดคล้องกับหลักสูตรของศูนย์					
ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่					
0. เอกสารตำราเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน					
00. สื่อการสอนมีความน่าสนใจ สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

เกณฑ์การให้คะแนน

มาก	5	คะแนน
ค่อนข้างมาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
ค่อนข้างน้อย	2	คะแนน
น้อย	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนเฉลี่ย

ตั้งแต่ 4.01 ขึ้นไป	แปลว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
3.01 – 4.00	แปลว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก
2.01 – 3.00	แปลว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
1.01 – 2.00	แปลว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.00	แปลว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย

ฉบับที่ 4 แบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษานโยบายการประเมินศักยภาพศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ใน ปีงบประมาณ 2549 แนวทางการดำเนินงานของกรมการศาสนา และลักษณะการดำเนินงานของ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดอนงค์ราม เพื่อนำมาสร้างเป็นเกณฑ์มาตรฐานตามประเด็น การประเมิน
2. เขียนนิยามตามประเด็นการประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานด้าน บุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ
3. สร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อบรรจุลงในแบบประเมิน ได้เกณฑ์มาตรฐานด้านบุคลากร จำนวน 4 ข้อ ด้านงบประมาณ จำนวน 3 ข้อ ด้านวิชาการ จำนวน 5 ข้อ และด้านธุรการ จำนวน 4 ข้อ รวม 16 ข้อ
4. นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท ตรวจสอบความเหมาะสม ของเกณฑ์มาตรฐาน ในด้านภาษาที่ใช้ ความครอบคลุมและความสอดคล้องตามนิยาม แล้วปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสมตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท
5. จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล โดยผู้ประเมินเป็นผู้ให้คะแนน ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ตรวจสอบ เอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยนำข้อมูลที่ได้ ทั้งหมดสรุปลงในช่องสภาพที่เป็นจริง พิจารณาความสอดคล้องเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ให้ คะแนนตามเกณฑ์และสรุปคะแนนเป็นร้อยละ เปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

ตัวอย่างแบบประเมิน

เกณฑ์มาตรฐาน	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
ด้านบุคลากร				
0. กำหนดหน้าที่ของคณะทำงาน ไว้อย่างชัดเจน				
ด้านงบประมาณ				
0. รายงานการใช้จ่ายงบประมาณ แก่คณะทำงานและผู้สนับสนุน				
ด้านวิชาการ				
0. จัดทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละ ปีไว้อย่างชัดเจน				
ด้านธุรการ				
0. จัดเก็บเอกสารไว้เป็นหมวดหมู่ ค้นหาได้สะดวก				
รวมคะแนน				
คิดเป็นร้อยละ				

เกณฑ์การให้คะแนน

สอดคล้อง ให้ 1 คะแนน

ไม่สอดคล้อง ให้ 0 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนร้อยละ

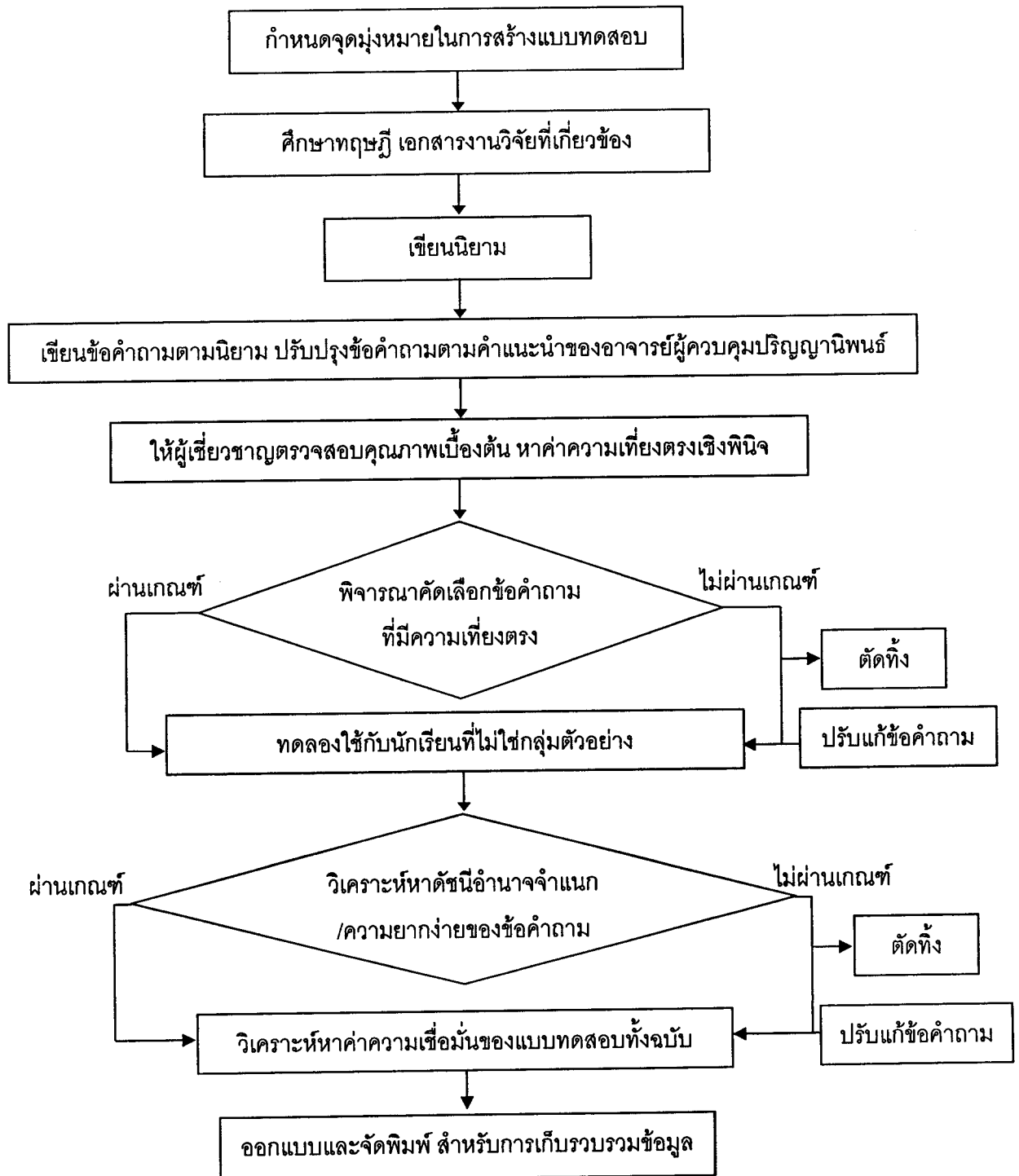
70 % ขึ้นไป แปลว่า กระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

50 - 69 % แปลว่า กระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

น้อยกว่าหรือเท่ากับ 49 % แปลว่า กระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย

ฉบับที่ 5 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม

การประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินได้สร้างแบบทดสอบด้วยตนเอง ตามประเด็นการประเมิน และดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน สรุปได้ดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 ขั้นตอนในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม

จากภาพประกอบ 10 ผู้ประเมินดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของแบบทดสอบ โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบทดสอบ ผู้ประเมินมีจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบทดสอบ เพื่อสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ตามผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เพื่อให้ทดสอบกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบที่สร้างขึ้น

2. ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ในด้านนิยามและโครงสร้างหลักสูตร รวมทั้งลักษณะการเขียนข้อคำถาม การให้คะแนนเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ

3. เขียนนิยาม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งสรุปได้จากนิยามของเบญจศีล เบญจธรรมที่รวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4. เขียนข้อคำถามตามนิยาม เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ (Multiple choice) มี 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นมาวิพากษ์กับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท ปรับแก้ข้อสอบตามข้อเสนอแนะ และจัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม

5. นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแล้ว มาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (Face Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน (ดังรายชื่อผู้เชี่ยวชาญในภาคผนวก ก) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและความครอบคลุมของข้อคำถามกับนิยาม ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.57 ถึง 1.00 ซึ่งนำมาใช้ทั้งหมด

6. นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน จากนั้นนำผลการตอบมาวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย ได้ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.17 ถึง 0.83 และหาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยใช้สหสัมพันธ์แบบพอยน์ไบซีเรียล (Point Biserial Correlation Coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม ปรากฏว่า ข้อคำถามทั้ง 40 ข้อ มีค่าความสัมพันธ์ อยู่ระหว่าง -0.23 ถึง 0.54 ในการคัดเลือกข้อคำถามให้ได้ จำนวน 30 ข้อ ผู้ประเมินคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความยากง่าย ระหว่าง 0.36 ถึง 0.83 และค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.19 ถึง 0.54 พร้อมทั้งพิจารณาถึงความครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติการ

7. นำข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ ที่คัดเลือกไว้หาค่าอำนาจจำแนกซ้ำอีกครั้ง พบว่า ข้อคำถามมีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.17 ถึง 0.59 ดังนั้น ผู้ประเมินจึงปรับปรุงข้อคำถามที่สามารถจำแนกได้

พอใช้ คือ มีค่าความสัมพันธ์ตั้งแต่ 0.10 ขึ้นไป โดยอาศัยเกณฑ์ของแชกและนิวตัน (โกศล มีคุณ. 2545 : 282-284 ; อ้างอิงจาก Sax&Newton. 1997 : 239) และมีข้อบกพร่องเป็นรายข้อ แล้ววิเคราะห์หาค่าหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรคูเดอร์-ริชาร์ดสัน 20 (Kuder-Richardson: KR.-20) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม เท่ากับ 0.84

8. นำข้อคำถามไปจัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

ตัวอย่างข้อคำถาม

0. ข้อใดคือโทษของการดื่มสุราที่สำคัญมากที่สุด

ก. สิ้นเปลืองเงิน

ข. ชาติสดีสัมปชัญญะ

ค. เกิดการทะเลาะวิวาท

ง. เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

ตอบ ข้อ ข.

00. ข้อใดคือการกระทำที่แสดงถึงความเมตตา กรุณา

ก. นิด ช่วยเหลืองานบ้านของพ่อแม่

ข. นุช จับนกมาเลี้ยงไว้ในกรงที่สวยงาม

ค. นุ่น ไปเยี่ยมและให้กำลังใจผู้ป่วยโรคเอดส์

ง. น้อย นำกระเป๋าสตางค์ที่เก็บได้ ไปให้ครูประกาศหาเจ้าของ

ตอบ ข้อ ค.

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

ข้อที่ตอบถูก ให้ 1 คะแนน

ข้อที่ตอบผิด ให้ 0 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนน

แบบทดสอบมีจำนวน 30 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน

มากกว่าหรือเท่ากับ 25 แปลว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรมอยู่ในระดับสูง
15 - 24 แปลว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรมอยู่ในระดับ
ปานกลาง

น้อยกว่าหรือเท่ากับ 14 แปลว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรมอยู่ในระดับต่ำ

ฉบับที่ 6 แบบประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบประเมิน ผู้ประเมินมีจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบประเมิน เพื่อสร้างแบบประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยให้ครูประจำชั้นเป็นผู้ประเมิน

2. ศึกษาความหมายของเบญจศีล เบญจธรรม จากเนื้อหาวิชาธรรมของหลักสูตรพุทธศาสนาวินยาศาสตร์และจากโครงสร้างหลักสูตร ตามผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2 ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. รวบรวมข้อความที่เป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมตามประเด็นการประเมิน ซึ่งสรุปได้จากนิยามที่ค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ นำมาเขียนนิยามของพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม

4. สร้างแบบประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม โดยข้อคำถามแต่ละข้อมีลักษณะเป็นแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย ได้ข้อคำถามด้านละ 5 ข้อ รวม 10 ข้อ

5. นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความเที่ยงตรงเชิงพื้นผิว (Face Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ในด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบในแต่ละข้อคำถามว่า สามารถวัดได้ตรงตามนิยามที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งภาษาที่ใช้มีความเหมาะสมหรือไม่ ควรแก้ไขเพิ่มเติมในข้อคำถามใด พบว่า ข้อคำถามทั้ง 10 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.80 ถึง 1.00 และนำข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขในด้านสำนวนภาษา และให้มีความครอบคลุมตามนิยามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำข้อคำถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามและความครอบคลุมตามนิยาม รวมทั้งเกณฑ์การให้คะแนน ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

6. จัดพิมพ์เป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล โดยให้ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ประเมิน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการประเมินในครั้งนี้ กล่าวคือ ครูเป็นผู้มีประสบการณ์ในการประเมินจิตพิสัยของนักเรียน ประกอบกับครูประจำชั้นจะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนในห้องที่รับผิดชอบเป็นอย่างดีลักษณะการประเมินพฤติกรรมในครั้งนี้ เป็นการประเมินที่สอดคล้องกับลักษณะของการประเมินด้านจิตพิสัย เนื่องจากพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรมของนักเรียนเป็นพฤติกรรมที่ครูประจำชั้นสามารถสังเกตเห็นได้ รับรู้ได้ และประเมินได้ว่านักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมโดยรวมในแต่ละข้ออยู่ในระดับใด และผู้ประเมินได้อธิบาย ให้คำแนะนำในการทำแบบประเมิน เพื่อให้ครูประจำชั้นมีความเข้าใจถูกต้องชัดเจน และสามารถประเมินได้ตามจุดประสงค์ของการประเมิน

ตัวอย่างเครื่องมือ

คำชี้แจง

ขอให้นักเรียนพิจารณาพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนแต่ละคน (ตามรายชื่อที่ระบุ) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่นักเรียนสามารถสังเกตเห็นได้ รับรู้ได้ และประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมโดยรวมในแต่ละข้ออยู่ในระดับใด โดยให้นักเรียนพิจารณาตัวอย่างพฤติกรรมหรือระลึกถึงพฤติกรรมอื่น ๆ ตามที่นักเรียนคิดว่าสอดคล้องกับหลักเบญจศีล เบญจธรรมในข้อนั้น ๆ ประกอบด้วย

วิธีตอบแบบประเมิน

ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องคะแนนที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

เบญจศีล

ข้อที่ 0 - เว้นจากการฆ่า ประทุษร้าย เบียดเบียนกัน

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ไม่รังแกเพื่อนหรือคนที่อ่อนแอกว่า ไม่ล้อเลียน ปมด้อยของผู้อื่น ไม่ทำร้ายรังแกสัตว์ และอื่น ๆ

เบญจธรรม

ข้อที่ 0 - ซื่อสัตย์สุจริต

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ชักชวนเพื่อนไปในทางเลื่อมเสีย พูดความจริง พูดจาสุภาพอ่อนหวาน ไม่ปกปิด ไม่ประจบสอพลอ มีความกตัญญู และอื่น ๆ

เกณฑ์การให้คะแนน

มาก	5	คะแนน
ค่อนข้างมาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
ค่อนข้างน้อย	2	คะแนน
น้อย	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนน

แบบประเมินมีจำนวน 10 ข้อ คะแนนเต็ม 50 คะแนน

มากกว่าหรือเท่ากับ 35	แปลว่า	มีพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรมอยู่ในระดับสูง
25 - 34	แปลว่า	มีพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรมอยู่ในระดับปานกลาง
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 24	แปลว่า	มีพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรมอยู่ในระดับต่ำ

ฉบับที่ 7 แบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. ผู้ประเมินได้ปรับปรุงจากแบบวัดของสุวีรวรรณ ฟองอินทร์ (2548) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณ (Rating Scale) 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จำนวน 25 ข้อ โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.81 ปรับปรุงข้อคำถามเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างในการประเมินครั้งนี้ นำแบบวัดที่ปรับปรุงให้อาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท นินท์ ตรวจสอบความเหมาะสมของคำถาม ในด้านภาษาที่ใช้ ความครอบคลุมตามนิยาม แล้วปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท

2. นำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน นำมาตรวจให้คะแนน แล้วนำผลที่ได้วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ โดยใช้สหสัมพันธ์แบบ Item Total Correlation พบว่า แบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.00 ถึง 0.52 ผู้ประเมินได้คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสัมพันธ์ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ทำให้ ได้ข้อคำถามทั้งหมด จำนวน 24 ข้อ

3. จากนั้นผู้ประเมินจึงนำข้อคำถามจำนวน 24 ข้อ ที่คัดเลือกไว้มาหาค่าอำนาจจำแนกซ้ำอีกครั้ง พบว่า ข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.21 ถึง 0.54 แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น

(Reliability) ของแบบวัดทั้งฉบับ โดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ปรากฏว่า แบบวัดมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82

4. นำข้อคำถามที่ได้ไปจัดพิมพ์เป็นแบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูล

ตัวอย่างเครื่องมือ

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุด

ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0. ฉันคิดว่าคำสอนของศาสนา เป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามได้					
00. ฉันคิดว่าการสวดมนต์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่ง					

เกณฑ์การให้คะแนน

	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ	
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	1	คะแนน
เห็นด้วย	4	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	5	คะแนน

เกณฑ์การจำแนกกลุ่มระดับเจตคติต่อพระพุทธศาสนา

แบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา มีจำนวน 24 ข้อ คะแนนเต็ม 120 คะแนน

คะแนน	การแปลความหมาย
มากกว่าหรือเท่ากับ 96	หมายถึง มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง
49 – 95	หมายถึง มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 48	หมายถึง มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับต่ำ

ฉบับที่ 8 แบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบประเมิน ผู้ประเมินมีจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนระดับชั้นต้น โดยให้ครูผู้สอน วิชาศาสนพิธี หรือ ศาสนปฏิบัติ ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นผู้ประเมิน
2. ศึกษาเนื้อหาวิชาศาสนปฏิบัติ หลักสูตรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับชั้นต้น เพื่อกำหนดขอบเขตการประเมิน รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. รวบรวมข้อความเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา นำมาเขียนนิยามเชิงปฏิบัติการ ให้สอดคล้องกับประเด็นการประเมิน
4. สร้างแบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยข้อคำถามแต่ละข้อมีลักษณะเป็นแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย ได้ข้อคำถาม จำนวน 10 ข้อ
5. นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ในด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 ท่านเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบในแต่ละข้อคำถามว่า วัดได้ตรงกับความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาในศาสนปฏิบัติ ระดับชั้นต้น หลักสูตรศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ รวมทั้งความเหมาะสมของคำถาม จำนวนภาษาที่ใช้ รวมทั้งคำอธิบายความหมายของความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ว่ามีความครอบคลุมและความสอดคล้องตามนิยามหรือไม่ ควรแก้ไขเพิ่มเติมในข้อคำถามใด พบว่า ข้อคำถามทั้ง 10 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.40 ถึง 1.00 คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ปรากฏว่า ได้ข้อคำถาม จำนวน 7 ข้อ นำข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำข้อคำถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม และความครอบคลุมตามนิยาม รวมทั้งเกณฑ์การให้คะแนน ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
6. จัดพิมพ์เป็นแบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล โดยให้ครูผู้สอนวิชาศาสนพิธีหรือศาสนปฏิบัติ ศูนย์ละ 1 รูป เป็นผู้ประเมินนักเรียนในแต่ละศูนย์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในประเด็นของการประเมินเป็นอย่างดี และผู้ประเมินได้อธิบาย ให้คำแนะนำในการทำแบบประเมิน เพื่อให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจถูกต้องชัดเจน และสามารถประเมินได้ตามจุดประสงค์ของการประเมิน

ตัวอย่างเครื่องมือ

คำชี้แจง

ขอให้ท่านพิจารณาความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียนแต่ละคน ตามรายชื่อที่ระบุจากการที่ท่านได้รับรู้ สังเกตเห็น และประเมินว่านักเรียนมีความสามารถ และการปฏิบัติในแต่ละประเด็นโดยรวมอยู่ในระดับใด โดยพิจารณาคำอธิบายความหมายของความสามารถ และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม

วิธีตอบแบบประเมิน

ให้ท่านอ่านประเด็นคำถามและความหมาย แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ 0 การทำความเคารพ

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนสามารถไหว้ กราบ บุคคลทั่วไป และพระสงฆ์ รวมทั้งกราบพระพุทธรูปได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งมีความเข้าใจถึงความหมายของการปฏิบัติ

ข้อ 00 การสวดมนต์

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนสามารถสวดมนต์บทต่าง ๆ ที่ทางศูนย์ได้สอนอย่างถูกต้อง ทั้งด้านอักขระ จังหวะ ทำนอง ความไพเราะ และมีกิริยาอาการสำรวม รวมทั้งมีความตั้งใจขณะสวดมนต์

เกณฑ์การให้คะแนน

มาก	5	คะแนน
ค่อนข้างมาก	4	คะแนน
ปานกลาง	3	คะแนน
ค่อนข้างน้อย	2	คะแนน
น้อย	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนน

ตั้งแต่ 4.01 ขึ้นไป	แปลว่า	มีความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก
3.01 – 4.00	แปลว่า	มีความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก
2.01 – 3.00	แปลว่า	มีความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง
1.01 – 2.00	แปลว่า	มีความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.00	แปลว่า	มีความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ประเมินดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้ประเมินนำหนังสือขอเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยื่นต่อผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และผู้บริหารโรงเรียนในระบบการศึกษาชั้นพื้นฐานที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล นัดหมาย วัน เวลา และวิธีการที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้ประเมินเก็บข้อมูลตามวัน เวลา ที่ได้นัดหมาย ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ผู้ประเมินดำเนินการสัมภาษณ์ตาม วัน เวลา ที่ได้นัดหมาย (กรกฎาคม – พฤศจิกายน 2549)

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้แก่ การสัมภาษณ์บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ผู้ประเมินลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลาที่ได้นัดหมาย และขออนุญาตสัมภาษณ์เพิ่มเติมอีกครั้ง หากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในครั้งแรกยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วนตามประเด็นการประเมิน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยโทรศัพท์มือถือ (ไม่ลงพื้นที่) และขออนุญาตผู้อำนวยการศูนย์ ในการตรวจสอบ เอกสารหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องของศูนย์ตามประเด็นการประเมิน และให้ครูผู้สอนวิชาศาสน

พิธีหรือวิชาศาสนปฏิบัติ ศูนย์ละ 1 รูป ประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของนักเรียน ตามรายชื่อที่ระบุ (สิงหาคม – กันยายน 2549)

2.3 การเก็บข้อมูลในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การประเมินเจตคติต่อพระพุทธศาสนา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียน ผู้ประเมินขอความร่วมมือจากตัวแทนครูในแต่ละโรงเรียน ให้นักเรียนที่มีรายชื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมารวมกัน เพื่อทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพร้อมกัน และตอบวัดเจตคติพร้อมกัน ตามขั้นตอนที่กำหนด และขอความอนุเคราะห์ให้ครูประจำชั้นของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรมของนักเรียน (สิงหาคม 2549)

3. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ และนำไปบันทึก วิเคราะห์ และสรุปผล ตามประเด็นการประเมิน

การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ประเมินได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. สรุปข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ เป็นความเรียง
 2. หาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่
 3. สรุปคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ โดยหาค่าความถี่และสรุปคะแนนเป็นร้อยละ นำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน
 4. หาค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีลเบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และนักเรียนที่ไม่ได้เรียน โดยใช้ t-test for independent samples
 5. หาค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนความสามารถและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เปรียบเทียบกับเกณฑ์
- ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows Version 13

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

1.1 หาค่าความเที่ยงตรงเชิงพื้นผิว (Face Validity) ของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ใช้สูตร (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2539 : 249 อ้างอิงจาก Rovinelli and Hambleton, 1977)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.2 หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม (r) โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมจากข้ออื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด (Corrected item-total correlation) ใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) r_{XY} (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2545 : 166)

$$r_{XY} = \frac{N \sum XY - (\sum X)(\sum Y)}{\sqrt{[N \sum X^2 - (\sum X)^2][N \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ	r_{XY}	แทน	ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ
	X	แทน	คะแนนของข้อคำถาม
	Y	แทน	คะแนนผลรวมของข้อคำถามอื่น ๆ ที่เหลือทุกข้อ
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

1.3 หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามในแบบทดสอบ (r) โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวม ใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพอยน์ไบซีเรียล (Point Biserial Correlation Coefficient) (ชูศรี วงศ์รัตนะ. ม.ป.ป.)

$$r_{bpi} = \frac{\bar{X}_p - \bar{X}_q}{S_x} \sqrt{pq}$$

เมื่อ	r_{bpi}	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม
	S_x	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรวม
	P	แทน	สัดส่วนของคะแนนที่ตอบถูก
	q	แทน	สัดส่วนของคะแนนที่ตอบผิด
	$\bar{X}_p$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของคะแนนที่ตอบถูก
	$\bar{X}_q$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของคะแนนที่ตอบผิด

1.4 หาค่าความยากง่ายของแบบทดสอบ โดยใช้สูตร (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ.

2536 : 179)

$$P = \frac{R}{N}$$

เมื่อ	P	แทน	ค่าความยากง่าย
	R	แทน	จำนวนคนที่ทำข้อนั้นถูก
	N	แทน	จำนวนคนที่ทำข้อนั้นทั้งหมด

1.5 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้สูตร KR – 20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2536 : 168)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
	n	แทน	จำนวนข้อของแบบทดสอบ
	p	แทน	สัดส่วนของผู้ที่ทำข้อนั้นถูก
	q	แทน	สัดส่วนของผู้ทำข้อนั้นไม่ถูก
	S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบทดสอบฉบับนั้น

1.6 หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach) (ลิ้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 171)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
n	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
S_i^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ
S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

2. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน

2.1 ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2.2 ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยใช้ t-test for independent samples (ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2544 : 173)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}}$$

เมื่อ	t	แทน	ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย
	$\bar{X}_1$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	$\bar{X}_2$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	n_1	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	n_2	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	S_1^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	S_2^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

บทที่ 4

ผลการประเมิน

การประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ผู้ประเมินจึงนำเสนอผลการประเมินตามประเด็นการประเมิน แบ่งเป็น 4 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ด้านบริบท (Context)

ความถี่ของความคิดเห็น จากการสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง ได้แก่

1.1 ความต้องการจำเป็น (Need Assessment)

1.1.1 ปัญหาและบริบทของสังคม และความสำคัญของปัญหา

1.1.2 ความต้องการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ความจำเป็นในการดำเนินโครงการ

1.2 ความมุ่งหมาย (Destination and Goal)

1.3 จุดประสงค์ (Objectives)

1.4 แนวการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการ

ตอนที่ 2 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

2.1 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าจากแบบสอบถามความคิดเห็นด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

2.2 ความถี่ของความคิดเห็น ด้านความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย หลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการและคณะกรรมการ

ตอนที่ 3 ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process)

ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของไพรวัส (Provus Model) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

ร้อยละของคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ของกระบวนการดำเนินงาน ด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหาร คณะกรรมการและครูผู้สอน และจากการศึกษา ตรวจสอบเอกสารของศูนย์ที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 4 ด้านผลผลิต (Product)

4.1 ผลผลิตเชิงปริมาณ

ร้อยละของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา จากการศึกษาข้อมูลในเอกสารของศูนย์

4.2 ผลผลิตเชิงคุณภาพ

4.2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน ประกอบด้วย

4.2.1 คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม จากการใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.2.2 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม จากการประเมินของครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2.3 คะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อพระพุทธศาสนา จากการใช้แบบวัดเจตคติ

ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) ในการเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักเรียนกับกลุ่มอ้างอิง และใช้ t-test for independent samples วิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยในแต่ละตัวแปร

4.2.2 คะแนนเฉลี่ยความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จากการประเมินของครูผู้สอนวิชาศาสนพิธี

ตอนที่ 1 ด้านบริบท (Context)

ผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน และเจ้าคณะอำเภอพระประแดง จำนวน 1 รูป รวมทั้งหมด จำนวน 6 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกำหนดทิศทาง วางแผน ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินโครงการ ผู้ประเมินได้สรุปผลการสัมภาษณ์เป็นความถี่ตามประเด็นการประเมิน รายละเอียดดังตาราง 12 ประกอบด้วย

1.1 ความต้องการจำเป็น (Need Assessment)

1.2 ความมุ่งหมาย (Destination and Goal)

1.3 จุดประสงค์ (Objectives)

1.4 แนวการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการ

ตาราง 12 ความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการต่อบริบทของโครงการ

ความคิดเห็น	ความถี่
ความต้องการจำเป็นของโครงการ	
1. บริบทของสังคม ปัญหาและความสำคัญของปัญหา	
- คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมที่ลดลง เนื่องจากไม่ให้ความสำคัญในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา	6
- ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของระบบโลกาภิวัตน์ ทุนนิยม และวัตถุนิยม ทำให้คนในสังคมไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านจิตใจ	6
- ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เกิดการแข่งขันทางด้านวิชาการ ทำให้เด็กได้รับการปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง	5
- ค่านิยมทางด้านวัตถุ ทำให้การดำเนินชีวิตต้องแข่งขันกับเวลา คนในครอบครัวห่างเหินกันมากขึ้น ไม่มีเวลาเอาใจใส่ต่อกัน ละเลยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เด็กและเยาวชนไม่มีแบบอย่างของการประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา	5
- วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้บทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน ไม่ประสานสอดคล้องกัน แยกกันทำหน้าที่ ซึ่งทำให้ไม่สามารถพัฒนาสังคมได้อย่างสมบูรณ์	3
2. ความต้องการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ความจำเป็นในการดำเนินโครงการ	
- ความจำเป็นของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดี สามารถประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	6
- การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต	6
- เด็กและเยาวชนจะได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ด้วยการศึกษาเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และวิชาพื้นฐานที่จำเป็น แทนการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ เล่นอินเทอร์เน็ต เทียบเตร่ เดินห้าง มั่วสุม ฯลฯ	5
- เป็นการส่งเสริมให้วัดทำหน้าที่หลักในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน	4
- ทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ วัด โรงเรียน อบต. ส่วนราชการ และผู้นำชุมชน จำเป็นต้องให้ความสำคัญของการส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน เข้าต้องมามีบทบาทเพื่อทำให้โครงการประสบความสำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรม	3

ตาราง 12 (ต่อ)

ความคิดเห็น	ความถี่
ความมุ่งหมายของโครงการ	
- เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรม	6
- เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้คู่คุณธรรม	6
- เพื่อให้เด็กและเยาวชนประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน	5
- เพื่อสืบทอดศาสนาทายาท ทำให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป	4
- เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	3
จุดประสงค์ของโครงการ	
- เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทางด้านพุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และศาสนพิธี	6
- เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการศึกษพระพุทธศาสนาและความรู้ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์	6
- เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้วัด สถานศึกษา เป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษ	6
อบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน	
- เพื่อให้เด็กและเยาวชน ได้รับการศึกษา อบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และฝึกปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์	4
แนวทางการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการ	
- ศูนย์ต้องมีทีมงานที่มีความสามารถ สามัคคี และเสียสละ เพราะเป็นการดำเนินงานที่แข่งขันกับกระแสสังคม	6
- ศูนย์จะต้องมีความพร้อมทั้งในด้านสถานที่ ต้องสะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบ เนื่องจากเป็นปัจจัยแรกๆที่แสดงให้เห็นถึงความพร้อม สามารถสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง	5
- หลักสูตรของศูนย์จะต้องโดดเด่น สอดคล้องกับต้องการของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครองและชุมชน เพราะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีผู้เข้ามาเรียน	5
- ศูนย์จะต้องมีแหล่งงบประมาณที่สนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ เนื่องจากการดำเนินงานในแต่ละด้านมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง	5

ตาราง 12 (ต่อ)

ความคิดเห็น	ความถี่
- ศูนย์จะต้องให้ความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากจะทำให้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากแหล่งงบประมาณต่าง ๆ	5
- ศูนย์ต้องทำงานในเชิงรุก เช่น จัดทีมพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าสอนในสถานศึกษา จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ค่ายพุทธบุตร ฝึกฝนการนั่งสมาธิ สอนธรรมศึกษา หรือสอนวิชาพระพุทธศาสนา ไม่ควรรอให้มีผู้เข้าเรียนในวัด เพราะเป็นเรื่องยาก	4
- ครูผู้สอน ต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในแต่ละวิชาที่สอน เป็นที่ยอมรับของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครองและชุมชน	4
- สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ จะต้องมีความเพียงพอและเหมาะสมกับหลักสูตร	3

จากตาราง 12 ความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการต่อบริบทของโครงการในด้านความต้องการจำเป็น พบว่า บริบทของสังคม ปัญหาและความสำคัญ ที่นำไปสู่ความจำเป็นในการดำเนินโครงการ คือ ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมที่ลดลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของระบบโลกาภิวัตน์ ทุนนิยม และวัตถุนิยม โดยมีความถี่ความคิดเห็นมากที่สุด คือ เท่ากับ 6 ประกอบกับปัญหาของระบบการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้เกิดการแข่งขันทางด้านวิชาการ ทำให้เด็กได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมลดลง และผลกระทบจากค่านิยมทางด้านวัตถุของคนในสังคม การดำเนินชีวิตต้องแข่งขันกับเวลา คนในครอบครัวไม่มีเวลาเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ทำให้เด็กและเยาวชนขาดแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อีกทั้ง วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในด้านการส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ไม่ประสานสอดคล้องกัน โดยมีความถี่ความคิดเห็น เท่ากับ 5 และ 3 ตามลำดับ เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวทำให้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะแก่เด็กและเยาวชน จึงเป็นความต้องการจำเป็นที่นำไปสู่การดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีความรู้คู่คุณธรรมพิจารณาได้จากความถี่ความคิดเห็น ที่มีจำนวนเท่ากับ 6 และยังช่วยให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้วัดทำหน้าที่หลักในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ซึ่งมีความถี่ความคิดเห็นเท่ากับ 5 และ 4 ตามลำดับ

สำหรับความมุ่งหมายของโครงการ พบว่า การดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม ประพฤติตนเหมาะสมในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน เพื่อสืบทอดศาสนทายาท ทำให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป และเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พิจารณาได้จากความถี่ความคิดเห็น เท่ากับ 6, 5, 4 และ 3 ตามลำดับ และจุดประสงค์ของโครงการ คือ เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการศึกษาวិชาการทางพระพุทธศาสนาและความรู้ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต โดยให้วัด สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษอบรม ซึ่งมีความถี่ความคิดเห็น เท่ากับ 6

สรุปได้ว่า ด้านบริบท (Context) ของโครงการ เมื่อพิจารณาริบทของสังคม ปัญหาและความสำคัญของปัญหา ความต้องการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ในการดำเนินโครงการ พบว่า เกิดจากปัญหาของการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของระบบโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมและวัตถุนิยม ที่ส่งผลให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้คนในสังคมให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านจิตใจลดลง และเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งหลักการของการดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นการดำเนินงานที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นดังกล่าว ดังคำพูดของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง กับโครงการ เช่น

“ต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีศีลธรรม โดยนำความรู้ ความเข้าใจในเรื่องธรรมะที่ตนได้ศึกษาไปประพฤติปฏิบัติ ใช้ชีวิตในสังคม เป็นคนคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม” (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาคนที่ 2. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549)

“ในสถานะที่สังคมมีการพัฒนาแต่ด้านวัตถุอย่างเดียว จะต้องพัฒนาให้คนมีความเจริญทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนควรให้มีการเรียนรู้ปลูกฝังให้มีคุณธรรมจริยธรรม ดีเก่งสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ซึ่งควรจัดตั้งให้มีศูนย์ที่มีความพร้อมอย่างแพร่หลาย” (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา คนที่ 3. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549)

“การจัดโครงการนี้ถือว่าจำเป็น เพราะให้ประโยชน์กับผู้รับบริการ วันหยุดทำให้เด็กได้เข้าวัด ทำให้มีจิตใจดี มีคุณธรรมจริยธรรม...” (นักวิชาการวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมศาสนา คนที่ 1. สัมภาษณ์. 13 พฤศจิกายน 2549)

“...ถ้าตั้งให้มันดี ทำให้เด็กหันมาเข้าวัด แทนที่จะใช้เวลาทำอย่างอื่นที่ไม่เกิดประโยชน์ ให้เข้ามาเรียนธรรมะในวันอาทิตย์ จะทำให้ซึมซับจริยธรรม เมื่อโตขึ้นจิตใจจะดี สังคมจะดีขึ้น เด็กที่เรียนธรรมะจะทำตัวดีขึ้น รู้จักว่าอะไรควรไม่ควร มีความประพฤติที่ดีขึ้น...” (เจ้าคณะอำเภอพระประแดง. สัมภาษณ์. 2 กรกฎาคม 2549)

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พบว่า การดำเนินโครงการในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นของสังคม เนื่องจากบริบทของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ประสบกับปัญหาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการขาดการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของสังคมที่แท้จริง ส่งผลให้การกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนยังคงมุ่งเน้นในด้านของการศึกษาพุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และศาสนพิธี ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ไม่ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน จากสถิติจำนวนนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2546-2549 (ตาราง 4) พบว่า การจัดการสอนระดับชั้นกลาง (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) มีจำนวนนักเรียนลดลงทุกปี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจัดการสอนระดับชั้นสูง (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ไม่มีผู้เรียน ทำให้มีศูนย์ที่ต้องหยุดดำเนินการในบางปี และยุบ เนื่องจากเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิชาการด้านอื่น ๆ มากกว่าการศึกษาพระพุทธศาสนา เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ เพราะจะต้องเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ประกอบกับศูนย์ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ทั้งในด้านงบประมาณดำเนินงาน การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร (ตาราง 5-6) ดังคำพูดของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการที่กล่าวถึงปัญหาของการดำเนินโครงการ ที่ว่า

“ขณะนี้ กรมการศาสนากำลังปรับปรุงแบบของศูนย์ เพื่อให้เป็นศูนย์ที่ไม่ตายหรือยุบ แก้ไขปัญหาการขอตั้งงบประมาณ เนื่องจากสำนักงานงบประมาณมองว่าเปิดสอนเฉพาะวันอาทิตย์ จึงทำให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อย...รูปแบบ อาจเป็นศูนย์ฝึกอาชีพ เด็กและเยาวชนนำความรู้ที่ได้ไปช่วยเหลือชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าของการให้การช่วยเหลือผู้อื่น...” (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา คนที่ 1. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549)

“...ไม่จำเป็นต้องเปิดสอนในวันอาทิตย์ ปรับโครงการเป็นศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด โดยเพิ่มการสอนความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ หลักเศรษฐกิจพอเพียง...” (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา คนที่ 2. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549)

“...สนับสนุนให้เด็กได้เรียนหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือเป็นหลักสูตรที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อที่เด็กจะได้มีความภาคภูมิใจ และส่งเสริมท้องถิ่นของตัวเอง และที่สำคัญควรสอนเสริมวิชาสามัญด้วย” (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา คนที่ 3. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549)

“หากเน้นการสอนเพื่อสอบธรรมศึกษาอย่างเดียว หรือให้เด็กฟังธรรม เดินจงกรม นั่งสมาธิ จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ก็จะไม่อยากมาอีก และอาจบอกต่อกับเพื่อน ๆ จนไม่มีใครอยากเข้าวัด วัดต้องมีวิธีการจูงใจให้เด็กเข้าวัดเป็นอันดับแรก ต้องทำให้เข้ามาแล้วมีความสุข ประทับใจ...” (นักวิชาการวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมศาสนา คนที่ 1. สัมภาษณ์. 13 พฤศจิกายน 2549)

ตอนที่ 2 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ผู้ประเมินได้ประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย

- 2.1 ด้านหลักสูตร
- 2.2 ครูผู้สอน
- 2.3 สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

ด้วยวิธีการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า สอบถามกับครูผู้สอน จำนวน 27 รูป/คน นำผลการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นไปวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย และคะแนนความเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์จำแนกเป็นรายด้านและโดยรวมทุกด้านตามประเด็นการประเมิน โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.00 เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า สรุปได้ดังตาราง 13

และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า จำนวน 12 รูป/คน สรุปเป็นความถี่ ดังตาราง 14

ตาราง 13 ความคิดเห็นของผู้สอนต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

ประเด็น	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
	แปลผล							
ด้านหลักสูตร								
1. ขอบข่ายเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรมีความเหมาะสมกับระยะเวลาการจัดการเรียนการสอน	3.20	0.44	3.41	0.51	3.50	0.70	3.40	0.57
2. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน	3.20	0.44	3.50	0.52	3.60	0.51	3.48	0.50
3. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน	4.20	0.83	3.75	0.75	3.80	0.63	3.85	0.71
4. กำหนดขอบข่ายเนื้อหาตามหลักสูตรในแต่ละระดับชั้นไว้อย่างชัดเจน	4.00	0.70	3.83	0.57	3.60	0.69	3.77	0.64
5. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรในแต่ละระดับชั้นเหมาะสมกับระดับความรู้และความสามารถของนักเรียน	3.60	0.89	3.91	0.66	3.80	0.42	3.81	0.62
6. หลักสูตรที่เปิดสอน ทำให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม	4.40	0.54	3.75	0.62	4.20	0.42	4.03	0.58
7. หลักสูตรมีความยืดหยุ่นตามศักยภาพของศูนย์	3.40	0.89	3.50	0.52	3.80	0.63	3.59	0.63

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเด็น	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
8. มีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผน ชี้แจง และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรของศูนย์	3.60	0.54	3.33	0.88	3.50	0.70	3.44	0.75
9. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตร ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในฐานะเป็นพุทธมามกะ	4.20	0.83	4.41	0.51	4.20	0.42	4.29	0.54
10. มีระบบการติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละหลักสูตรอย่างชัดเจน	3.80	0.83	4.00	0.85	3.70	0.67	3.85	0.76
รวม	3.76	0.27	3.74	0.29	3.77	0.41	3.75	0.33
ด้านครูผู้สอน								
1. ครูผู้สอนมีจำนวนเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน	3.20	0.44	3.58	0.51	3.40	0.84	3.44	0.64
2. วุฒิกศีกษาของครูผู้สอนสอดคล้องกับหลักสูตรของศูนย์	4.40	0.54	4.50	0.52	3.60	0.69	4.14	0.71
3. ครูผู้สอนมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในวิชาที่สอน	3.80	0.83	4.25	0.45	3.80	0.78	4.00	0.67
4. ครูผู้สอนมีการพัฒนาตนเอง โดยการศึกษาหาความรู้ทางวิชาการเพิ่มเติม	4.40	0.54	4.50	0.52	3.80	0.63	4.22	0.64
5. ครูผู้สอนมีความสามารถในการสร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้	3.00	0.00	3.41	0.66	3.60	0.69	3.40	0.63

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเด็น	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
6. ครูผู้สอนมีความสามารถในการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ การสอนที่ทันสมัย	3.20	0.44	3.75	0.75	3.50	0.70	3.55	0.69
7. ครูผู้สอนมีความสามารถในการผลิตสื่อ อุปกรณ์การสอน	3.20	0.44	3.41	1.16	3.60	0.84	3.44	0.93
8. ครูผู้สอนมีความรับผิดชอบในการสอน	4.40	0.54	4.08	0.51	4.30	0.67	4.22	0.57
9. ครูผู้สอนมีความสามารถใช้จิตวิทยาในการสอนเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	3.80	0.83	4.08	0.51	4.20	0.63	4.07	0.61
10. ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ แก้ไข ปัญหาของศูนย์	3.20	0.44	3.00	1.04	3.70	0.82	3.29	0.91
รวม	3.66	0.19	3.85	0.37	3.75	0.49	3.78	0.39
ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่								
1. เอกสารตำราเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน	3.20	1.09	3.66	0.88	3.10	1.10	3.37	1.00
2. สื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอนมีจำนวนเพียงพอกับการจัดการ กิจกรรมการเรียนการสอน	3.40	0.89	3.25	0.75	3.20	1.31	3.25	0.98
3. สื่อการสอนมีความน่าสนใจ สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา	3.40	0.54	3.08	0.99	3.50	1.26	3.29	1.03

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเด็น	ศูนย์ที่ 1			ศูนย์ที่ 2			ศูนย์ที่ 3			รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
4. สื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอนอยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ดี	3.60	0.54	3.41	3.41	0.51	3.70	3.55	0.67	3.55	0.57	ค่อนข้างมาก
5. จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน	4.20	0.83	4.08	4.08	0.79	3.60	3.92	0.84	3.92	0.82	ค่อนข้างมาก
6. จัดตกแต่งห้องเรียนไว้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียน	3.80	0.83	3.66	3.66	0.88	3.30	3.55	0.82	3.55	0.84	ค่อนข้างมาก
การสอนในแต่ละวิชา											
7. มีแหล่งค้นคว้าทางวิชาการเพิ่มเติมแก่นักเรียนอย่างเพียงพอ	3.40	1.14	3.41	3.41	0.79	2.90	3.22	0.56	3.22	0.80	ค่อนข้างมาก
เช่น ห้องสมุด มุมหนังสือ											
8. ห้องเรียนมีความสะอาดเรียบร้อย	3.80	1.09	3.58	3.58	0.66	3.60	3.62	0.96	3.62	0.83	ค่อนข้างมาก
9. จัดห้องเรียน สถานที่เรียนไว้สำหรับการเรียน ศพอ.	3.20	0.44	3.50	3.50	0.52	2.80	3.18	0.42	3.18	0.55	ค่อนข้างมาก
โดยเฉพาะ											
10. บรรยากาศภายในศูนย์มีความสะอาด ร่มรื่น	4.00	0.70	3.75	3.75	0.86	3.80	3.81	0.78	3.81	0.78	ค่อนข้างมาก
รวม											
รวมทุกด้าน											
	3.67	0.25	3.71	3.71	0.28	3.62	3.67	0.51	3.67	0.37	ค่อนข้างมาก

จากตาราง 13 พบว่า ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าโดยรวมทุกด้าน ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ (เกณฑ์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ 4.01) กล่าวคือ สภาพที่เป็นอยู่ของปัจจัยนำเข้าไม่เหมาะสมกับเกณฑ์ โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.67 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.37 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน และด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.75, 3.78 และ 3.48 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.33, 0.39 และ 0.59 ตามลำดับ เมื่อจำแนกเป็นรายศูนย์ พบว่า

ศูนย์ที่ 1 ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าโดยรวมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ กล่าวคือ สภาพที่เป็นอยู่ของปัจจัยนำเข้าไม่เหมาะสมกับเกณฑ์ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.67 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.25 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน และด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.76, 3.66 และ 3.60 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.27, 0.19 และ 0.58 ตามลำดับ

ศูนย์ที่ 2 ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าโดยรวมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ กล่าวคือ สภาพที่เป็นอยู่ของปัจจัยนำเข้าไม่เหมาะสมกับเกณฑ์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้าน เท่ากับ 3.71 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.28 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน และด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.74, 3.85 และ 3.54 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.29, 0.37 และ 0.47 ตามลำดับ

ศูนย์ที่ 3 ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าโดยรวมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ กล่าวคือ สภาพที่เป็นอยู่ของปัจจัยนำเข้าไม่เหมาะสมกับเกณฑ์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้าน เท่ากับ 3.62 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน และด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับค่อนข้างมาก ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.77, 3.75 และ 3.35 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.41, 0.49 และ 0.73 ตามลำดับ

ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า สรุปเป็นความถี่ ดังตาราง 14

ตาราง 14 ความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความเหมาะสมของ
ปัจจัยนำเข้า

ความคิดเห็น	ความถี่
ด้านหลักสูตร	
- หลักสูตรควรเน้นให้นักเรียนมีความประพฤติ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมในฐานะ เป็นพุทธศาสนิกชน	10
- เนื้อหาวิชาในหลักสูตร ต้องเน้นให้เด็กรู้จักคิดเป็น สร้างกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล สร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวันกับหัวข้อหลักธรรมได้ และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม	9
- ควรมีหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องวางแผนร่วมกัน กำหนดให้ชัดเจนเป็น มาตรฐาน มีคู่มือการสอน และสร้างความเข้าใจด้านหลักสูตรแก่ครูผู้สอน	8
- ศพอ. จะคิดหลักสูตรขึ้นเอง บางแห่งเน้นการสอนธรรมศึกษา หรือให้สอดคล้องกับวิชา พระพุทธศาสนาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน	8
- วิชาธรรม พุทธประวัติ ศาสนพิธี มีความเหมาะสม เพราะเป็นหลักของการศึกษา พระพุทธศาสนา ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ส่งเสริมให้เป็นคนดี และช่วยสืบทอดศาสนทายาท	8
- หลักสูตรมีความเหมาะสม แต่ศูนย์ควรเน้นให้เด็กมีคุณลักษณะที่โดดเด่น แตกต่างกับ เด็กที่ไม่เรียน เช่น เน้นให้เด็กมีความรู้ด้านศาสนพิธี มีความสามารถในการเป็นผู้นำหรือ ตัวแทนในการทำพิธีทางศาสนาต่าง ๆ สวดมนต์ทำนองสรภัญญะ กล่าวคำอาราธนา ฯ	7
- หลักสูตรอาจใช้ของ มจร.เป็นหลักสูตรแกนกลาง เพราะมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ครบถ้วน	7
- ควรปรับปรุงเนื้อหาให้มีความทันสมัยมากขึ้น สอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน	6
- หลักสูตรวิชาเลือก ต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและสังคม เช่น วิชา คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ดนตรีไทย นาฏศิลป์ งานฝีมือต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นปัจจัย สำคัญในการดึงความสนใจของเด็กให้เข้ามาเรียนในศูนย์	5
- ควรปรับเปลี่ยนเนื้อหาบางส่วนที่เป็นหลักวิชาพระพุทธศาสนา ให้เป็นรูปแบบภาษาที่ เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และกำหนดให้ชัดเจนว่าเด็กระดับใด เรียนเรื่องอะไร	4
- ควรนำเนื้อหาด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาบรรจุในหลักสูตร ให้เด็กมีความรู้และ ความเข้าใจ และจะทำให้เด็กรู้จักคิด รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม	3
- แม้ว่าหลักสูตรจะมีความซ้ำซ้อนกับวิชาพระพุทธศาสนาในระบบโรงเรียน ก็นับว่าเป็นสิ่ง ที่ดี เพราะถ้าโรงเรียนสอนไม่ครบถ้วน เด็กก็จะได้รับความรู้เพิ่มเติมจากพระสงฆ์	2

ตาราง 14 (ต่อ)

ความคิดเห็น	ความถี่
ด้านครูผู้สอน	
- คุณสมบัติของครูผู้สอนมีความเหมาะสม เพราะส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และมีความประพฤติที่ดี วางตนเหมาะสม สามารถเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนได้	10
- ครูผู้สอนมีความทุ่มเทและเสียสละสูง มีความตั้งใจในการสอนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา	10
- ครูผู้สอนควรปรับวิธีการสอน โดยฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คือ สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น	8
- ครูผู้สอนต้องสอนให้เด็กสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน	7
- ครูผู้สอนต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ต้องเตรียมความพร้อมในการสอน หาเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ที่ดึงดูดความสนใจของเด็กมาใช้ในการจัดการสอนให้เหมาะสม	7
ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่	
- ศูนย์ยังขาดแคลนสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อประเภทมัลติมีเดีย คอมพิวเตอร์ เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ดี	9
- สื่อที่จำเป็น โดยเฉพาะหนังสือต่าง ๆ ที่เป็นความรู้เพิ่มเติม มีน้อยมาก	9
- สถานที่เรียนไม่เป็นเอกเทศ ไม่มีห้องเรียนสำหรับการเรียนโดยเฉพาะ ใช้อาคาร สถานที่อื่น ๆ เป็นที่เรียน หากมีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศจะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสร้างความรู้สึกรักผูกพันแก่นักเรียนให้ช่วยกันดูแลรักษาได้	7
- สื่อที่ดีคือการใช้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชา ซึ่งจะทำให้นักเรียนจดจำและเกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของครูผู้สอนด้วย	7
- หนังสือ ตำราเรียนมีรูปแบบที่ไม่สวยงาม ส่วนใหญ่จะถ่ายเอกสารจัดทำเป็นชุด มอบให้นักเรียนใช้เรียนในแต่ละครั้งหรือแต่ละเทอม กรมการศาสนา ควรสร้างหลักสูตรมาตรฐาน มีคู่มือการสอนแต่ละวิชา จัดทำเป็นรูปเล่ม เพื่อให้ศูนย์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน	5

ผลจากการประเมินปัจจัยนำเข้าของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม เนื่องจากศูนย์ขาดการศึกษาทบทวนบริบทของสังคม ซึ่งนำไปสู่การกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการที่เหมาะสม จึงทำให้ไม่สามารถจัดหลักสูตรที่โดดเด่น สร้างความสนใจแก่เด็กและเยาวชน ส่งผลให้มีจำนวนนักเรียนลดลง หรือต้องหยุดสอน และยุบศูนย์ ในด้านครูผู้สอน ยังไม่สามารถใช้วิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาได้ ประกอบกับไม่ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ตาราง 4-6) และมีปัญหาด้านการขาดแคลนด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม สถานที่เรียนไม่ได้รับการจัดให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน ดังคำพูดจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการและคณะกรรมการ ที่กล่าวถึงปัญหาในด้านปัจจัยนำเข้า ว่า

“...อยากจะจัดสอนวิชาอื่น ๆ เช่น ศิลปะ นาฏศิลป์ แต่ต้องไปสอนที่โรงเรียน ที่วัดไม่มีสถานที่ที่เหมาะสม สำนวนความต้องการของเด็ก เด็กต้องการ แต่ต้องหาครู...” (ผู้อำนวยการ คนที่ 3. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

“...มีความรู้สึกที่เด็กยังรู้จำน้อยเกินไป ได้แก่ จำ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบไม่ได้ ซึ่งจริง ๆ แล้วต้องทำให้เด็กสามารถนำเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาโยงกับธรรมะได้ เปรียบเทียบได้ รู้บาปบุญคุณโทษ หากเด็กได้วิเคราะห์ นำมาใช้กับตัวเองจะทำให้จำไม่ลืม” (คณะกรรมการ คนที่ 1. สัมภาษณ์. 23 กันยายน 2549)

“สื่อการสอน ครูจะเตรียมเอกสาร วิธีดี เทป มาเอง โรงเรียนไม่มีให้ ขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของครูแต่ละรูป บางครั้งจะเตรียมต้นฉบับมาให้โรงเรียนทำสำเนาให้ตามจำนวนที่ต้องการ หนังสือไม่พอจะใช้วิธีการยืมเรียน จัดทำทะเบียนยืม คืน” (คณะกรรมการ คนที่ 4. สัมภาษณ์. 2 กันยายน 2549)

“ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ยังขาดอีกเยอะ ใช้ของโรงเรียนบ้าง ทำขึ้นเองบ้าง อยากได้นิตบุ๊คโปรเจ็คเตอร์ เพราะเด็กจะสนใจมาก...” (ผู้อำนวยการ คนที่ 3. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

“หลักสูตรยังไม่ชัดเจน จะเน้นธรรมศึกษาเป็นหลัก น่าจะศึกษาหลักสูตรของ มจร. แต่เนื่องจากระยะทางไกล ไม่สามารถนำพระจาก มจร. มาสอนได้ ต้องจ้างบวช...ห้องเรียนก็ควรจัดให้เป็นเอกเทศ แยกตามห้องเรียน ตามเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่จะสอน จัดให้สอดคล้อง ปัจจุบันการเรียนการสอนไม่เป็นห้อง เรียนรวมกัน การจัดสถานที่ต้องใช้งบเยอะ...หนังสือเรียนก็ไม่พร้อม ไม่ครบตามจำนวนนักเรียน...” (คณะกรรมการ คนที่ 7. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

ที่สำคัญยังพบว่าปัญหาในการบริหารจัดการของศูนย์บางแห่ง ส่งผลให้เกิดปัญหาในการขาดความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ดังคำพูดจากการให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการ ที่กล่าวว่า "ด้านสื่อ โรงเรียนจะมีห้องพระพุทธศาสนา แต่พระก็ไม่ได้เข้ามาใช้ พระต้องการโปรเจคเตอร์ โรงเรียนก็มี แต่ไม่กล้ายืมให้ใช้เพราะถ้าเสียก็ต้องรับผิดชอบ และมีทีวี เครื่องเล่นซีดี หากพระเข้ามาสอนในโรงเรียนก็สามารถใช้ได้ ด้านหนังสือ ตำรา วัดจะทำเอง โรงเรียนจะเย็บเล่มให้...สถานที่สอนใช้วัดที่เดียว มองว่าไม่เหมาะ แต่พระก็ไม่ยอมมาใช้ในโรงเรียน วัดควรทำห้องไว้สักหนึ่งห้องจึงจะดี ตกแต่งให้เหมาะสม จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นเจ้าของ ดูแลห้องของตนเอง ไม่ต้องเดินเรียนเหมือนปัจจุบัน หากวันไหนศาลาวัดไม่ว่าง ก็ต้องไปเรียนบริเวณอื่น ไม่เป็นเอกเทศ ส่วนโรงเรียนก็ไม่มีความพร้อม วัสดุอุปกรณ์ก็น้อย" (คณะกรรมการ คนที่ 1. สัมภาษณ์. 23 กันยายน 2549)

ตอนที่ 3 ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process)

ผู้ประเมินได้ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย

- 3.1 ด้านบุคลากร
- 3.2 ด้านงบประมาณ
- 3.3 ด้านวิชาการ
- 3.4 ด้านธุรการ

โดยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของไพรวัส (Provus Model) เพื่อตรวจสอบกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงว่าสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานที่ผู้ประเมินสร้างขึ้นหรือไม่ เพียงไร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน ครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 21 รูป/คน และศึกษา ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสรุปและบรรจุลงในตาราง (รายละเอียดในภาคผนวก ข) เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ให้คะแนน สรุปคะแนนเป็นร้อยละ และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ โดยใช้เกณฑ์อยู่ในระดับมาก คะแนนร้อยละ 70 เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน สรุปได้ดังตาราง 15

ตาราง 15 สรุปคะแนนร้อยละความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน

เกณฑ์มาตรฐาน	คะแนนความสอดคล้อง			
	ศูนย์ที่ 1	ศูนย์ที่ 2	ศูนย์ที่ 3	รวม
1. ด้านบุคลากร				
1.1 จัดทำโครงสร้างการบริหารงานครอบคลุม การดำเนินงาน	0	0	0	0
1.2 กำหนดหน้าที่ของคณะทำงานไว้อย่าง ชัดเจน	0	0	0	0
1.3 คณะทำงานมีการประชุม ปรึกษาหารือเป็น ประจำ	0	0	0	0
1.4 คณะทำงานมีความเสียสละและมีความ รับผิดชอบสูง	1	1	1	3
รวมคะแนน	1	1	1	3
2. ด้านงบประมาณ				
2.1 จัดทำบัญชีรับ-จ่าย หลักฐานทางการเงิน ไว้อย่างชัดเจน	1	1	0	2
2.2 มีงบประมาณดำเนินงานเพียงพอ	1	1	1	3
2.3 รายงานการใช้จ่ายงบประมาณแก่ คณะทำงานและผู้สนับสนุน	1	1	0	2
รวมคะแนน	3	3	1	7
3. ด้านวิชาการ				
3.1 จัดทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละปีการศึกษา ไว้อย่างชัดเจน	1	1	0	2
3.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน	0	1	0	1
3.3 จัดทำข้อสอบและเกณฑ์การประเมินไว้อย่าง ชัดเจนและครอบคลุมทุกวิชา	1	1	0	2
3.4 จัดทำสถิติข้อมูลไว้อย่างชัดเจน	1	1	0	2

ตาราง 15 (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	คะแนนความสอดคล้อง			
	ศูนย์ที่ 1	ศูนย์ที่ 2	ศูนย์ที่ 3	รวม
3.5 ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของ หน่วยงานอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา เข้าค่ายคุณธรรม แข่งขันใน กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาฯ	1	1	0	2
รวมคะแนน	4	5	0	9
4. ด้านธุรการ				
4.1 จัดทำและเก็บเอกสารหลักฐานการ ดำเนินงานไว้อย่างครอบคลุม	1	1	0	2
4.2 จัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ค้นหาได้สะดวก	1	1	0	2
4.3 จัดทำสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละปีไว้ อย่างครอบคลุม	1	1	0	2
4.4 รายงานผลการดำเนินแก่ผู้เกี่ยวข้อง	1	1	0	2
รวมคะแนน	4	4	0	8
รวมคะแนนทุกด้าน	12	13	2	27
คิดเป็นร้อยละ	75.00	81.25	12.50	56.25

จากตาราง 15 พบว่า ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ มีคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนร้อยละ 56.25 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน (เกณฑ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีคะแนนร้อยละ 70) แสดงว่า สภาพที่เป็นอยู่ของกระบวนการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ กระบวนการดำเนินงานไม่เหมาะสมกับเกณฑ์ เมื่อจำแนกเป็นรายศูนย์ พบว่า

ศูนย์ที่ 1 ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน มีคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับมาก มีคะแนนร้อยละ 75.00 แสดงว่า สภาพที่เป็นอยู่ของกระบวนการดำเนินงานสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ กระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมกับเกณฑ์

ศูนย์ที่ 2 ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน มีคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับมาก มีคะแนนร้อยละ 81.25 แสดงว่า สภาพที่เป็นอยู่ของกระบวนการดำเนินงาน สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ กระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมกับเกณฑ์

ศูนย์ที่ 3 ความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน มีคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนร้อยละ 12.50 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน แสดงว่า สภาพที่เป็นอยู่ของกระบวนการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ กระบวนการดำเนินงานไม่เหมาะสมกับเกณฑ์

จากการประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ โดยประยุกต์ใช้วิธีการตามรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) พบว่า กระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงไม่สอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานที่เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากการดำเนินงาน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นการศึกษาสงเคราะห์นอกระบบโรงเรียน ที่วัดหรือสถานศึกษาจัดตั้งขึ้น จึงไม่มีรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน ประกอบกับศูนย์ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ทั้งในด้านงบประมาณดำเนินงาน การสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร (ตาราง 5-6) จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานของศูนย์ไม่มีความเหมาะสม

ข้อค้นพบที่ผู้ประเมินได้จากการศึกษาลักษณะการดำเนินงานของศูนย์ จากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์บุคลากรของศูนย์ และการศึกษาเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้อง (ภาคผนวก ข) พบว่า ศูนย์ที่ 1 และศูนย์ที่ 2 ได้เปิดดำเนินการมาหลายปี จึงทำให้มีความพร้อมในการดำเนินงาน ประกอบกับลักษณะการดำเนินงานของศูนย์ที่ 1 เป็นศูนย์ที่วัดดำเนินการร่วมกับโรงเรียนที่อยู่ติดกับวัด และศูนย์ที่ 2 เป็นศูนย์ที่โรงเรียนดำเนินการร่วมกับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ทำให้ทั้ง 2 ศูนย์มีครูในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินงานทั้งในด้านการวางแผน จัดการ การจัดทำเอกสาร การประสานงานต่าง ๆ จึงทำให้สามารถนำระบบการดำเนินงานของโรงเรียนมาใช้กับระบบการดำเนินของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ แต่ทั้งศูนย์ทั้ง 2 ศูนย์ยังมีปัญหาในด้านกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร ที่พบปัญหาในด้านการจัดทำโครงสร้างการบริหารงาน การกำหนดหน้าที่ของคณะทำงาน และการประชุมปรึกษาหารือ เนื่องจากเป็นการดำเนินงานในวันหยุดราชการ มีครูที่ดำเนินการหลักเพียงศูนย์ละ 1 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเสียสละและเห็นความสำคัญของการดำเนินงานอย่างแท้จริง ครูคนอื่น ๆ จะมาทำงานตามคำสั่งของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับศูนย์ที่ 3 เพิ่งจะจัดตั้ง เมื่อปีงบประมาณ 2548 ประกอบกับลักษณะของการดำเนินงานเป็นศูนย์ที่พระในวัดดำเนินการเอง ไม่มีหน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งพระส่วนใหญ่จะ

ประสบปัญหาของการจัดทำเอกสาร และไม่คุ้นเคยกับการทำงานที่เป็นระบบ ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เช่น

“...ในจังหวัดมีวัดที่มีความพร้อมจะตั้งศูนย์หลายแห่ง แต่มีปัญหาในเรื่องของระบบการทำงาน และงานที่เกี่ยวข้องกับส่วนราชการ โดยเฉพาะในด้านการจัดทำเอกสารต่าง ๆ งานธุรการ งานการเงิน เพราะวัดขาดผู้ที่จะทำได้ วัดจะเคยชินกับการทำงานของวัดเอง ไม่ต้องมีการรายงาน จะซื้อจะจ่ายอะไรก็ไม่จำเป็นต้องลงบัญชี หรือมีใบเสร็จ...ซึ่งจะเห็นได้ว่า สำนักงานวัฒนธรรมยังขาดข้อมูลต่าง ๆ ของศูนย์ เพราะศูนย์ไม่ได้จัดทำไว้” (นักวิชาการวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมศาสนา คนที่ 1. สัมภาษณ์. 13 พฤศจิกายน 2549)

“สำหรับคณะทำงานไม่มีการแบ่งหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษร จะใช้การบอกกล่าว เพราะแต่ละคนทำอยู่แล้ว จะพูดคุยกันเรื่อย ๆ ไม่ได้ประชุมเป็นทางการ...งบประมาณก็ใช้เงินของวัด ไม่ได้ขอรับบริจาคจากที่ไหน ไม่จำเป็นต้องรายงานใคร...เอกสารก็ไม่ได้จัดทำเป็นแฟ้ม รวม ๆ กันกับเอกสารของวัด” (ผู้อำนวยการ คนที่ 3. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

“การทำงานของศูนย์ควรเป็นระบบที่ชัดเจนมากกว่านี้ คณะกรรมการไม่เคยมีการจัดประชุม จะใช้วิธีการพูดคุยกันส่วนใหญ่ เจอกันกับบอกกัน...” (คณะกรรมการ คนที่ 7. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

“...ราชการต้องเข้าใจ สิ่งอะไรมาให้ทำ เช่น ข้อมูลต่างๆ พระต้องใช้เวลา เพราะไม่ค่อยมีความรู้ในด้านนี้...” (คณะกรรมการ คนที่ 8. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญหาด้านงบประมาณ จากการดำเนินงานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ศูนย์ส่วนใหญ่มีงบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ งบประมาณที่มีอยู่สามารถนำมาดำเนินงานได้เฉพาะในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละครั้งเท่านั้น หากจะจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เช่น การจัดทัศนศึกษา การจัดค่ายคุณธรรม การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯ นั้น ไม่มีงบประมาณเพียงพอ จึงทำให้ศูนย์ไม่สามารถจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. 2548) ประกอบกับ กรมการศาสนามีปัญหาในการขอตั้งงบประมาณ เนื่องจากสำนักงบประมาณพิจารณาว่าศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาดำเนินการเฉพาะวันอาทิตย์หรือวันหยุด จึงทำให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อย เกณฑ์ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณอุดหนุนก็ยังไม่เหมาะสม เพราะใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ ไม่ได้ใช้ผลการดำเนินงานในด้านอื่น ๆ ประกอบการพิจารณา จึงทำให้กรมการศาสนาประสบกับปัญหาการรายงานข้อมูลเท็จ โดยศูนย์จะนำจำนวนนักเรียนที่พระเข้าไปสอนในโรงเรียนซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้วัดมารายงาน เพื่อให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มมากขึ้น (เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา คนที่ 1. สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549)

ตอนที่ 4 ด้านผลผลิต (Product)

ผู้ประเมินได้ผลผลิตของโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย

4.1 ผลผลิตเชิงปริมาณ ประเมินโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบร้อยละของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา โดยให้เกณฑ์จำนวนนักเรียนสำเร็จการศึกษาร้อยละ 70 เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาประสบความสำเร็จของการดำเนินโครงการ และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารของศูนย์ที่เกี่ยวข้อง และผลการประเมินในด้านอื่น ๆ ประกอบการพิจารณา ดังตาราง 16

4.2 ผลผลิตเชิงคุณภาพ ประเมินลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ดังนี้

4.2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 92 คน กับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน จำนวน 92 คน รวมทั้งหมด จำนวน 184 คน ประเมินตัวแปรต่าง ๆ ประกอบด้วย

4.2.1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม จากการใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังตาราง 17

4.2.1.2 พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม จากการประเมินของครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 18 คน ดังตาราง 18

4.2.1.3 เจตคติต่อพระพุทธศาสนา จากการใช้แบบวัดเจตคติ ดังตาราง 19

ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) ในการเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักเรียนกับกลุ่มอ้างอิง และใช้ t-test for independent samples วิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยในแต่ละตัวแปร ดังตาราง 20-22

4.2.2 ประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 92 คน จากการประเมินของครูผู้สอนวิชาศาสนพิธี หรือ ศาสนปฏิบัติ จำนวน 3 รูป นำคะแนนเฉลี่ยเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน ซึ่งผู้ประเมินใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย ระดับค่อนข้างมาก คือ เท่ากับ 4.01 เป็นเกณฑ์การประเมิน ดังตาราง 23

ตาราง 16 จำนวนนักเรียนระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัด
จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2548

สถิติ	ศูนย์ที่ 1	ศูนย์ที่ 2	ศูนย์ที่ 3	รวม
เข้าเรียน	168	388	142	698
ออกกลางคัน	92	4	20	116
ร้อยละ	54.76	1.03	14.08	16.62
สำเร็จการศึกษา	76	384	122	582
ร้อยละ	45.24	98.97	85.92	83.38

จากตาราง 16 พบว่า ปีการศึกษา 2548 มีนักเรียนเข้าเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งหมด จำนวน 698 คน และระหว่างปีการศึกษา ออกกลางคัน จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 16.62 ของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนทั้งหมด จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษา จำนวน 582 คน คิดเป็นร้อยละ 83.38 แสดงว่า การดำเนินงานของศูนย์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนจบการศึกษามากกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินเมื่อพิจารณาแยกตามศูนย์ พบว่า

ศูนย์ที่ 1 มีนักเรียนที่เข้าเรียน จำนวน 168 คน และระหว่างปีการศึกษา ออกกลางคัน จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 54.76 ของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนทั้งหมด จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษา จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 45.24 แสดงว่า การดำเนินงานของศูนย์ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนจบการศึกษาน้อยกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมิน

ศูนย์ที่ 2 มีนักเรียนที่เข้าเรียน จำนวน 388 คน และระหว่างปีการศึกษา ออกกลางคัน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.03 ของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนทั้งหมด จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษา จำนวน 384 คน คิดเป็นร้อยละ 98.97 แสดงว่า การดำเนินงานของศูนย์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนจบการศึกษามากกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมิน

ศูนย์ที่ 3 มีนักเรียนที่เข้าเรียน จำนวน 142 คน และระหว่างปีการศึกษา ออกกลางคัน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 14.08 ของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนทั้งหมด จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษา จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 85.92 แสดงว่า การดำเนินงานของศูนย์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนจบการศึกษามากกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมิน

จากการที่ผู้ประเมินได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคลากรของศูนย์ สังเกตลักษณะการดำเนินงาน และศึกษาเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้อง สามารถอธิบายสาเหตุของผลผลิตเชิงปริมาณที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

ศูนย์ที่ 1 มีนักเรียนจบการศึกษา เพียงร้อยละ 45.24 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน สาเหตุเนื่องมาจากการเป็นารศึกษาตามอัธยาศัย ไม่มีการบังคับให้เด็กมาเรียน และผู้ปกครองไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเรียน ต้องการให้ช่วยงานในวันหยุด ดังคำพูดของบุคลากรในศูนย์ ที่ว่า

“...ผู้ปกครองไม่ค่อยเต็มใจให้เด็กมาเรียน ต้องการให้ช่วยทำงาน ถึงไม่ให้ช่วยทำงาน ก็ไม่สนใจว่าลูกจะเรียนอะไร ไปไหน ไม่ค่อยเอาใจใส่ เลี้ยงแบบทิ้งขว้าง เพราะชุมชนแถวนี้มีสภาพเหมือนชุมชนแออัด มีแต่คนยากจน ทำงานรับจ้าง ทำงานโรงงาน ต้องหาเช้ากินค่ำ...ปัญหาของศูนย์ เด็กจะมาน้อยลงจากวันเปิดเทอมจะลดเหลือเกือบครึ่งหนึ่ง แก่ไม่หาย เป็นอย่างนี้ทุกปี เราทำมาประมาณ 10 ปีแล้ว แรก ๆ จะมาประมาณ 150 เหลือ 80” (คณะกรรมการ คนที่ 1. สัมภาษณ์. 23 กันยายน 2549)

“...ปัญหาการเรียน คือ เด็กมาเรียนไม่สม่ำเสมอ เด็กบางคนบอกพ่อแม่ว่ามาวัด ก็มาวิ่งเล่น ปั่นจักรยาน โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย ไม่ค่อยสนใจ ไม่ยอมเข้าเรียน...” (ครูผู้สอน คนที่ 1. สัมภาษณ์. 9 กันยายน 2549)

ศูนย์ที่ 2 มีนักเรียนจบการศึกษา ร้อยละ 98.97 สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากการเป็นารดำเนินงานของโรงเรียน จึงได้วางระบบของการเข้าเรียน คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-5 ให้มาเรียนตามความสมัครใจ แต่สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 บังคับให้เรียนทุกคน (คณะกรรมการ คนที่ 4. สัมภาษณ์. 2 กันยายน 2549) จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษาสูงกว่าเกณฑ์การประเมิน

ศูนย์ที่ 3 มีนักเรียนจบการศึกษา ร้อยละ 85.92 เนื่องจาก ศูนย์นำผลการสอบธรรมศึกษา มาเป็นเกณฑ์ในการมอบวุฒิบัตร หากนักเรียนไม่ได้มาเรียนในศูนย์ พระก็จะเข้าไปสอนเสริมในโรงเรียน ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะครูผู้สอน (พระ) ของศูนย์ เป็นพระในโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของกรมการศาสนา จึงทำให้สามารถวางแผนการสอนสอบธรรมศึกษาในโรงเรียนได้ ซึ่งมีจำนวนนักเรียนสอบธรรมศึกษาได้เกือบ 100% (ผู้อำนวยการ คนที่ 3. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

ตาราง 17 ค่าสถิติพื้นฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กลุ่มตัวอย่าง	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D. แปลผล
เรียน	19.70	4.58	ปานกลาง	17.51	5.54	ปานกลาง	19.05	4.78 ปานกลาง
ไม่ได้เรียน	17.18	4.03	ปานกลาง	18.19	5.86	ปานกลาง	18.02	4.93 ปานกลาง

จากตาราง 17 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 19.05 และ 18.02 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.78 และ 4.93 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกเป็นรายศูนย์ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับปานกลาง ทุกศูนย์ คือ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เท่ากับ 19.70, 17.51 และ 19.94 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.58, 5.54 และ 3.90 และคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เท่ากับ 17.18, 18.19 และ 18.52 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.03, 5.86 และ 4.72 ตามลำดับ

ตาราง 18 ค่าสถิติพื้นฐานของพฤติกรรมระดับด้านเบญจศีล เภยจรรยา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กลุ่มตัวอย่าง	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.
เรียน	36.25	4.12	สูง	44.25	4.07	สูง	40.77	6.20
ไม่ได้เรียน	32.51	6.07	ปานกลาง	43.19	4.47	สูง	38.88	6.85

จากตาราง 18 พบว่า พฤติกรรมระดับด้านเบญจศีล เภยจรรยา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 40.77 และ 38.88 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 6.20 และ 6.85 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกเป็นรายศูนย์ พบว่า ศูนย์ที่ 1 พฤติกรรมระดับด้านเบญจศีล เภยจรรยา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 36.25 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.12 และของนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 32.51 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.07

ศูนย์ที่ 2 และ 3 พฤติกรรมระดับด้านเบญจศีล เภยจรรยา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับสูง คือ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เท่ากับ 44.25 และ 41.17 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.07 และ 7.03 และคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เท่ากับ 43.19 และ 40.00 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.47 และ 5.52 ตามลำดับ

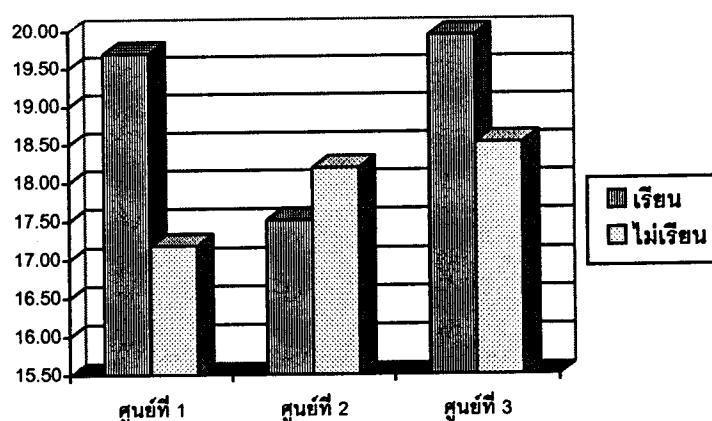
ตาราง 19 ค่าสถิติพื้นฐานของเจตคติต่อพระพุทธรศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์

กลุ่มตัวอย่าง	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D. แปลผล
เรียน	100.81	7.09	สูง	99.74	11.39	สูง	97.97	7.79 สูง
ไม่ได้เรียน	98.59	6.24	สูง	98.19	9.44	สูง	98.67	7.32 สูง
							98.48	7.75 สูง

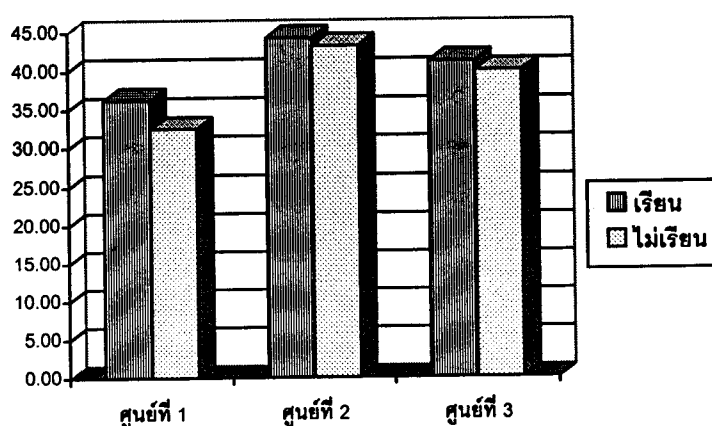
จากตาราง 19 พบว่า เจตคติต่อพระพุทธรศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 99.40 และ 98.48 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 8.98 และ 7.75 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกเป็นรายศูนย์ พบว่า เจตคติต่อพระพุทธรศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับสูง ทุกศูนย์ คือ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ เท่ากับ 100.81, 99.74 และ 97.97 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 7.09, 11.39 และ 7.79 และคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ เท่ากับ 98.59, 98.19 และ 98.48 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 6.24, 9.44 และ 7.32 ตามลำดับ

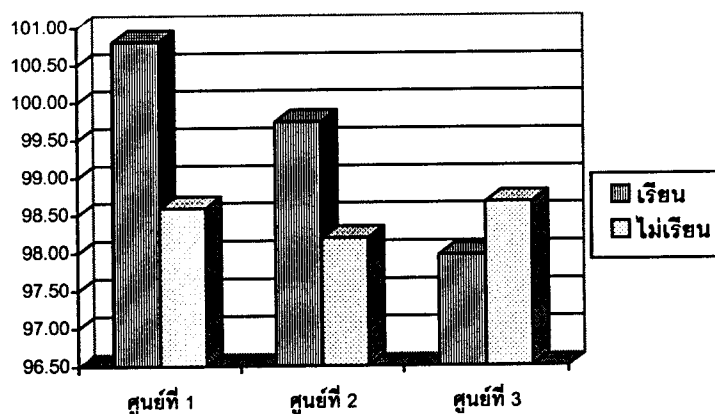
จากตาราง 17-19 พบว่า คะแนนเฉลี่ยลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ด้าน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และ เจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียน ที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยรวมและจำแนกแต่ละศูนย์มีค่าเฉลี่ย ใกล้เคียงกัน ปรากฏผลดังภาพประกอบ 11-13

ภาพประกอบ 11 กราฟแสดงคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ของ นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ภาพประกอบ 12 กราฟแสดงคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรมของนักเรียนที่ เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์

ภาพประกอบ 13 กราฟแสดงคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

เพื่อจะได้ทราบว่าคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ผู้ประเมินได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้ t-test for independent samples ดังตาราง 20-22

ตาราง 20 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กลุ่มเปรียบเทียบ	N	$\bar{X}$	S.D.	t
เรียน	92	19.05	4.78	0.816
ไม่ได้เรียน	92	18.02	4.93	

จากตาราง 20 พบว่า นักเรียนที่เรียนและไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 19.05 และ 18.02 ตามลำดับ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน

ตาราง 21 การเปรียบเทียบพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กลุ่มเปรียบเทียบ	N	$\bar{X}$	S.D.	t
เรียน	92	40.77	6.20	0.233
ไม่ได้เรียน	92	38.88	6.85	

จากตาราง 21 พบว่า นักเรียนที่เรียนและไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม อยู่ในระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 40.77 และ 38.88 ตามลำดับ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

ตาราง 22 การเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กลุ่มเปรียบเทียบ	N	$\bar{X}$	S.D.	t
เรียน	92	99.40	8.98	0.102
ไม่ได้เรียน	92	98.48	7.75	

จากตาราง 22 พบว่า นักเรียนที่เรียนและไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีเจตคติต่อพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 99.40 และ 98.48 ตามลำดับ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีเจตคติไม่แตกต่างกัน

จากตาราง 21-22 พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไม่แตกต่างกัน

จากการที่พบว่าผลผลิตเชิงคุณภาพ ลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม พุทธนิมิตสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติ ต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่แตกต่างกัน นั้น สาเหตุเนื่องจาก ปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่เป็นมาตรฐาน แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกัน คิดหลักสูตรขึ้นเอง บางแห่งเน้นการสอนธรรมศึกษา ไม่มีความโดดเด่นจากหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของหน่วยงานอื่น ๆ ประกอบกับครูผู้สอนยังเน้นการสอนแบบบรรยาย และไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการจัดชั้นเรียนบางศูนย์ไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มตามระดับความรู้ที่ชัดเจน ประกอบกับปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ สถานที่ ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม (ตาราง 14) ผลการประเมินดังกล่าวสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ที่ว่า

“...การสอนแต่ละที่ที่ได้ไปดูมา ถามว่าการสอนใช้หลักสูตรอะไร ส่วนใหญ่จะคิดขึ้นเอง บางแห่งจะเน้นธรรมศึกษา ไม่ใช่ศีลธรรมโดยตรง เท่าที่เคยไปดูมาต้นฉบับในกรุงเทพฯ จะแบ่งเด็กเป็นกลุ่ม แบ่งชั้นชัดเจน ให้ได้รับอะไรหลายอย่าง มีทักษะมากขึ้น มีการสอนหลายวิชา... ปัจจุบันเราต้องคุยกันเรื่องหลักสูตร ประมวลว่าถ้าสอนเรื่องนี้ ต้องมีหัวข้ออะไรบ้าง ให้พระที่สอนเข้าไปอบรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดี ให้เป็นแนวทางเดียวกัน ปัจจุบันต่างคนต่างสอน บางแห่งใช้หลักสูตรของโรงเรียน ผวนกัน สอดคล้องกับทางโรงเรียนก็จะถือว่าสอบผ่าน หลักสูตรต้องชัดเจนมีมาตรฐาน มีบุคลากรที่มีความพร้อม กรรมการศาสนาต้องกำหนดให้ชัดเจน ต้องสอนให้เด็กนำไปใช้ประโยชน์ได้” (เจ้าคณะอำเภอพระประแดง. สัมภาษณ์. 2 กรกฎาคม 2549)

“...หลักสูตร เราคิดขึ้นเอง ดูจากที่ต่าง ๆ ของ มจร. บ้าง ของโรงเรียนบ้าง แต่ตอนนี้ใช้ธรรมศึกษาของกรรมการศาสนาเป็นหลัก เพื่อให้นักเรียนสอบผ่าน” (ครูผู้สอน คนที่ 1. สัมภาษณ์. 9 กันยายน 2549)

“...หลักสูตรของศูนย์จะผสมผสานกับทางโรงเรียน เพราะพระก็ไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนด้วย..เด็กมาเรียนที่นี่ก็ให้เรียนรวมกัน ไม่ได้จัดเป็นห้อง” (ครูผู้สอน คนที่ 7. สัมภาษณ์. 6 สิงหาคม 2549)

“...สอนครั้งวันก็ปล่อยเด็ก อยากให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมต่อ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เด็กไปเที่ยวอื่น ไปพบในสิ่งที่ไม่ดี แต่พระจะทำได้แค่ช่วงเช้า...” (คณะกรรมการ คนที่ 5. สัมภาษณ์. 5 สิงหาคม 2549)

ตาราง 23 ค่าสถิติพื้นฐานของความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ประเด็น	ศูนย์ที่ 1		ศูนย์ที่ 2		ศูนย์ที่ 3		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	S.D.	แปลผล
1. การทำความเคารพ	4.18	0.83	3.19	0.65	3.02	0.38	3.42	ปานกลาง
2. การสนทนากับพระสงฆ์	4.22	0.75	2.74	0.63	3.02	0.38	3.28	ปานกลาง
3. การสวดมนต์	3.40	1.08	2.67	0.97	2.02	0.17	2.65	น้อย
4. การกล่าวคำอาราธนาในพุทธศาสนพิธี	3.70	0.95	2.96	0.87	3.79	0.59	3.48	ปานกลาง
5. การจัดทำป้ายนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา	3.00	0.83	2.67	0.83	2.20	0.59	2.59	น้อย
6. การเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันทางพระพุทธศาสนา	3.37	1.07	3.16	1.15	2.26	0.66	2.89	น้อย
7. การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.00	0.91	3.67	1.07	3.91	0.28	3.85	ปานกลาง
รวม	3.69	0.52	3.01	0.56	2.89	0.19		
แปลผล	ปานกลาง		ปานกลาง		น้อย		3.17	ปานกลาง

จากตาราง 23 พบว่า ความสามารถในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การกล่าวคำอาราธนาในพุทธศาสนาพิธี การทำความเคารพ และการสนทนากับพระสงฆ์ อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.85, 3.48, 3.42 และ 3.28 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.81, 0.88, 0.80 และ 0.85 ตามลำดับ การเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันทางพระพุทธศาสนา การสวดมนต์ และการจัดทำป้ายนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.89, 2.65, และ 2.59 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.08, 0.88, และ 0.85 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกเป็นรายศูนย์ พบว่า ความสามารถในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยรวม ของศูนย์ที่ 1 และศูนย์ที่ 2 อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 และ 3.01 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 และ 0.56 ตามลำดับ และ ศูนย์ที่ 3 อยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19

จากคะแนนเฉลี่ยข้างต้น แสดงว่า ความสามารถในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งผู้ประเมินใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างมาก คือ เท่ากับ 4.01 เป็นเกณฑ์การประเมิน

ข้อมูลผลการประเมินที่ได้ดังกล่าว เนื่องมาจากผลของการกำหนดหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์ กล่าวคือ ปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เป็นมาตรฐาน แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกัน คิดหลักสูตรขึ้นเอง บางแห่งเน้นการสอนธรรมศึกษา หรือสอนให้สอดคล้องกับวิชาพระพุทธศาสนาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา ไม่มีความโดดเด่นจากหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของหน่วยงานอื่น ๆ (ตาราง 14) ศูนย์บางแห่งไม่มีการสอบวัดประเมินผลภาคปฏิบัติในวิชาศาสนปฏิบัติ ไม่มีการส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานอื่น ๆ จัดขึ้น ซึ่งแตกต่างจากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดดอนงคาราม ที่จะส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น ๆ อยู่เสมอ จึงทำให้นักเรียนมีโอกาสนในการพัฒนาความรู้ความสามารถ และจากการที่ผู้ประเมินได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ มีผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ศูนย์ควรจัดหลักสูตรที่เน้นให้เด็กมีคุณลักษณะโดดเด่น เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนแตกต่างกับเด็กที่ไม่เรียน เช่น มีความรู้ด้านศาสนพิธี สามารถเป็นผู้นำหรือตัวแทนในการประกอบพิธีทางศาสนาได้อย่างถูกต้อง มีความสามารถในการสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ กล่าวคำอาราธนาต่าง ๆ รู้จักมารยาทชาวพุทธ เป็นต้น

สรุปภาพรวมของการวิเคราะห์ผลการประเมิน

จากผลการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) และ ครอน บาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินในส่วนย่อยของแต่ละจุดประสงค์การประเมิน โดยอาศัยการ รวบรวมข้อมูลหลายมิติจากบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้องตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ เพื่อ ประเมินโครงการในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การศึกษาบริบทด้านความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ความมุ่งหมาย (Destination and Goal) และจุดประสงค์ (Objectives) ของโครงการ พบว่า บริบทของสังคมมีความ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้ สอดคล้องกับบริบทของสังคม ส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่ได้ มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ไม่สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นของเด็กและเยาวชนได้

2. การประเมินปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ พบว่า มี ความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์

3. การประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ พบว่า ไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน โดยพบปัญหาในด้านบุคลากรมากที่สุด กล่าวคือ มีปัญหาใน ด้านการจัดทำโครงสร้าง การกำหนดหน้าที่และการประชุมปรึกษาหารือของคณะทำงาน

4. การประเมินผลผลิตของโครงการ

4.1 ลักษณะทางพุทธศาสนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนไม่แตกต่างกัน

4.2 ความสามารถและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์

เมื่อพิจารณาข้อมูลในด้านอื่น ๆ พบว่า มีปัญหานักเรียนออกกลางคัน จำนวนนักเรียนใน ระดับชั้นกลางลดลงทุกปี และไม่มีผู้สนใจเรียนในระดับชั้นสูง มีศูนย์หยุดดำเนินการในบางปี และยุบ ศูนย์ ประกอบกับการไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังทั้งในด้าน งบประมาณ การบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

จากผลการประเมินในแต่ละด้าน สามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า การดำเนินโครงการศูนย์ ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพต่ำ

จากการศึกษาบริบทด้านความต้องการจำเป็น (Need Assessment) สะท้อนให้เห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต จึงจำเป็นต้องมีโครงการในลักษณะของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จำเป็นต้องปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงพัฒนาโครงการ กล่าวคือ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รวมทั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จะต้องมีการศึกษาทบทวนบริบทของโครงการ ความต้องการจำเป็น และปรับเปลี่ยนความมุ่งหมาย จุดประสงค์ของโครงการ ให้มีความสอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน เพื่อการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

และจากผลของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และประสบการณ์ในการประเมินการดำเนินงานโครงการด้านศาสนาของผู้ประเมินพบว่า แนวทางการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ นั้น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะต้องมีทีมงานที่มีความสามารถ สามัคคี และเสียสละ มีความพร้อมในด้านสถานที่ เพราะเป็นปัจจัยแรกที่จะสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง มีหลักสูตรที่โดดเด่น สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และสร้างความสนใจแก่เด็กและเยาวชน ผู้ปกครองและชุมชน มีแหล่งงบประมาณสนับสนุนที่มั่นคง งบประมาณดำเนินงานเพียงพอ ให้ความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการ ทำงานในเชิงรุก มีครูผู้สอนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี และมีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ที่เพียงพอและเหมาะสมกับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ขึ้น โดยมุ่งหวังให้วัดปฏิบัติภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์อันเป็นหนึ่งในภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ ให้เด่นชัด ด้วยรูปแบบการจัดการศึกษาวิชาทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จึงส่งเสริมให้วัดทั่วประเทศเปิดดำเนินการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเพื่อสร้าง แหล่งให้การศึกษ อบรม ปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนให้เป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตในสังคมไทย

ในปีงบประมาณ 2549 กรมการศาสนา มีนโยบายที่จะให้ทุกศูนย์ประเมินการดำเนินงาน โดยประเมินศักยภาพขององค์กรว่ามีความพร้อมในด้านวิชาการ บุคลากร เทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารงาน การบริหารบุคคล ประเมินผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน ประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง เพื่อจะทำให้ทราบถึงข้อมูลความต้องการที่แท้จริงและศักยภาพขององค์กร นำผลการ ประเมินมาวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นศูนย์แห่งคุณภาพที่ได้ มาตรฐาน (กรมการศาสนา. 2548ข : 40-41) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดำเนินงานของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในระดับจังหวัด จากนโยบายดังกล่าว และผลการ ดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน ทำให้ผู้ประเมิน มีความประสงค์ที่จะประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ สามารถนำไปส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพต่อไป จึงกำหนดจุดประสงค์ของการประเมิน ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของโครงการ (Context) ด้านความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ความมุ่งหมาย (Destination and Goal) และจุดประสงค์ (Objectives) ของโครงการ
2. เพื่อประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน และ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน (Process) ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ
4. เพื่อประเมินผลผลิตของโครงการ (Product) ด้านผลผลิตเชิงปริมาณ และผลผลิต เชิงคุณภาพ

ประกอบด้วย

4.1 ผลผลิตเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียน และจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา

4.2 ผลผลิตเชิงคุณภาพ ด้านลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน ได้แก่

4.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม

4.2.2 พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม

4.2.3 เจตคติต่อพระพุทธศาสนา

4.2.4 ความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

ผู้ประเมินได้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ของ สตฟเฟิมบีม (Stufflebeam) และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model) ในการประเมินกระบวนการ และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินผลผลิตเชิงคุณภาพ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินดังกล่าว ผู้ประเมินคำนึงถึงความสอดคล้องและครอบคลุมในแต่ละจุดประสงค์ของการประเมิน ในการประเมินครั้งนี้ ผู้ประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลหลายมิติจากบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ โดยได้กำหนดขอบเขตของการประเมิน ดังนี้

ประเมินศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่เปิดสอนในระดับชั้นต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 ประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด จำนวน 2 ศูนย์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในสถานศึกษา จำนวน 1 ศูนย์ รวมทั้งหมด จำนวน 3 ศูนย์ ดังนี้

1. ศพอ.วัดไตรสาคคี อำเภอเมืองสมุทรปราการ
2. ศพอ.โรงเรียนวัดสวนส้ม อำเภอพระประแดง
3. ศพอ.วัดเจริญวราราม อำเภอบางบ่อ

แหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการประเมิน แบ่งตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1.1 ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 2 คน และเจ้าคณะอำเภอพระประแดง จำนวน 1 รูป รวมทั้งหมด จำนวน 6 รูป/คน

1.2 บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 3 รูป/คน คณะกรรมการ จำนวน 9 รูป/คน ครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 21 รูป/คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบทดสอบ และแบบประเมิน ประกอบด้วย

2.1 ครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 27 รูป/คน ศึกษากับประชากรทั้งหมด

2.2 นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับชั้นต้นปีที่ 2-3 ปีการศึกษา 2549 ที่ผ่านการเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 92 คน ซึ่งมีจำนวนและคุณสมบัติในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ เท่าเทียมนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

2.3 นักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2549 จำนวน 92 คน ซึ่งมีจำนวนและคุณสมบัติในด้านสถานศึกษา ระดับชั้น ห้องเรียน และเพศ เท่าเทียมกับนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

2.4 ครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 18 คน ศึกษากับประชากรทั้งหมด

ข้อ 2.3 และ 2.4 ประกอบด้วย นักเรียนและครูประจำชั้นในโรงเรียนระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่

1. โรงเรียนวัดไตรสาคคี	อำเภอเมืองสมุทรปราการ
2. โรงเรียนวัดสวนส้ม	อำเภอพระประแดง
3. โรงเรียนวัดมงคลโคธาวาส	อำเภอบางบ่อ

สรุปผลการประเมิน

ผลจากการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยอาศัยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต ศึกษาลักษณะการดำเนินงาน การใช้เครื่องมือต่าง ๆ และ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในแต่ละจุดประสงค์และประเด็นของการประเมิน สรุปได้ ดังนี้

ด้านบริบท (Context)

เมื่อพิจารณาบริบทของสังคม ปัญหาและความสำคัญของปัญหา ความต้องการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ในการดำเนินโครงการ พบว่า เกิดจากปัญหาของการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของระบบโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมและวัตถุนิยม ที่ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลง และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านจิตใจลดลง จึงเกิดปัญหาในสังคมต่าง ๆ มากมาย ดังนั้น การส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งหลักการของการดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นการดำเนินงานที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นดังกล่าว เนื่องจากมีความมุ่งหมายที่จะให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม จากการได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลผลการประเมินด้านต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นของสังคม เนื่องจากบริบทของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับปัญหาด้านการบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จึงทำให้ไม่ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชน ผู้ปกครองและชุมชน ส่งผลให้มีผู้สนใจเรียนน้อยลง นักเรียนในศูนย์ไม่มีคุณลักษณะที่แตกต่างโดดเด่นจากเด็กที่ไม่ได้เรียน ศูนย์บางแห่งต้องหยุดดำเนินการในบางปี และยุบศูนย์ โดยมีสาเหตุที่สำคัญ สรุปได้ ดังนี้

1. การขาดการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของสังคมที่แท้จริง ทำให้ไม่มีการปรับเปลี่ยนความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการให้สอดคล้อง ส่งผลให้การกำหนดหลักสูตร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยังคงมุ่งเน้นในด้านของการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรที่ไม่ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน

2. ไม่มีโครงสร้างการทำงานที่เป็นรูปธรรม จึงไม่มีความชัดเจนในการบังคับบัญชาและการกำหนดภารกิจต่าง ๆ ของบุคลากรในศูนย์ ซึ่งโครงการอำนานาหน้าที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนระบบการทำงานให้เกิดความมั่นคงและสะดวก ส่งผลให้การทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง ส่งผลให้งบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ บุคลากรขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ครูผู้สอนไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และขาดแคลนสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น

ด้านปัจจัยนำเข้า

ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน และสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการ สรุปผลการประเมินได้ ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

ปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรแกนกลาง แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกัน ไม่เป็นมาตรฐาน และหลักสูตรที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เนื้อหาวิชายังไม่เน้นด้านการส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น กรมการศาสนา ควรจัดทำหลักสูตรแกนกลาง ใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน กำหนดให้ชัดเจนในแต่ละระดับชั้น โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนมีคุณลักษณะโดดเด่นและแตกต่างกับเด็กที่ไม่ได้เรียน เช่น มีความรู้ด้านศาสนพิธี สามารถเป็นผู้นำหรือตัวแทนในการทำพิธีทางศาสนาได้อย่างถูกต้อง มีความสามารถในการสวดมนต์ หมั่นทำนองสวดมนต์ กล่าวคำอาราธนาต่าง ๆ และมีความประพฤติตนเรียบร้อยเหมาะสม สำหรับหลักสูตรวิชาเลือกจะต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงความสนใจของเด็กและเยาวชนให้มาเรียนในศูนย์

2. ด้านครูผู้สอน

ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และประพฤติตนเหมาะสม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน มีความทุ่มเทและเสียสละสูง มีความตั้งใจในการสอนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ แต่ยังมีปัญหาในด้านการสอนที่ยังไม่สามารถใช้วิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ประกอบกับไม่ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

ศูนย์ขาดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราเรียน มีจำนวนไม่เพียงพอส่วนใหญ่จะจัดทำขึ้นเอง ไม่เป็นมาตรฐาน มีรูปแบบไม่สวยงาม ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน สถานที่เรียนไม่เป็นเอกเทศ ต้องใช้สถานที่ร่วมกับการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียนหรือวัด

ผลจากการประเมินปัจจัยนำเข้าของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ที่พบว่า ปัจจัยนำเข้ามีความพร้อมและความเหมาะสมต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน นั้นเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านหลักสูตร ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม เนื่องจากศูนย์ขาดการศึกษาทบทวนบริบทของสังคม ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการที่เหมาะสม จึงทำให้ไม่สามารถจัดหลักสูตรที่โดดเด่นสร้างความสนใจ แก่เด็กและเยาวชน ส่งผลให้มีจำนวนนักเรียนลดลง หรือต้องหยุดสอนและยุบศูนย์ ในด้านครูผู้สอน ยังไม่สามารถใช้วิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาได้ และมีปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และความไม่เหมาะสมของสถานที่ ที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินงานที่มีจำกัด

ด้านกระบวนการ

จากการประเมินกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยประยุกต์ใช้วิธีการตามรูปแบบการประเมินของไพรวัส (Provus Model) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับกระบวนการดำเนินงานที่เป็นเกณฑ์มาตรฐาน พบว่า กระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ มีคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนร้อยละ เท่ากับ 56.25 ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน แสดงว่า สภาพที่เป็นอยู่ของกระบวนการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ กระบวนการดำเนินงานไม่เหมาะสมกับเกณฑ์

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า กระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร มีคะแนนความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานต่ำสุด ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นการศึกษาสงเคราะห์นอกระบบโรงเรียนที่วัดหรือสถานศึกษาจัดตั้งขึ้น ไม่มีรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน และเป็นการดำเนินงานในวันหยุด ทำให้ประสบปัญหาเกี่ยวกับคณะทำงาน คือ ขาดผู้ที่มีความเสียสละและให้ความสำคัญของการดำเนินงานอย่างแท้จริง จึงทำให้มีปัญหาใน

ด้านการจัดทำโครงสร้าง การกำหนดหน้าที่และการประชุมปรึกษาหารือของคณะทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนระบบการทำงานให้เกิดความมั่นคง สะดวก และมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น สำหรับปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า กรมการศาสนา จัดสรรเงินอุดหนุนให้ศูนย์น้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายที่จะต้องใช้จ่ายดำเนินงานในแต่ละปี ส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งงบประมาณสนับสนุนที่มั่นคง ในด้านวิชาการ และธุรการ พบปัญหาในศูนย์ที่เพิ่งเปิดดำเนินการ และมีลักษณะเป็นการดำเนินงานของวัด ซึ่งพระสงฆ์จะประสบปัญหาในด้านดังกล่าว ประกอบกับการไม่ได้ให้การแนะนำ ส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง กล่าวคือ คณะทำงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่เคยได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม จากกรมการศาสนา ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานของศูนย์ไม่มีความเหมาะสม

ด้านผลผลิต

ประกอบด้วย

1. ผลผลิตเชิงปริมาณ จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา

ในปีการศึกษา 2548 มีนักเรียนเข้าเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งหมด จำนวน 698 คน และระหว่างปีการศึกษา ออกกลางคัน จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 16.62 ของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนทั้งหมด จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษา จำนวน 582 คน คิดเป็นร้อยละ 83.38 แสดงว่า การดำเนินงานของศูนย์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนจบการศึกษามากกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมิน

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการดำเนินงานของศูนย์ พบว่า มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ศูนย์ที่มีการบังคับให้นักเรียนเข้าเรียน ก็จะทำให้มีนักเรียนจบการศึกษาสูงกว่าเกณฑ์การประเมิน ประกอบกับมีศูนย์ที่ใช้เกณฑ์การสอบธรรมศึกษาเป็นเกณฑ์ในการประเมินการจบหลักสูตร และครูผู้สอนสามารถวางแผนการสอนเพิ่มเติมในระบบโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงทำให้มีนักเรียนสำเร็จการศึกษาสูงกว่าเกณฑ์การประเมิน แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจากข้อมูลจำนวนนักเรียนในภาพรวมทุกระดับชั้น จะพบว่า ศูนย์ยังมีปัญหานักเรียนออกกลางคัน และมีบางระดับชั้นจำนวนนักเรียนลดลงทุกปี หรือไม่มีผู้สนใจเรียน

2. ผลผลิตเชิงคุณภาพ ลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียน

2.1 จากการประยุกต์ใช้วิธีการตามรูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อเปรียบลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนกับกลุ่มอ้างอิง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม พุทธธรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ระดับชั้นต้น และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนใน

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่เป็นมาตรฐาน แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกัน คิดหลักสูตรขึ้นเอง บางแห่งเน้นการสอนธรรมศึกษา ไม่มีความโดดเด่นจากหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของหน่วยงานอื่น ๆ ประกอบกับครูผู้สอนยังเน้นการสอนแบบบรรยาย และไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการจัดชั้นเรียนบางศูนย์ไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มตามระดับความรู้ที่ชัดเจน ประกอบกับปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับปานกลาง ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน

จากการที่พบว่าผลผลิตเชิงคุณภาพ ลักษณะทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ด้านพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่เป็นมาตรฐาน แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกัน หลักสูตรไม่มีความโดดเด่น ประกอบกับครูผู้สอนยังเน้นการสอนแบบบรรยาย และไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการจัดชั้นเรียนบางศูนย์ไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มตามระดับความรู้ที่ชัดเจน ประกอบกับปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างเป็นรูปธรรม เหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ประกอบกับศูนย์บางแห่งไม่มีการสอบวัดประเมินผลภาคปฏิบัติในวิชาศาสนปฏิบัติ ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของหน่วยงานอื่น ๆ

จากผลการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการในแต่ละประเด็นการประเมิน สามารถสรุปในภาพรวมทั้งระบบ ได้ว่า การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ ซึ่งพิจารณาได้จาก ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ พบว่า มีความพร้อมและความเหมาะสมอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน ผลการประเมินด้านกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการ พบว่า ไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน และผลการประเมินด้านผลผลิตเชิงคุณภาพ พบว่า ลักษณะทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม

พฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รวมทั้งความสามารถและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พบว่า ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน และพิจารณาได้จากข้อมูลในด้านอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ ปัญหาด้านการออกกลางคันของนักเรียน นักเรียนในระดับชั้นกลางลดลงทุกปี และไม่มีผู้สนใจเรียนในระดับชั้นสูง บางศูนย์ต้องหยุดดำเนินการในบางปี และยุบเนื่องจากไม่มีผู้สนใจเรียน ประกอบกับศูนย์ขาดการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังทั้งในด้านงบประมาณ การบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

อภิปรายผลและทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ

จากผลการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมตามแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ของ สตัฟเฟิร์มบีม (Stufflebeam) และประยุกต์ใช้วิธีการของรูปแบบการประเมินของพรอวูล (Provus Model) และ ครอนบาค (Cronbach Model) เพื่อประเมินในส่วนย่อยของแต่ละจุดประสงค์การประเมิน โดยอาศัยการรวบรวมข้อมูลหลายมิติจากบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้องตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ เพื่อประเมินโครงการในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต สามารถอภิปรายผลและเสนอทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ ได้ดังนี้

ด้านบริบท

ผลการศึกษาบริบทของโครงการ พบว่า การดำเนินโครงการในลักษณะเช่นเดียวกับโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมและวัตถุนิยม ส่งผลให้คนในสังคมให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านจิตใจลดลง เกิดปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ มากมาย ความต้องการของสังคมในด้านการปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จึงนำไปสู่ความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการในลักษณะของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโครงการที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นดังกล่าว

การอภิปรายผลและเสนอทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ จากผลการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ พิจารณาในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย หลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีความพร้อมและความเหมาะสมต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะต้องมีส่วนร่วมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงปัจจัยนำเข้าให้มีความพร้อมและความเหมาะสมกับบริบทของสังคมในปัจจุบันให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านหลักสูตร ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เป็นมาตรฐาน แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกัน คิดหลักสูตรขึ้นเอง บางแห่งเน้นการสอนธรรมศึกษา หรือสอนให้สอดคล้องกับวิชาพระพุทธศาสนาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา ไม่มีความโดดเด่นจากหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของหน่วยงานอื่น ๆ และยังต้องปรับปรุงด้านเนื้อหาวิชาให้มีความทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางปรับยุทธศาสตร์การบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ทั่วประเทศ ของกรมการศาสนา ที่พบว่า ความไม่แพร่หลายและไม่ได้รับความนิยมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สาเหตุหลักมาจากหลักสูตรและการจัดกิจกรรมของศูนย์ไม่จูงใจให้เรียน และได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร ว่า ควรมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม (กรมการศาสนา. 2550 : 24) และสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการวัฒนธรรม ที่กล่าวว่า "...แต่ละศูนย์ควรดึงจุดเด่นที่มีอยู่มาสอนเด็กให้ประสบความสำเร็จให้ได้ ศูนย์มีจุดเน้นตรงไหนควรทำให้โดดเด่น และสอนพุทธศาสนาควบคู่กันไปอาจจะไม่ได้เรียนพุทธศาสนาทั้งวันก็ได้ แต่จะเสริมเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ" (นักวิชาการวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมศาสนา คนที่ 1. สัมภาษณ์ : 13 พฤศจิกายน 2549) และ "...ศูนย์บางแห่งมีพระที่มีความรู้ความสามารถสูง บางรูปเป็นวิทยากรในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอนในโรงเรียน ถ้าวัดสอนให้เด็กมีความรู้ในด้านที่พระถนัดและทำให้โดดเด่น นำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ จะทำให้เด็กสนใจมาเรียน ผู้ปกครองก็จะส่งเสริมให้เข้ามาเรียน" (นักวิชาการวัฒนธรรม กลุ่มส่งเสริมศาสนา คนที่ 2. สัมภาษณ์ : 1 พฤศจิกายน 2549)

ผลของการประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า สอดคล้องกับแนวคิดของฝ่ายวิเคราะห์และประเมินผล กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2535 : 104-122) เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งมีปัจจัยบางด้านที่ต้องปรับปรุง ได้แก่ ควรจัดทำหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีหนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบเพิ่มเติม ควรมีคู่มือการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย มีห้องสมุดหรือมุมหนังสือ จัดอบรมครูสม่ำเสมอ มีเกณฑ์การวัดผลที่ชัดเจน และปรับปรุงเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และท้องถิ่น กรมการศาสนา ควรจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ตามความจำเป็นของแต่ละศูนย์ฯ โดยมีการสำรวจและศึกษาสภาพการจัดสำนักงาน และมีบัญชีรายการวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ศูนย์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชินทร์ ขาวสุด (2545 :

บทคัดย่อ) ที่พบปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน บุคลากรในศูนย์ฯ มีน้อย งบประมาณไม่เพียงพอ ไม่มีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ ขาดวัสดุอุปกรณ์ หลักสูตรที่ใช้ไม่ทันสมัย นักเรียนไม่ตั้งใจเรียน เพราะไม่เห็นความสำคัญ ผู้สอนขาดสื่อและจิตวิทยาในการสอน กิจกรรมไม่เป็นที่สนใจของนักเรียน ขาดการสัมพันธ์กับศูนย์อื่น ๆ และชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอำนาจ ครอบบุญ (2547 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า นักเรียนมีความต้องการให้พัฒนาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนของ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดชลบุรี อันดับแรกของแต่ละด้าน ได้แก่ การจัดที่พักอาศัยหรืออาคารสถานที่ให้มีความสะอาด สวยงาม น่ารื่นรมย์ มีบรรยากาศที่ดีควรแก่การเรียนการสอน การพัฒนาการสอนของครูอาจารย์ให้มีประสิทธิภาพ มีทักษะและมีแรงจูงใจในการเรียนการสอน นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติเรียบร้อย สนุกสนานในการเรียน และมีอิสระในการทำงานกันเป็นทีม

ดังนั้น กรมการศาสนา ต้องจัดทำหลักสูตรแกนกลาง เป็นมาตรฐาน เพื่อให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ใช้ในการจัดการเรียนการสอน และจะต้องกำหนดเกณฑ์การวัดประเมินผล การเรียนรู้ที่ชัดเจน ได้มาตรฐาน เพื่อให้ประเมินคุณลักษณะของนักเรียน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงาน รวมทั้งพัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้สอน เช่น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานแก่บุคลากรของศูนย์ และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และที่สำคัญศูนย์แต่ละแห่งจะต้องจัดหลักสูตรวิชาเลือกให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของศูนย์ กล่าวคือ จัดหลักสูตรวิชาที่ตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนในชุมชน รวมทั้งความต้องการของสังคมในปัจจุบัน เช่น จัดให้มีการเรียนคอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ สอนเสริมวิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น และนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนให้เด็กได้มีความรู้ เกิดความรัก ห่วงแหน เห็นคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้

ปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน หากศูนย์สามารถกำหนดหลักสูตรได้ชัดเจน และสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของสังคม จะทำให้นักเรียนสนใจมาเรียน และมีครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน มีความพร้อมด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ หลักสูตรที่ชัดเจนจะทำให้ครูผู้สอนพัฒนาการสอนไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมายของหลักสูตร และสามารถเลือกใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และที่สำคัญศูนย์จะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ มีบุคลากรที่เข้มแข็ง มีความเสียสละ มีความรู้ความสามารถ และมีแหล่งงบประมาณสนับสนุนที่มั่นคงและเพียงพอ ประกอบกับได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการ

ด้านกระบวนการดำเนินงาน

ผลการประเมินพบว่า การกระบวนการดำเนินงานด้านบุคลากร งบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านธุรการ ไม่มีความเหมาะสม เนื่องจาก การดำเนินงานเป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์นอก ระบบโรงเรียนที่วัดหรือสถานศึกษาจัดตั้งขึ้น ไม่มีรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน และเป็นการดำเนินงานในวันหยุด จึงทำให้ประสบปัญหาในด้านบุคลากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับการวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 1, 6, 39-42) ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดอนงคาราม ซึ่งได้รับคัดเลือกยกย่องให้เป็นวัดดีเด่นด้านการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตามโครงการวิจัย และส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาปี พ.ศ. 2546-2547 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัด ประกอบด้วย ปัจจัยด้านโครงการทำงาน ระบบการทำงาน บุคลากร งบประมาณ และความสัมพันธ์กับชุมชนรอบด้าน

จากข้อมูลผลการประเมินสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีปัญหาในด้านกระบวนการดำเนินงาน เนื่องมาจากการไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นกรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและประสบการณ์ของผู้ประเมินในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการด้านศาสนา พบว่า ในเชิงนโยบายมีข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานระดับสูง คือ กรมการศาสนา ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ ให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการน้อยมาก กล่าวคือ คณะทำงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่เคยได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม ศูนย์แต่ละแห่งจะดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่ได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในแต่ละปีเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายที่จะต้องใช้นับว่าน้อยมาก

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการในระดับจังหวัด ควรให้คำแนะนำช่วยเหลือ เพื่อให้ศูนย์สามารถวางแผนจัดกระบวนการดำเนินงานในด้านบุคลากร งบประมาณ วิชาการ และธุรการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น ลงพื้นที่ติดตามประเมินผลให้คำแนะนำช่วยเหลือ จัดทำตัวอย่างการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ให้ศูนย์ได้ใช้เป็นแบบอย่าง เช่น การจัดทำสรุปผลการดำเนินงาน การจัดทำบัญชีรับ-จ่าย การจัดโครงสร้างบุคลากร การดำเนินงานด้านวิชาการ และธุรการ เป็นต้น และ กรมการศาสนา ควรให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการ โดยจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของศูนย์ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ซึ่งจะทำให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีศักยภาพในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ด้านผลผลิต

ผลผลิตเชิงปริมาณ

ในปีการศึกษา 2548 มีนักเรียนเข้าเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งหมด จำนวน 698 คน และระหว่างปีการศึกษา มีนักเรียนออกกลางคัน จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 16.62 ของจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนทั้งหมด จึงทำให้มีนักเรียนจบการศึกษา จำนวน 582 คน คิดเป็นร้อยละ 83.38 แสดงว่า การดำเนินงานของศูนย์ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนจบการศึกษามากกว่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมิน แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจำนวนนักเรียนในภาพรวม และสถิติข้อมูลในระหว่างปีการศึกษา 2546-2549 พบว่า จำนวนนักเรียนในระดับชั้นกลางลดลงทุกปี และในระดับชั้นสูงไม่มีผู้สนใจเรียน มีบางศูนย์ต้องหยุดดำเนินการในบางปี บางศูนย์ก็ต้องยุบ เพราะไม่มีผู้สนใจเรียน ลักษณะการดำเนินงานของศูนย์แต่ละแห่งก็เป็นปัจจัยส่งผลต่อการจบการศึกษา กล่าวคือ ศูนย์ที่ไม่มีการบังคับให้เด็กมาเรียน และสภาพชุมชนโดยรอบที่ผู้ปกครองไม่ค่อยเต็มใจให้เด็กมาเรียน ต้องการให้ช่วยทำงาน ก็จะทำให้มีนักเรียนออกกลางคันจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ อำมาตย์เอก (2541 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการลาออกกลางคันของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ลักษณะการลาออกกลางคันของนักเรียน คือ ดัดจริตใจลาออกกลางคันเอง ด้วยเหตุผล คือ ไม่มีเวลามาเรียน เพราะต้องทำการบ้าน อ่านหนังสือ รายได้ของครอบครัวต่ำทำให้ต้องช่วยแบ่งเบาภาระผู้ปกครองด้วยการทำงานบ้าน สำหรับศูนย์ได้วางระบบของการเข้าเรียนในลักษณะของการบังคับให้เรียน จะทำให้มีผู้จบการศึกษาจำนวนมาก และพบว่ามีศูนย์ที่นำผลการสอบธรรมศึกษาไปเป็นเกณฑ์ในการมอบวุฒิบัตรผู้สำเร็จการศึกษา หากนักเรียนไม่ได้มาเรียนในศูนย์ พระก็จะสอนเสริมในโรงเรียน เพราะครูผู้สอน (พระ) ของศูนย์ เป็นพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของกรมการศาสนา จึงทำให้สามารถวางแผนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนได้ แต่ละปีมีจำนวนนักเรียนสอบธรรมศึกษาได้เกือบ 100%

ดังนั้น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ควรสร้างเครือข่ายในการดำเนินงาน โดยประสานกับโรงเรียนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานในหลาย ๆ แห่ง ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อวางแผนให้มีนักเรียนเข้ามาเรียนสม่ำเสมอ สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนรอบด้าน ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน และสิ่งที่สำคัญประการแรกที่จะดึงดูดความสนใจให้มีนักเรียนเข้ามาเรียน คือ หลักสูตรที่โดดเด่น สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของสังคม มีครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน และมีสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย น่าสนใจ

ผลผลิตเชิงคุณภาพ

ผลการประเมินลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน กล่าวคือ ลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ด้านพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม และเจตคติต่อพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รวมทั้งความสามารถและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ทั้งนี้ มีสาเหตุเนื่องมาจากในปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังไม่มีหลักสูตรแกนกลางที่เป็นมาตรฐาน แต่ละศูนย์ใช้หลักสูตรต่างกันคิดหลักสูตรขึ้นเอง บางแห่งเน้นการสอนธรรมศึกษา ไม่มีความโดดเด่นจากหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของหน่วยงานอื่น ๆ ประกอบกับครูผู้สอนยังเน้นการสอนแบบบรรยาย และไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการจัดชั้นเรียนบางศูนย์ไม่ได้แบ่งเป็นกลุ่มตามระดับความรู้ที่ชัดเจน ประกอบกับปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ปัจจัยดังกล่าวจึงส่งผลให้ลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน และจากการลงพื้นที่ติดตามประเมินผล และศึกษา ตรวจสอบเอกสารของศูนย์พบว่าบางแห่งไม่มีการสอบวัดประเมินผลภาคปฏิบัติในวิชาศาสนปฏิบัติ ไม่มีการส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานอื่น ๆ จัดขึ้น จึงทำให้นักเรียนไม่มีโอกาสในการฝึกฝนทักษะ ทบพทวนความรู้ที่ได้เรียนมา ซึ่งแตกต่างจากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดอนงค์รามที่จะส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น ๆ อยู่เสมอ จึงทำให้นักเรียนมีโอกาสนในการพัฒนาความรู้ความสามารถ

ดังนั้น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จึงต้องมีการศึกษาทบทวนหลักสูตรในปัจจุบัน และปรับปรุงให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคม พัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้สอนในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดชั้นเรียนให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน จัดกิจกรรมเสริมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียน เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การแข่งขันบรรยายธรรม การกล่าวคำอาราธนาในพุทธศาสนพิธี การสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ การจัดปายนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้น

เพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคม ในระบบโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมและวัตถุนิยม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รวมทั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จะต้องมีการศึกษาทบทวนบริบทของโครงการ ความต้องการจำเป็น และปรับเปลี่ยนความมุ่งหมาย จุดประสงค์ของโครงการให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน เพื่อการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ปกรณ์ ดันสกุล ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา ที่กล่าวว่า กรมการศาสนา กำลังปรับปรุงแบบของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้เป็นศูนย์ที่ไม่ตายหรือยุบ แก้ปัญหาด้านการขอตั้งงบประมาณ และทำอย่างไรจึงจะให้ศูนย์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาผนวกกับ หลักสูตรธุรกิจพอเพียง (สัมภาษณ์. 1 สิงหาคม 2549) และสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของ กรมการศาสนาใน ปีงบประมาณ 2550 ที่มีความพยายามในการขอตั้งงบประมาณเพิ่มขึ้น และ ต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน หลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพชุมชน โดยให้แต่ละศูนย์จัดให้มีวิชาเลือกที่มีความสำคัญสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของสังคมใน ปัจจุบัน เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นาฏศิลป์ ดนตรีไทย ศิลปะการแสดงต่าง ๆ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับวิชาการที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม และเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้วัด สถานศึกษา เป็นศูนย์กลางใน การให้การศึกษอบรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง เกิดความสัมพันธ์ อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน (กรมการศาสนา. 2550)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการประเมินไปใช้

จากผลการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้ประเมินมีข้อเสนอแนะตามผลการประเมินในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ผลการศึกษาด้านบริบท สะท้อนให้เห็นว่า ความต้องการจำเป็นของสังคมในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมยังมีอยู่และเป็นสิ่งสำคัญ จึงจำเป็นต้องยังคงโครงการในลักษณะการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่คนในสังคม เพราะคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมปัจจุบันและในระยะยาว ซึ่งหลักการของจัดโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของสังคม

ดังนั้น โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงเพื่อให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ คือ การกำหนดความมุ่งหมายของการจัดโครงการให้ชัดเจน โดยเริ่มตั้งแต่การปรับความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม และสอดคล้องกัน จะต้องมีความมุ่งหมายหลักเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม โดยกำหนดจุดประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้รับการอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาเรียนรู้วิชาการที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เป็นต้น กรมการศาสนา ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ ควรจัดประชุมระดมความคิดเห็นจากนักวิชาการ ผู้มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา การศาสนา เพื่อร่วมหาแนวทางปรับเปลี่ยนโครงการให้มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน และกำหนดแนวทางการดำเนินงานในแต่ละด้านให้เป็นรูปธรรมชัดเจน

2. ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า สะท้อนให้เห็นว่า การขาดหลักสูตรวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักสูตรแกนกลาง ได้เป็นมาตรฐาน ส่งผลให้แต่ละศูนย์ไม่ได้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

ดังนั้น กรมการศาสนาจำเป็นต้องจัดทำหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้แต่ละศูนย์สามารถดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน นำไปสู่ความมุ่งหมายตามเจตนารมณ์ของการจัดโครงการ พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น และสิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ หลักสูตรวิชาเลือก ซึ่งมีความสำคัญในการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนสนใจเข้ามาเรียน ศูนย์จำเป็นต้องมีการศึกษาทบทวนบริบทของสังคม สำรวจความต้องการของชุมชน ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตร เพื่อให้ได้หลักสูตรที่โดดเด่น มีความสำคัญสอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และเหมาะสมกับสภาพของ

ชุมชนในปัจจุบัน เช่น จัดเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ นาฏศิลป์ ดนตรีไทย งานฝีมือ ศิลปะการแสดงต่าง ๆ ตามศักยภาพของแต่ละศูนย์ ผสมกับวิชาความรู้และทักษะวิชาการทาง พระพุทธศาสนา การอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ที่สำคัญจะต้องมีครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี เพราะจะทำให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่น สนใจเรียน และส่งผลให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง

3. ผลการประเมินด้านกระบวนการ มีข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีปัญหาในด้านกระบวนการดำเนินงาน เนื่องจาก ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง เนื่องจากให้ความสำคัญเฉพาะในเชิงนโยบาย แต่ไม่ได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นศูนย์ที่มีคุณภาพ สามารถดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของโครงการที่กำหนดไว้

ดังนั้น กรมการศาสนา จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมสนับสนุนในด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้คณะทำงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ เช่น การจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของศูนย์ในด้านต่าง ๆ จัดประชุมเพื่อให้บุคลากรของศูนย์ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จัดทำแนวทางการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน นำผลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ประสบความสำเร็จมาเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการในระดับจังหวัด ต้องให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่ติดตามประเมินผล ให้คำแนะนำช่วยเหลือ จัดทำตัวอย่างการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ศูนย์ได้ใช้เป็นแนวทาง พัฒนาศักยภาพในการดำเนินงาน

4. ผลการประเมินด้านผลผลิต มีข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีประสิทธิผลต่ำ เนื่องจาก สถิติจำนวนนักเรียนในระดับชั้นกลางลดลงทุกปี และในระดับชั้นสูงไม่มีผู้สนใจเรียน มีบางศูนย์ต้องหยุดดำเนินการในบางปี และยุบศูนย์ เพราะไม่มีผู้สนใจเรียน รวมทั้งลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัญหาการดำเนินงานในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จะต้องร่วมกันศึกษาทบทวนบริบทของโครงการ ความต้องการจำเป็น และหาวิธีการ แนวทางปรับเปลี่ยนโครงการให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความสนใจในการเรียนหลักสูตรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความมุ่งหมายของโครงการที่แท้จริง

ในภาพรวม สรุปได้ว่า โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อสังคมในด้านของการปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องมีการศึกษาทบทวน บริบทของโครงการ ความต้องการจำเป็น และปรับเปลี่ยนความมุ่งหมาย จุดประสงค์ของโครงการ ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน เพื่อการปรับปรุงพัฒนาโครงการในด้านต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น และการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ นั้น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จำเป็นต้องมีทีมงานที่มีความสามารถ สามัคคี และเสียสละ มีความพร้อมในด้านสถานที่ เพราะเป็นปัจจัยแรกที่จะสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง มีหลักสูตรที่โดดเด่น สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และสร้างความสนใจแก่เด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และชุมชน มีแหล่งสนับสนุนงบประมาณที่มั่นคงและเพียงพอต่อการดำเนินงาน ให้มีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการ ทำงานในเชิงรุก มีครูผู้สอนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ที่เพียงพอและเหมาะสม กับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดโครงการ และการประเมินในครั้งต่อไป

เพื่อให้การดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ปรับปรุงโครงการ

กรมการศาสนา ต้องมีความมุ่งหมายในการดำเนินโครงการที่ชัดเจน ปรับเปลี่ยนโครงการให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคม ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการศึกษาทบทวน บริบทของโครงการ ความต้องการจำเป็น และปรับเปลี่ยนความมุ่งหมาย จุดประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกัน กำหนดแนวทางการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน วิเคราะห์ความเสี่ยง แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม

2. สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เพื่อให้บุคลากรของศูนย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโครงการ อาทิ จัดประชุมสัมมนา จัดทำคู่มือดำเนินงาน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

3. การนำโครงการไปปฏิบัติ

นำโครงการที่ปรับเปลี่ยน ไปปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ พร้อมประเมินโครงการ ขณะดำเนินการในรอบปีแรก เพื่อวิเคราะห์ถึงสภาพการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน

ของการดำเนินงานในแต่ละด้าน นำปัญหาที่เกิดขึ้นมาแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การดำเนินโครงการมีความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของสังคมและบรรลุความมุ่งหมายของโครงการ

4. การประเมินโครงการ

ติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการในรอบระยะ 2-3 ปี โดยการเก็บข้อมูลหลายมิติจากบุคคลหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากบริบทของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต้องปรับปรุงโครงการให้มีความเหมาะสมตลอดเวลา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2535). *การพัฒนาการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิเคราะห์และประเมินผล กองแผนงาน กรมฯ.
- . (2545). *แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. กองศาสนศึกษา กรมฯ.
- . (2548ก). *แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.). สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมฯ.
- . (2548ข). *แผนปฏิบัติการ/โครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปีงบประมาณ 2549*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- . (2549ก). *ธรรมศึกษาขั้นตรี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมฯ.
- . (2549ข). *หลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พุทธศักราช 2549*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมฯ.
- . (2550). *คู่มือศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมฯ.
- กาญจนา จิตต์สุพร. (2546, พฤษภาคม). ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติในการปฏิบัติศีลห้าของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารการศึกษา กทม.* 26(8) : 19-20,25.
- กิตติวรรณ สิทธิเวช. (2534). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โกศล มีคุณ. (2545). *การพัฒนาเครื่องมือและกิจกรรมแนะแนว*. (ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 9-15). นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- คมศร วงษ์รักษา. (2540). *การเปรียบเทียบคุณภาพและความสอดคล้องของเทคนิคการจัดเรียงลำดับความสำคัญที่อิงโมเดลความแตกต่างในการประเมินความต้องการจำเป็น*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (วิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- งามตา วรินทร์านนท์. (2537). บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนกับการปลูกฝังลักษณะทางพุทธศาสนาแก่เยาวชน. วารสารจิตวิทยา. 1 (2) : 55-56.
- ชมพูนุท ศรีมุกดา (2530). การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนและโดยวิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชาญชัย ยมดิษฐ์. (2528). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามศีลห้าตามคำรายงานของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตการศึกษา 6. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาร์ตตศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2544). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์. ----- . (ม.ป.ป.). (เอกสารประกอบการสอน วิชา RS 543).
- เดือน คำดี. (2531). ศาสนาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2545). การวัดประเมินผลการเรียนรู้. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเริ่ม สุพัฒนา. (2541). การศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับการประพจน์ผิดศีล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเลิศ คำดี. (2543). ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นกลางของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดนนทบุรี. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2520). ทศนคติ : การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ. ไทยวัฒนาพานิช.
- ประเสริฐ อามาศย์เอก. (2541). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการลาออกกลางคันของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต. (พัฒนาชุมชน). กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2529). *การวิจัยประเมินผล : หลักการและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- พระธวัชชัย ถาวรรมโม (2547). *คู่มือเตรียมสอบ โดยสังเขป ธรรมศึกษาชั้นตรี โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปกเกล้า บุญภักดี . (2535). *การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐกับนักเรียนทหาร 3 เหล่าทัพ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. (ศาสนาเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548ก). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- . (2548ข). *ธรรมบุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 36. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระมหาชินทร์ ขาวสุด. (2545). *ทัศนคติของผู้บริหารการศึกษาต่อการจัดการศึกษาในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตการศึกษาที่ 1*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาภักดี เกตุเรน. (2547). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาสถาพร วิชัยรัมย์. (2544). *ความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. (การบริหารองค์การ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาสว่างไสว สุ่มมาตย์. (2542). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง เบญจศีลและเบญจธรรม ระหว่างการสอนด้วยภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์และการสอนด้วยคู่มือครู*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (การประถมศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

พระมหาอำนาจ ครอบบุญ. (2547). *การศึกษาสภาพและความต้องการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (การบริหารการศึกษา). ชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

พิน ดอกบัว. (2524). *พระพุทธศาสนากับคนไทย*. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). *โรงเรียนวิถิพุทธ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

-----, (ม.ป.ป.). *หลักสูตรและประมวลการสอนวิชาการ ชั้นกลาง (ป.4-5-6)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยฯ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543?). *เอกสารประกอบการอบรม เทคนิคการประเมินโครงการ*. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยฯ.

รัตนะ บัวสนธิ์. (2540). *การประเมินผลโครงการ การวิจัยเชิงประเมิน*. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ แกรมมี่.

ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. (2536). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

-----, (2539). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

-----, (2543). *การวัดด้านจิตพิสัย*. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก.

วัดอนงคาราม. (2548). *ความสำเร็จของวัดอนงคาราม การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดฯ.

ศักดิ์ สุนทรเสณี. (2531). *เจตคติ*. กรุงเทพฯ : ดี.ดี.บุ๊คสโตร์.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2537). *ทฤษฎีการประเมิน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมคิด พรหมจุ้ย. (2542). *เทคนิคการประเมินโครงการ*. ม.ป.พ.

สมมาส เล็งสุย. (2549). *ยุทธศาสตร์ในการใช้เบญจศิลป์เพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียน* *ทำนุบำรุงวัฒนธรรมวิภาสอุทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.swu.ac.th/lib/dcms.thailis.or.th>. วันที่สืบค้น 15 มกราคม 2550.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544ก). *วิธีวิทยาการประเมิน : ศาสตร์แห่งคุณค่า*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

-----, บรรณาธิการ. (2544ข). *รวมบทความทางการประเมินโครงการ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมเกียรติ อ่อนนิมล. (วิดิทัศน์). (2541). *ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*. กรุงเทพฯ : แปซิฟิคอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น.
- สุชุม มูลเมือง. (2530). *เทคนิคการประเมินโครงการ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย กองแผนงานสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวีรรณ พงอินทร์. (2548). *การศึกษาพัฒนาการการคิดไตร่ตรองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีการอบรมเลี้ยงดูและระดับเจตคติต่อพุทธศาสนาต่างกัน ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2533, ธันวาคม – 2534, มกราคม). *การพัฒนาและประเมินโครงการฝึกอบรมวารสารข่าววิจัยการศึกษา*. 14(2) : 14-21.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. (2546-2548). (เอกสารประกอบการดำเนินงาน).
- . (2548). *สรุปผลการดำเนินงานโครงการ ของกรมการศาสนา ประจำปีงบประมาณ 2548. กลุ่มส่งเสริมศาสนา สำนักงานฯ*.
- . (2549). (เอกสารการดำเนินงาน โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปีงบประมาณ 2549).
- หรรษา เลาทเสรีกุล. (2537). *การเรียนรู้ในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น. ปริญญาโทวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์)*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุดม ร่วมรักษ์ . (2541). *เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง เบญจศีลและเบญจธรรม ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนสีและการสอนปกติ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (การประถมศึกษา)*. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- Alkin, M.C. (1969). *Evaluation Theory Development*. Evaluation Comment. 2,. 2-9.
- Cronbach, L.J. (1963). *Course Improvement through Evaluation*. Teachers College Record, 64 (672). May . [http : dcms.thailis.or.th](http://dcms.thailis.or.th).
- . (1982). *Designing Evaluations for Educational and Social Programs*. Jossey-Bass : San Francisco. California.
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw-Hill, Inc.
- Louis Cohen. ; Lawrence Manion. ; & Keith Morrison. (2000). *Research Methods in Education*. London : Routledge, Falmer. Taylor & Francis Group.

- Provus, Malcolm. (1971). *Discrepancy Evaluation for Educational Program Improvement and Assessment*. Berkeley, California : McCutchan Publishing Corporation.
- Scriven, M. (1973). *Goal Free Evaluation*. In E.R. House (Ed.). *School Evaluation : The Politics and Process*. Berkeley, CA: McCutchan.
- Stake, Robert E. (1975). *Evaluation the Arts in Educational : A Responsive Approach*. Columbus, Ohio : Charles E. Merrill,
- Stufflebeam, D.L. (1971). *Educational Evaluation and Decision-Making*. Itasca, Illinois : F.E. Peacock Publisher, Inc.,
- Tyler, Ralph W. (1950). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago : University of Chicago Press.
- Wilkinson, Jill D. ; et ai. (1997). *Psychology in counseling and therapeutic practice*. England : John Wiley & Sons Ltd.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคุณภาพของเครื่องมือ

รายนามผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาคุณภาพของเครื่องมือ

1. ดร.สุพร เข้มเฮง	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์ขวลิต รวยอาจิน	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. นางฉวี สังเนตร	ศึกษานิเทศก์ 8
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทพรปราการ เขต 1
4. นางสาวนันต์นรี ปิ่นทอง	ครู คส.3
โรงเรียนบางบ่อวิทยาคม จังหวัดสมุทรปราการ
5. นางวิเชียร น้อยศรีดา	ครู คส.3
โรงเรียนอนุบาลพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ
6. นางสาวเรณู ภูมิประดิษฐ์	ครู คส.4
โรงเรียนวัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ
7. นายประภาส แก้วสุวรรณค์	นักวิชาการศาสนา 5
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ภาคผนวก ข

ตารางคะแนนความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน

ตาราง คะแนนความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน จำแนกตามศูนย์

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 1			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
ด้านบุคลากร 1. จัดทำโครงสร้างการบริหารงานครอบคลุมการดำเนินงาน	ไม่ได้จัดทำ แต่จะระบุรายชื่อคณะกรรมการในแบบรายงานข้อมูลที่จะต้องส่งกรมการศาสนาเป็นประจำทุกปีเท่านั้น	-	✓	0
2. กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการไว้อย่างชัดเจน	ไม่ได้กำหนด โรงเรียนจะจัดทำคำสั่งมอบหมายงานเฉพาะให้ครูมาปฏิบัติหน้าที่ประจำสัปดาห์สำหรับหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ จะมีครูทำหน้าที่หลักเพียง 1 คน และทำหน้าที่ด้านการเงินอีก 2-3 คน	-	✓	0
3. คณะทำงานมีการประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำ	ครูที่รับผิดชอบหลักจะประสานกับพระสงฆ์ (ครูผู้สอน) เป็นครั้งคราว ไม่ได้มีการประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการ	-	✓	0
4. คณะทำงานมีความเสียสละ และมีความรับผิดชอบสูง	ครูที่รับผิดชอบการดำเนินงาน มีความเสียสละสูงมาก เพราะไม่ได้รับค่าตอบแทน และสละเวลาในวันหยุดมาทำงาน สำหรับครูผู้สอน (พระสงฆ์) ไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่โรงเรียนจะจัดอาหารถวาย และต้องงดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันที่สอน	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านบุคลากร				1

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 1			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
ด้านงบประมาณ				
1. จัดทำบัญชีรับ-จ่าย หลักฐานทางการเงิน ไว้อย่างชัดเจน	จัดทำไว้เป็นเอกสารหลักฐานแสดงรายการรับ-จ่าย สรุปไว้อย่างละเอียดชัดเจน	✓	-	1
2. มีงบประมาณดำเนินงานเพียงพอ	มีมูลนิธิสนับสนุนค่าใช้จ่ายเป็นประจำทุกเดือน และเพียงพอ	✓	-	1
3. รายงานการใช้จ่ายงบประมาณแก่คณะทำงานและผู้สนับสนุน	รายงานแก่มูลนิธิทุกเดือนและหลังสิ้นปีการศึกษา และแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรแก่คณะทำงานและรายงานกรมการศาสนาตามระเบียบ	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านงบประมาณ				3
ด้านวิชาการ				
1. จัดทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละปีไว้อย่างชัดเจน	จัดทำไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโรงเรียนเป็นหลัก	✓	-	1
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน	ไม่ได้กำหนด แต่จะยึดเนื้อหาหลักสูตรธรรมศึกษาเป็นหลัก และเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาของ สพฐ. เพื่อนำให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา	-	✓	0

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 1			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
3. จัดทำข้อสอบ และเกณฑ์การประเมินไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทุกวิชา	ข้อสอบในแต่ละวิชาจะจัดทำขึ้นเองและใช้ข้อสอบของแหล่งอื่นด้วย เช่น กรมการศาสนา มจร. สพฐ. มีเกณฑ์การประเมินในแต่ละวิชา	✓	-	1
4. จัดทำสถิติข้อมูลไว้อย่างชัดเจน	จัดทำสถิติข้อมูลในแต่ละปีการศึกษาไว้ในเอกสารการดำเนินงาน เช่น จำนวนนักเรียน สถิติเข้าเรียนในแต่ละวัน จำนวนนักเรียนที่ออกกลางคัน จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา	✓	-	1
5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เข้าค่ายคุณธรรม แข่งขันในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ฯ	ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าแข่งขันและเข้าร่วมกิจกรรม ของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและต่างจังหวัด	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านวิชาการ				4

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 1			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่ สอดคล้อง	คะแนน
ด้านธุรการ 1. จัดทำและเก็บเอกสาร หลักฐานการดำเนินงานไว้อย่าง ครอบคลุม	จัดทำไว้อย่างชัดเจน และ ครอบคลุมการดำเนินงาน เช่น บัญชีลงเวลาครู-นักเรียน ประวัติ ข้อมูลครูผู้สอน รายงานการประชุม หนังสือโต้ตอบที่เกี่ยวข้อง ข้อมูล การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	✓	-	1
2. จัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ ค้นหาได้สะดวก	จัดเก็บเป็นแฟ้ม รวบรวมข้อมูล ต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน สามารถค้นหาได้ สะดวก	✓	-	1
3. จัดทำสรุปผลการดำเนินงาน ในแต่ละปีไว้อย่างครอบคลุม	จัดทำไว้อย่างครอบคลุมทุก กิจกรรม เช่น ปฏิทินการศึกษา สรุป สถิติข้อมูล ผลการสอบในวิชา ต่าง ๆ สรุปผลการจัดกิจกรรมของ ศูนย์ เช่น เข้าค่าย วันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ผลการประกวด แข่งขัน สรุปงบประมาณ	✓	-	1
4. รายงานผลการดำเนินงานแก่ ผู้เกี่ยวข้อง	รายงานผลการดำเนินงาน แก่ คณะทำงาน ผู้สนับสนุน งบประมาณ และสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านธุรการ				4
รวมทุกด้าน				12

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 2			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
ด้านบุคลากร				
1. จัดทำโครงสร้างการบริหารงานครอบคลุมการดำเนินงาน	ไม่ได้จัดทำ แต่จะระบุรายชื่อคณะกรรมการในแบบรายงานข้อมูลที่จะต้องส่งกรมการศาสนาเป็นประจำทุกปีเท่านั้น	-	✓	0
2. กำหนดหน้าที่ของคณะทำงานไว้อย่างชัดเจน	ไม่ได้กำหนด แต่จะมีครูที่รับผิดชอบหลักเพียง 1 คน และมีครูในแต่ละสายชั้นรับผิดชอบประจำสัปดาห์ โรงเรียนจะทำคำสั่งมอบหมายงานเมื่อจัดกิจกรรมพิเศษแต่ละครั้งเท่านั้น เช่น เข้าค่ายงานวันแม่ ฯ	-	✓	0
3. คณะทำงานมีการประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำ	ครูที่รับผิดชอบหลักจะประสานกับพระสงฆ์ (ครูผู้สอน) และครูที่รับผิดชอบในแต่ละสัปดาห์ แต่ไม่มีการจัดประชุมหรือวางแผนร่วมกันเป็นทางการ	-	✓	0
4. คณะทำงานมีความเสียสละและมีความรับผิดชอบสูง	ครูที่รับผิดชอบการดำเนินงาน มีความเสียสละสูงมาก เพราะไม่ได้รับค่าตอบแทน และสละเวลาในวันหยุดมาทำงาน สำหรับครูผู้สอน (พระสงฆ์) ต้องเดินทางมาจากกรุงเทพฯ ร.ร.ถวายค่ารถให้ครู रुपये 100 บาท และจัดอาหารถวาย	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านบุคลากร				1

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 2			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
ด้านงบประมาณ				
1. จัดทำบัญชีรับ-จ่าย หลักฐานทางการเงิน ไว้อย่างชัดเจน	จัดทำไว้เป็นเอกสารหลักฐานแสดงรายการรับ-จ่าย สรุปไว้อย่างละเอียดชัดเจน	✓	-	1
2. มีงบประมาณดำเนินงานเพียงพอ	มีแหล่งงบประมาณจากหลายแห่ง ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และเพียงพอต่อการดำเนินงาน	✓	-	1
3. รายงานการใช้จ่ายงบประมาณแก่คณะทำงานและผู้สนับสนุน	รายงานที่ประชุมของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษา และรายงานกรรมการศาสนาตามระเบียบ	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านงบประมาณ				3
ด้านวิชาการ				
1. จัดทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละปีไว้อย่างชัดเจน	จัดทำไว้อย่างชัดเจน และครอบคลุมทุกกิจกรรม	✓	-	1
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน	กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาในแต่ละระดับชั้นไว้อย่างชัดเจน มีเอกสาร ตำรา เรียนที่เป็นมาตรฐาน ทั้งหลักสูตรของศูนย์และธรรมศึกษา	✓	-	1

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 2			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่ สอดคล้อง	คะแนน
3. จัดทำข้อสอบ และเกณฑ์การประเมินไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทุกวิชา	จัดทำข้อสอบและกำหนดเกณฑ์การวัดประเมินผลแต่ละวิชาไว้อย่างชัดเจนและเป็นมาตรฐาน	✓	-	1
4. จัดทำสถิติข้อมูลไว้อย่างชัดเจน	จัดทำสถิติข้อมูลในแต่ละปีการศึกษาไว้ในเอกสารการดำเนินงานอย่างครอบคลุม เช่น จำนวนนักเรียน สถิติการเข้าเรียนในแต่ละวัน จำนวนนักเรียนออกกลางคัน จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา คะแนนผลการสอบแต่ละวิชา	✓	-	1
5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เข้าค่ายคุณธรรม แข่งขันในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ฯ	ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าแข่งขันและเข้าร่วมกิจกรรม ของหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดต่างจังหวัด และส่วนกลาง	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านวิชาการ				5

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 2			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่ สอดคล้อง	คะแนน
ด้านธุรการ				
1. จัดทำและเก็บเอกสาร หลักฐานการดำเนินงานไว้อย่าง ครอบคลุม	จัดทำไว้อย่างชัดเจน และ ครอบคลุมการดำเนินงาน เช่น บัญชีลงเวลาครู-นักเรียน ประวัติ ข้อมูลครูผู้สอน รายงานการประชุม หนังสือโต้ตอบที่เกี่ยวข้อง ข้อมูล การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	✓	-	1
2. จัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ ค้นหาได้สะดวก	จัดเก็บเป็นแฟ้ม แยกในแต่ละงาน ไว้อย่างชัดเจนเป็นระเบียบ เรียบร้อย และครอบคลุมทุก กิจกรรมการดำเนินงาน	✓	-	1
3. จัดทำสรุปผลการดำเนินงาน ในแต่ละปีไว้อย่างครอบคลุม	จัดทำไว้อย่างครอบคลุมทุก กิจกรรม เช่น ปฏิทินการศึกษา สรุป สถิติข้อมูล ผลการสอบวิชาต่าง ๆ ตัวอย่างข้อสอบ-คำตอบ สรุปผล การจัดกิจกรรมของศูนย์ เช่น เข้า ค่าย วันแม่ วันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา ผลการประกวด สรุป งบประมาณ	✓	-	1
4. รายงานผลการดำเนินงานแก่ ผู้เกี่ยวข้อง	รายงานผลการดำเนินงาน แก่ คณะทำงาน กรรมการสถานศึกษา ผู้สนับสนุนงบประมาณ มจร. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านธุรการ				4
รวมทุกด้าน				13

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 3			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่ สอดคล้อง	คะแนน
ด้านบุคลากร				
1. จัดทำโครงสร้างการบริหารงานครอบคลุมการดำเนินงาน	ไม่ได้จัดทำ แต่จะระบุรายชื่อคณะกรรมการในแบบรายงานข้อมูลที่จะต้องส่งกรมการศาสนาเป็นประจำทุกปีเท่านั้น	-	✓	0
2. กำหนดหน้าที่ของคณะทำงานไว้อย่างชัดเจน	ไม่ได้กำหนด ผู้บริหารศูนย์ (เจ้าอาวาส) จะมอบหมายให้พระสงฆ์ในวัดรับผิดชอบงานตามความรู้ความสามารถ ในแต่ละกิจกรรมของศูนย์	-	✓	0
3. คณะทำงานมีการประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำ	ผู้บริหารศูนย์ (เจ้าอาวาส) จะแจ้งพระสงฆ์ในวัด และคณะกรรมการเกี่ยวกับกิจกรรมของศูนย์เป็นการภายใน ไม่ได้จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ	-	✓	0
4. คณะทำงานมีความเสียสละและมีความรับผิดชอบสูง	คณะทำงานมีความเสียสละสูงมาก เพราะไม่ได้รับค่าตอบแทนในการทำงาน การดำเนินงานต่าง ๆ พระสงฆ์ในวัดจะต้องวางแผนดำเนินการเอง เนื่องจากไม่มีหน่วยงานหลักสนับสนุน	✓	-	1
รวมคะแนน ด้านบุคลากร				1

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 3			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่ สอดคล้อง	คะแนน
ด้านงบประมาณ				
1. จัดทำบัญชีรับ-จ่าย หลักฐานทางการเงิน ให้อย่างชัดเจน	ไม่ได้จัดทำ ผู้บริหารศูนย์ (เจ้าอาวาส) เป็นผู้รับผิดชอบและตัดสินใจในการใช้จ่ายแต่ละรายการ	-	✓	0
2. มีงบประมาณดำเนินงานเพียงพอ	ใช้เงินของวัด และค่อนข้างเพียงพอ	✓	-	1
3. รายงานการใช้จ่ายงบประมาณแก่คณะทำงานและผู้สนับสนุน	ไม่ได้รายงาน แก่คณะทำงาน เนื่องจากเป็นเงินของวัด แต่จะสรุปประมาณการค่าใช้จ่ายเพื่อรายงานกรมการศาสนาตามระเบียบเท่านั้น	-	✓	0
รวมคะแนน ด้านงบประมาณ				1
ด้านวิชาการ				
1. จัดทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละปี ให้อย่างชัดเจน	ไม่ได้จัดทำ แต่จะยึดปฏิทินของโรงเรียนที่มีนักเรียนมาเรียนเป็นหลัก จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	-	✓	0
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้อย่างชัดเจน	ไม่ได้กำหนด แต่จะยึดเนื้อหาหลักสูตรธรรมศึกษา และวิชาพระพุทธศาสนาของ สพฐ. เพื่อเน้นให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา และเน้นการสอนด้านศาสนพิธี	-	✓	0

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 3			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
3. จัดทำข้อสอบ และเกณฑ์การประเมินไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทุกวิชา	ไม่ได้จัดทำ ใช้ผลการสอบธรรมศึกษาเป็นเกณฑ์ประเมิน	-	✓	0
4. จัดทำสถิติข้อมูลไว้อย่างชัดเจน	ไม่ได้จัดทำไว้อย่างครอบคลุมจะมีข้อมูลเฉพาะรายชื่อนักเรียนเมื่อต้นปีการศึกษาเท่านั้น เนื่องจากจะต้องรายงานจังหวัด	-	✓	0
5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เข้าค่ายคุณธรรม แข่งขันในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ฯ	ศูนย์จะจัดกิจกรรมขึ้นเองนักเรียนยังไม่มีโอกาสเข้าไปร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น	-	✓	0
รวมคะแนน ด้านวิชาการ				0

ตาราง (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	ศูนย์ที่ 3			
	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่ สอดคล้อง	คะแนน
ด้านธุรการ				
1. จัดทำและเก็บเอกสารหลักฐานการดำเนินงานไว้อย่างครอบคลุม	ส่วนใหญ่จะมีเฉพาะข้อมูลที่จะต้องรายงานสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด/กรมการศาสนา ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ได้จัดทำไว้อย่างเป็นระบบ	-	✓	0
2. จัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ค้นหาได้สะดวก	เก็บไว้รวมกับข้อมูลต่าง ๆ ของวัด ไม่ได้แยกไว้เป็นหมวดหมู่	-	✓	0
3. จัดทำสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละปีไว้อย่างครอบคลุม	จัดทำเฉพาะข้อมูลที่จังหวัดแจ้งให้สรุปผล ข้อมูลบางส่วนยังไม่ถูกต้อง เช่น รายชื่อนักเรียน ตารางเรียนที่แจ้งไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง บางรายการไม่ได้แก้ไขให้เป็นปัจจุบัน	-	✓	0
4. รายงานผลการดำเนินงานแก่ผู้เกี่ยวข้อง	รายงานผลการดำเนินงานแก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเมื่อได้รับแจ้งให้รายงาน และยังขาดข้อมูลที่สำคัญ	-	✓	0
รวมคะแนน ด้านธุรการ				0
รวมทุกด้าน				2

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

**แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการต่อความต้องการจำเป็น
ความมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของโครงการ**

- ผู้ให้ข้อมูล ☐ เจ้าหน้าที่กรมการศาสนา ตำแหน่ง.....
- ☐ เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ ตำแหน่ง.....
- ☐ เจ้าคณะอำเภอ.....

ประเด็นคำถาม

1. ท่านคิดว่าปัญหาและบริบทของสังคมที่นำไปสู่ความจำเป็นของการดำเนินโครงการคืออะไร

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของโครงการคืออะไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าแนวทางการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย และจุดประสงค์
ของโครงการควรเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อำนวยการและคณะกรรมการต่อความพร้อมและความ
เหมาะสมของปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

ผู้ให้ข้อมูล

☐ ผู้อำนวยการ

☐ คณะกรรมการ

ประเด็นคำถาม

1. ท่านคิดว่าการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความเหมาะสม
กับบริบทของสังคมมากน้อยเพียงใด และหลักสูตรที่ดีควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าคุณสมบัติของครูผู้สอนเป็นอย่างไร และควรมีการปรับปรุงในประเด็นใดบ้าง มากน้อย
เพียงใด

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีปริมาณเพียงพอ และมีคุณภาพเหมาะสมกับการจัดการเรียน
การสอนตามเนื้อหาวิชาของหลักสูตรหรือไม่ เพียงไร

.....

.....

.....

แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอน ต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อ
ดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาฯ ของท่าน คำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงจะมี
ประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น จึงขอความ
กรุณาท่านตอบตามความเป็นจริง

2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ให้ท่านทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่อง ○ ที่ตรงกับข้อมูลของท่าน และ
ระบุข้อมูลในช่องว่าง ให้ครบถ้วน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ด้านหลักสูตร
ครูผู้สอน และ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ มีจำนวน 30 ข้อ

ให้ท่านพิจารณาว่า การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาฯ ในแต่ละ
ประเด็นมีความพร้อมและความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับใด และทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงใน
ช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

หากท่านมีความคิดเห็นอื่นใดที่เกี่ยวกับความพร้อมและความเหมาะสมของ
ปัจจัยนำเข้าด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และเป็นข้อมูลที่จะมีประโยชน์ต่อ
การวิจัยในครั้งนี้ ขอความกรุณาให้ท่านระบุเพิ่มเติมด้วย

ตัวอย่าง

ประเด็น	ระดับความพร้อม/ความเหมาะสม				
	มาก	ค่อนข้าง มาก	ปาน กลาง	ค่อนข้าง น้อย	น้อย
0. อาคารเรียนมีความแข็งแรง มั่นคง ปลอดภัย					✓.....

จากตัวอย่าง

แสดงว่า ท่านมีความคิดเห็นว่า อาคารเรียนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาฯ มีความ
แข็งแรง มั่นคง ปลอดภัย อยู่ในระดับน้อย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานภาพ

- ☐ พระภิกษุ ☐ สามเณร ☐ ขมารวาส

2. เพศ

- ☐ ชาย ☐ หญิง

3. อายุ.....ปี

4. วุฒิการศึกษาสูงสุด

4.1 สายนักธรรม

- ☐ นักธรรมตรี ☐ นักธรรมโท
☐ นักธรรมเอก ☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

4.2 สายบาลี

- ☐ ประโยค 1-2 ☐ ประโยค 3 ☐ ประโยค 4
☐ ประโยค 5 ☐ ประโยค 6 ☐ ประโยค 7
☐ ประโยค 8 ☐ ประโยค 9 ☐ ไม่มีวุฒิบาลี

4.3 สายสามัญ

- ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ☐ปริญญาตรี
☐ ปริญญาโท ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

5. ประสบการณ์การสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์/วันเสาร์

- ☐ น้อยกว่า 1 ปี ☐ 1 – 3 ปี
☐ 3 – 6 ปี ☐ มากกว่า 6 ปี

6. วิชาที่สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์/วันเสาร์ ได้แก่

วิชา.....

7. จำนวนชั่วโมงที่สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์/วันเสาร์ต่อสัปดาห์

.....ชั่วโมง ต่อ สัปดาห์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ด้านหลักสูตร ครูผู้สอน และ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่

ประเด็น	ระดับความพร้อม/ความเหมาะสม				
	มาก	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อย
ด้านหลักสูตร					
1. ขอบข่ายเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรมีความเหมาะสมกับระยะเวลาการจัดการเรียนการสอน					
2. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน					
3. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน					
4. กำหนดขอบข่ายเนื้อหาตามหลักสูตรในแต่ละระดับชั้นไว้อย่างชัดเจน					
5. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรในแต่ละระดับชั้นเหมาะสมกับระดับความรู้ และความสามารถของนักเรียน					
6. หลักสูตรที่เปิดสอน ทำให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม					
7. หลักสูตรมีความยืดหยุ่นตามศักยภาพของศูนย์					
8. มีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผน ชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรของศูนย์					
9. เนื้อหาวิชาตามหลักสูตร ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในฐานะเป็นพุทธมามกะ					
10. มีระบบการติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละหลักสูตรอย่างชัดเจน					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	ระดับความพร้อม/ความเหมาะสม				
	มาก	ค่อนข้าง มาก	ปาน กลาง	ค่อนข้าง น้อย	น้อย
ด้านครูผู้สอน					
1. ครูผู้สอนมีจำนวนเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน					
2. วุฒิการศึกษาของครูผู้สอนสอดคล้องกับหลักสูตรของศูนย์					
3. ครูผู้สอนมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในวิชาที่สอน					
4. ครูผู้สอนมีการพัฒนาตนเอง โดยการศึกษาหาความรู้ทางวิชาการเพิ่มเติม					
5. ครูผู้สอนมีความสามารถในการสร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้					
6. ครูผู้สอนมีความสามารถในการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การสอนที่ทันสมัย					
7. ครูผู้สอนมีความสามารถในการผลิตสื่ออุปกรณ์การสอน					
8. ครูผู้สอนมีความรับผิดชอบในการสอน					
9. ครูผู้สอนมีความสามารถใช้จิตวิทยาในการสอนเหมาะสมกับวัยของนักเรียน					
10. ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาของศูนย์					
ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่					
1. เอกสารตำราเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน					
2. สื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอนมีจำนวนเพียงพอกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน					
3. สื่อการสอนมีความน่าสนใจ สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	ระดับความพร้อม/ความเหมาะสม				
	มาก	ค่อนข้าง มาก	ปาน กลาง	ค่อนข้าง น้อย	น้อย
4. สื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอนอยู่ในสภาพที่ สามารถใช้งานได้ดี					
5. จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน					
6. จัดตกแต่งห้องเรียนไว้อย่างเหมาะสมกับ กิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวิชา					
7. มีแหล่งค้นคว้าทางวิชาการเพิ่มเติมแก่นักเรียน อย่างเพียงพอ เช่น ห้องสมุด มุมหนังสือ					
8. ห้องเรียนมีความสะอาด เรียบร้อย					
9. มีห้องเรียน หรือสถานที่สำหรับการเรียน การสอนของศูนย์เป็นเอกเทศ					
10. บรรยากาศภายในศูนย์มีความสะอาด ร่มรื่น					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กรุณาตรวจสอบอีกครั้งว่า ท่านได้ตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นางสาวสุปราณี เวชประสิทธิ์

นิสิตปริญญาโท สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มศว.

แบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงาน

ชื่อศูนย์.....ที่ตั้ง.....

เกณฑ์มาตรฐาน	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
ด้านบุคลากร				
1. จัดทำโครงสร้างการบริหารงานครอบคลุมการดำเนินงาน				
2. กำหนดหน้าที่ของคณะทำงานไว้อย่างชัดเจน				
3. คณะทำงานมีการประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำ				
4. คณะทำงานมีความเสียสละ และมีความรับผิดชอบสูง				
รวมคะแนน ด้านบุคลากร				
ด้านงบประมาณ				
1. จัดทำบัญชีรับ-จ่าย หลักฐานทางการเงิน ให้อย่างชัดเจน				
2. มีงบประมาณดำเนินงานเพียงพอ				
3. รายงานการใช้จ่ายงบประมาณแก่คณะทำงานและผู้สนับสนุน				
รวมคะแนน ด้านงบประมาณ				
ด้านวิชาการ				
1. จัดทำปฏิทินการศึกษาในแต่ละปีไว้อย่างชัดเจน				

แบบประเมิน (ต่อ)

เกณฑ์มาตรฐาน	สภาพที่เป็นจริง	ผลการประเมิน		
		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	คะแนน
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน				
3. จัดทำข้อสอบ และเกณฑ์การประเมินไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทุกวิชา				
4. จัดทำสถิติข้อมูลไว้อย่างชัดเจน				
5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เข้าค่ายคุณธรรม แข่งขันในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ฯ				
รวมคะแนน ด้านวิชาการ				
ด้านธุรการ				
1. จัดทำและเก็บเอกสารหลักฐานการดำเนินงานไว้อย่างครอบคลุม				
2. จัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ ค้นหาได้สะดวก				
3. จัดทำสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละปีไว้อย่างครอบคลุม				
4. รายงานผลการดำเนินงานแก่ผู้เกี่ยวข้อง				
รวมคะแนน ด้านธุรการ				
รวมทุกด้าน				

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบมี จำนวน 30 ข้อ
2. ใช้เวลาทำแบบทดสอบ 50 นาที
3. ให้นักเรียนเขียนชื่อ นามสกุล ระดับชั้น เลขที่ ลงในกระดาษคำตอบ
4. ทำเครื่องหมาย X ในกระดาษคำตอบในข้อที่คิดว่าถูกที่สุด เพียงข้อเดียว

ตัวอย่าง

ข้อ	ก	ข	ค	ง
0	X			
00		~~X~~	X	

← นักเรียนคิดว่า ข้อ ก ถูกที่สุด

← เมื่อนักเรียนต้องการแก้ไขคำตอบ

คำถาม

1. เบญจศีล หมายถึงข้อใด

ก. ข้อห้ามทำความชั่วห้าประการ	ข. ลักษณะของความชั่วห้าประการ
ค. โทษจากการทำความชั่วห้าประการ	ง. ตัวอย่างของการทำความชั่วห้าประการ

2. ข้อใดคือการประกอบอาชีพที่ไม่ยึดหลัก "สัมมาอาชีพะ"

ก. ขายของเล่น	ข. ขายหอยใต้ดิน
ค. ขายสินค้ามือสอง	ง. ขายพวงมาลัยตามสี่แยก

3. เบญจธรรม หมายถึงข้อใด

ก. ลักษณะของความคิดห้าประการ	ข. ผลของการทำความดีห้าประการ
ค. ตัวอย่างของการทำความดีห้าประการ	ง. ข้อปฏิบัติในการทำความดีห้าประการ

4. ผู้ที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของเบญจศีล-เบญจธรรมครบถ้วน จะได้รับผลอย่างไร

ก. มีฐานะมั่นคง	ข. มีชีวิตสงบสุข
ค. มีหน้าที่การงานดี	ง. มีความเฉลียวฉลาด

5. อะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มีความเชื่อมั่นในการทำความดี
 - ก. การรักษาศีล
 - ข. การฝึกสมาธิ
 - ค. การอบรมสั่งสอน
 - ง. การศึกษาเล่าเรียน
6. ข้อใดเป็นความหมายที่ถูกต้องและสมบูรณ์ของคำว่า “มุสาวาท”
 - ก. จงใจจะพูดให้ผิด
 - ข. เรื่องที่พูดเป็นเรื่องไม่จริง
 - ค. พยายามพูดเรื่องไม่จริงออกไป
 - ง. พูดเรื่องไม่จริง จนทำให้คนอื่นเข้าใจผิด
7. การรักษาศีลห้าเป็นกิจวัตรประจำวันของบุคคลประเภทใด
 - ก. แม่ชี
 - ข. พระภิกษุ
 - ค. สามเณร
 - ง. ชาวพุทธทั่วไป
8. การทำผิดศีลในข้อใดที่จะเป็นต้นเหตุให้สามารถทำผิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ และเพราะเหตุใด
 - ก. ข้อที่ 2 เพราะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
 - ข. ข้อที่ 3 เพราะทำให้ไม่ไว้ว่างใจกัน
 - ค. ข้อที่ 4 เพราะทำให้ไม่มีใครเชื่อถือ
 - ง. ข้อที่ 5 เพราะทำให้ขาดสติสัมปชัญญะ
9. วิธีปฏิบัติตนให้เป็นคนดีตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ควรทำอย่างไร
 - ก. สวดมนต์
 - ข. แผ่เมตตา
 - ค. ช่วยเหลือผู้อื่น
 - ง. คิดและกระทำในสิ่งที่ดี
10. การไม่แย่งชิงของรักของคนอื่น จะทำให้เกิดประโยชน์ในข้อใดมากที่สุด
 - ก. มีเมตตาต่อกัน
 - ข. มีความน่าเชื่อถือ
 - ค. มีความไว้ว่างใจกัน
 - ง. มีความภาคภูมิใจในตนเอง
11. การพูดในข้อใดที่เรียกว่า “วจีทุจริต”
 - ก. นุชเล่าเรื่องที่เป็นไปไม่ได้
 - ข. แฉนเล่าเรื่องตลกขบขัน
 - ค. ปีมเล่าความฝันให้เพื่อนฟัง
 - ง. เปิ้ลเล่าประวัติชีวิตของตนเอง

12. การบริจาคสิ่งของ ของนักเรียนคนใดเหมาะสมที่สุด

- ก. หนุ่ย บริจาคเมื่อมีคนมาขอที่บ้าน
- ข. อีฟ บริจาคเมื่อเพื่อนขอให้บริจาค
- ค. โบว์ บริจาคเมื่อครูให้นำมาบริจาค
- ง. แม็ค บริจาคเมื่อมีคนได้รับความเดือดร้อนจากน้ำท่วม

13. ข้อใดคือโทษของการดื่มสุราที่สำคัญมากที่สุด

- ก. ลื่นเปื้อเงิน
- ข. ขาดสติสัมปชัญญะ
- ค. เกิดการทะเลาะวิวาท
- ง. เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

14. การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายในปริมาณที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลัก
เบญจธรรมข้อใด

- ก. ชื่อสัตย์
- ข. สัมมาอาชีวะ
- ค. เมตตากรุณา
- ง. สติสัมปชัญญะ

15. นักเรียนควรปฏิบัติต่อเพื่อนอย่างไร จึงจะดีที่สุด

- ก. แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน
- ข. ช่วยเหลือเพื่อนในทุกเรื่อง
- ค. รักษาความลับของเพื่อน
- ง. ดักเตือน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์

16. เบญจธรรมข้อใดที่ทำให้มนุษย์คิดเกือกลกันและกัน

- ก. เมตตากรุณา
- ข. ชื่อสัตย์สุจริต
- ค. สัมมาอาชีวะ
- ง. สติสัมปชัญญะ

17. การประกอบอาชีพ “สุจริต” เป็นจุดมุ่งหมายของศีลข้อใด

- ก. ไม่พูดเท็จ
- ข. ไม่ฆ่าสัตว์
- ค. ไม่ลักทรัพย์
- ง. ไม่ประพฤติดนินทา

18. คนที่ขายเทปผี ซีดีเถื่อน เป็นคนอย่างไร

- ก. ไม่ชื่อสัตย์
- ข. เบียดเบียนผู้อื่น
- ค. ไม่มีสติสัมปชัญญะ
- ง. เลี้ยงชีพในทางมิชอบ

19. ข้อใดคือลักษณะของคนมีศีล

ก. เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง	ข. เป็นผู้มีการศึกษา
ค. เป็นผู้ที่มีหน้าที่การงานมั่นคง	ง. เป็นผู้ที่มีจิตใจหนักแน่นเยือกเย็น

20. บุม ลืมทำการบ้าน แต่ก็ไม่ได้ยอมลอกของเพื่อน และบอกครูตามตรงว่าลืมทำ แสดงว่า บุม ปฏิบัติตนตามหลักเบญจธรรมข้อใด

ก. ซื่อสัตย์	ข. สัมมาอาชีวะ
ค. เมตตากรุณา	ง. สติสัมปชัญญะ

21. การดื่มสุราเพียงเล็กน้อย เพื่อเข้าสังคม สังสรรค์กับเพื่อน เป็นการกระทำที่ผิดศีลหรือไม่ เพราะเหตุใด

ก. ไม่ผิดศีล เพราะถือว่ามีความจำเป็น
ข. ไม่ผิดศีล เพราะดื่มเพียงเล็กน้อยเท่านั้น
ค. ผิดศีล เพราะจะทำให้สนุกสนานมากเกินไป
ง. ผิดศีล เพราะการดื่มสุราจะทำให้เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น

22. หมา ของแก้ว ได้รับบาดเจ็บ แก้วจึงดูแลรักษา แสดงว่า แก้ว ปฏิบัติตนตามหลักเบญจธรรมข้อใด

ก. ซื่อสัตย์	ข. สัมมาอาชีวะ
ค. เมตตากรุณา	ง. สติสัมปชัญญะ

23. ข้อใดคือการกระทำที่ไม่ผิดศีล

ก. การไม่ฆ่าสัตว์เลี้ยว เช่น สุนัข แมว
ข. การฆ่าสัตว์ที่เป็นอาหารของมนุษย์
ค. การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้ายสัตว์ทุกชนิด
ง. การฆ่าสัตว์ตัวเล็ก ๆ ที่มีโทษต่อมนุษย์ เช่น ยุง ตะขาบ แมลงสาบ

24. จำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์จะลดลง ถ้าคนมีปฏิบัติตนตามหลักเบญจธรรมข้อใด

ก. เมตตากรุณา	ข. ซื่อสัตย์สุจริต
ค. สำนวมนในกาม	ง. สติสัมปชัญญะ

25. ข้อใดคือการกระทำที่แสดงถึงความเมตตา กรุณา

- ก. นิด ช่วยเหลืองานบ้านของพ่อแม่
- ข. นุช จับนกมาเลี้ยงไว้ในกรงที่สวยงาม
- ค. นุ่น ไปเยี่ยมและให้กำลังใจผู้ป่วยโรคเอดส์
- ง. น้อย นำกระเป๋าสตางค์ที่เก็บได้ ไปให้ครูประกาศหาเจ้าของ

26. การที่คนขับรถบรรทุกกินยาบ้าเพื่อให้ไม่่วงนอนเวลาขับนาน ๆ หรือระยะทางไกล ๆ เป็นการกระทำที่ผิดศีลหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ไม่ผิดศีล ถ้าหากไม่ขับรถไปชนใคร
- ข. ผิดศีล เพราะจะทำให้ขาดสติสัมปชัญญะ
- ค. ผิดศีล เพราะต้องเดือดร้อนหากถูกตำรวจจับได้
- ง. ไม่ผิดศีล เพราะกินเพื่อให้สามารถขับรถได้นานขึ้น

27. เพื่อน ๆ ของเก่ง ขวนไปขโมยมะม่วงในสวนที่ไม่มีเจ้าของดูแล เก่งควรทำอย่างไร

- ก. ไป แต่ขอเป็นคนดูต้นทาง
- ข. ไม่ไป เพราะอาจถูกจับได้
- ค. ไม่ไป และห้ามเพื่อน ๆ ไม่ให้ไป
- ง. ไป เพราะไม่มีเจ้าของสวนมะม่วงดูแล

28. ข้อใดไม่ใช่การกระทำผิดศีลข้อ “กาเมสุมิจฉารา”

- ก. การประจบสอพลอ
- ข. การลวนลามผู้หญิง
- ค. การเป็นชู้กับภรรยาคนอื่น
- ง. การแย่งชิงของรักของผู้อื่น

29. ข้อใดกล่าวถูกต้อง

- ก. การเล่นเกมกีฬา บางครั้งก็ต้องเล่นโกงบ้าง เพื่อให้ได้รับชัยชนะ
- ข. การเอาสิ่งของเครื่องใช้ของคนอื่นที่สนิทมาใช้ ก็จำเป็นต้องบอกให้เขาารู้
- ค. การค้าขายเอากำไรเกินควร สามารถกระทำได้อ้างอิงคำเป็นที่ยึดถือของผู้ซื้อ
- ง. การทานอาหารฟาสต์ฟู้ด เช่น ไก่เคเอฟซี แฮมเบอร์เกอร์ พิซซ่า ทำให้ดูเป็นคนทันสมัย

30. ข้อใดกล่าวถูกต้อง

- ก. การไม่ลอกข้อสอบ เพราะกลัวถูกจับได้
- ข. การไม่แกล้งเพื่อน เพราะกลัวถูกทำโทษ
- ค. การไม่รับบหรี่จากเพื่อนมาสูบ เพราะรู้ว่าเป็นสิ่งไม่ดี
- ง. การพูดตรงข้ามกับความจริง เพราะต้องการทำให้คนฟังสบายใจ

เฉลยคำตอบ
แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางเรียน เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม

ข้อ 1	ก	ข้อ 16	ก
ข้อ 2	ข	ข้อ 17	ค
ข้อ 3	ง	ข้อ 18	ง
ข้อ 4	ข	ข้อ 19	ง
ข้อ 5	ก	ข้อ 20	ก
ข้อ 6	ง	ข้อ 21	ง
ข้อ 7	ง	ข้อ 22	ค
ข้อ 8	ง	ข้อ 23	ค
ข้อ 9	ง	ข้อ 24	ค
ข้อ 10	ค	ข้อ 25	ค
ข้อ 11	ก	ข้อ 26	ข
ข้อ 12	ง	ข้อ 27	ค
ข้อ 13	ข	ข้อ 28	ก
ข้อ 14	ง	ข้อ 29	ข
ข้อ 15	ง	ข้อ 30	ค

แบบประเมินพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียน
ตามความคิดเห็นของครูประจำชั้น

คำชี้แจง

แบบประเมินฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย คำตอบของท่านไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่าน นักเรียน และโรงเรียน ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น จึงขอความร่วมมือจากท่านตอบตามความเป็นจริง

ขอให้ท่านพิจารณาพฤติกรรมสะสมด้านเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนแต่ละคน (ตามรายชื่อที่ระบุ) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ท่านสามารถสังเกตเห็นได้ รับรู้ได้ และประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมสะสมโดยรวมในแต่ละข้ออยู่ในระดับใด โดยให้ท่านพิจารณาตัวอย่างพฤติกรรมหรือระดับถึงพฤติกรรมอื่น ๆ ตามที่ท่านคิดว่าสอดคล้องกับหลักเบญจศีล เบญจธรรมในข้อนั้น ๆ ประกอบด้วย

วิธีตอบแบบประเมิน

1. ให้ท่านเขียนชื่อ นามสกุล ระดับชั้น เลขที่ ของนักเรียนแต่ละคนลงในช่องว่าง
2. ให้ท่านอ่านข้อความ แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องคะแนนที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ตัวอย่าง

ชื่อ-นามสกุล ด.ญ.น้ำฝน ชื่อตรง ชั้น ป.5/1 เลขที่ 8

เบญจศีล

ข้อที่ 1 - เว้นจากการฆ่า ประทุษร้าย เบียดเบียนกัน

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)
			✓	

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ไม่รังแกเพื่อนหรือคนที่อ่อนแอกว่า ไม่ล้อเลียน ปมด้อยของผู้อื่น ไม่ทำร้ายรังแกสัตว์ และอื่น ๆ

จากตัวอย่าง แสดงว่า พฤติกรรมสะสมโดยรวมด้านเบญจศีลข้อที่ 1 ของเด็กหญิงน้ำฝน อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย หรือ ให้คะแนนพฤติกรรมสะสมในข้อนี้เท่ากับ 2 คะแนน

ชื่อ-นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

เบญจศีล

ข้อที่ 1 - เว้นจากการฆ่า ประทุษร้าย เบียดเบียนกัน

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ไม่รังแกเพื่อนหรือคนที่อ่อนแอกว่า ไม่ล้อเลียน
ปมด้อยของผู้อื่น ไม่ทำร้ายรังแกสัตว์ และอื่น ๆ

ข้อที่ 2 - เว้นจากการลักทรัพย์

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่มีนิสัยลัก ขโมย หลอก ลวง เบียดบัง เพื่อเอาสิ่งของของผู้อื่น และอื่น ๆ

ข้อที่ 3 - เว้นจากการประพฤตินอกงาม

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่แย่งชิงของรักของผู้อื่น ไม่ลวนลามเพศตรงข้าม และอื่น ๆ

ข้อที่ 4 - เว้นจากมุสาวาท

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่โกหก ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดจาไร้สาระ ไม่ด่า ไม่ประชดประชัน
ไม่เยาะเย้ยถากถาง และอื่น ๆ

ข้อที่ 5 - เว้นจากสิ่งเสพติด และของมีนเมา

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ริลอง หรือเสพสิ่งเสพติด ของมีนเมา เช่น เหล้า ไวน์ บุหรี่ และอื่น ๆ

เบญจธรรม

ข้อที่ 1 - เมตตา กรุณา

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น คิดปรารถนาดีต่อผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ มีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ และอื่นๆ

ข้อที่ 2 - สัมมาอาชีพะ

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ช่วยงานส่วนรวมเสมอ ช่วยเหลือกิจการงานของพ่อแม่ และอื่นๆ

ข้อที่ 3 - สำรวมในกาม

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ประพฤติตนเหมาะสมกับวัย ไม่อยากได้สิ่งของของผู้อื่น และอื่นๆ

ข้อที่ 4 - ชื่อสัตย์สุจริต

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ชักชวนเพื่อนไปในทางเสื่อมเสีย พูดความจริง พูดจาสุภาพอ่อนหวาน
ไม่ปอกกลอก ไม่ประจบสอพลอ มีความกตัญญู และอื่นๆ

ข้อที่ 5 - สติสัมปชัญญะ

ระดับ/คะแนน พฤติกรรมของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น ไม่ใจร้อน ภู่วาม ควบคุมอารมณ์ได้ดี คบเพื่อนที่นิสัยดี ไม่พุ่มพวย
ฟุ้งเฟ้อ รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับ
และอื่นๆ

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

ครูประจำชั้น

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

นางสาวสุปราณี เวชประสิทธิ์

นิสิตปริญญาโท สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง

ผู้วิจัยขอความร่วมมือนักเรียนในการทำแบบวัด ซึ่งจะนำไปใช้สำหรับการวิจัย แบบวัดฉบับนี้มีจำนวน 24 ข้อ แต่ละข้อเป็นข้อความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ขอให้นักเรียนตั้งใจทำแบบวัด โดยอ่านและพิจารณาข้อความ แล้วตอบให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งการทำแบบวัดนี้ไม่จำกัดเวลาในการทำ และมีความหมายว่าสิ่งที่นักเรียนตอบนั้นจะไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูกแต่อย่างใด ดังนั้นจึงขอให้นักเรียนตอบตามความเชื่อ ความรู้สึก ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยขอรับประกันว่าผลการตอบของนักเรียนจะไม่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนหรือโรงเรียน ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น การตอบของนักเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

วิธีตอบแบบวัด

1. ให้นักเรียนเขียนชื่อ นามสกุล ระดับชั้น เลขที่ ลงในช่องว่าง
2. ให้นักเรียนอ่านข้อความ แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความเชื่อ ความรู้สึกหรือความคิดเห็น ของนักเรียนมากที่สุด

ตัวอย่าง

ชื่อ-นามสกุล ด.ญ.น้ำฝน ชื่อตรง ชั้น ป.5/1 เลขที่ 8

ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0. ฉันคิดว่าศาสนาช่วยเหลือสังคมได้ไม่คุ้มค่าเท่ากับที่สังคมลงทุนรักษาศาสนาไว้		✓			

ขอขอบคุณนักเรียนที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

นางสาวสุปราณี เวชประสิทธิ์

นิสิตปริญญาโท สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชื่อ-นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. ฉันคิดว่าคำสอนของศาสนา เป็นสิ่งที่ ปฏิบัติตามได้					
2. ฉันคิดว่าการทำบุญตักบาตร เป็นสิ่งที่มี ความสำคัญ					
3. ฉันคิดว่าศาสนาพึ่งพาสังคม โดยไม่ได้ทำ อะไรที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมเลย					
4. ฉันคิดว่าการไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นเรื่องของผู้สูงอายุ					
5. ฉันมักไปวัดเมื่อมีกิจกรรมของโรงเรียน เท่านั้น					
6. ฉันคิดว่าควรเลือกเชื่อหลักธรรมคำสอน เพียงบางข้อเท่านั้น					
7. ฉันคิดว่าคำสอนของพระสงฆ์ส่วนมาก มีแต่เรื่องไร้สาระ					
8. ฉันมีความสุขเมื่อได้ไปวัด เพราะคนที่ไป วัดส่วนมากมีจิตใจที่เป็นมิตร					
9. ฉันเชื่อว่าวัดมีความสำคัญต่อสังคมไทย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต					
10. ฉันคิดว่าการสวดมนต์เป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นถึงความมกมกาย					
11. ฉันคิดว่าคำสอนของศาสนาขัดแย้งกับ ความจริงตามธรรมชาติ					
12. ฉันคิดว่า วัด คือ สัญลักษณ์ที่แสดงถึง ความล้าสมัย					
13. ฉันเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนของศาสนา ทำให้คนเป็นคนดีได้					

/มีต่อ หน้า 3....

ข้อความ	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
14. ฉันคิดว่าวัดมักสร้างศรัทธาแก่ผู้คน โดยอาศัยเรื่องทางไสยศาสตร์					
15. ฉันคิดว่าพระสงฆ์พยายามหาทาง ยึดเยียดสิ่งที่ไม่มีความหมายให้กับผู้คน					
16. ฉันรู้สึกว่ ศาสนาน่าจะสามารถนำพา บุคคลแต่ละคนให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีได้					
17. ฉันเชื่อในคำสอนของพระสงฆ์ โดย ฉันพิจารณาเหตุและผลประกอบด้วย					
18. ฉันคิดว่าการนำหลักธรรมมาปฏิบัติ ในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำ					
19. ฉันชอบร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เพราะ เป็นสิ่งที่มีความค่า					
20. ฉันรู้สึกว่ วัดและพระสงฆ์สามารถช่วยให้ ฉันมีกำลังใจและมีจิตใจที่ดีขึ้นได้					
21. ฉันเชื่อว่าศาสนามีพลังที่จะทำให้บุคคล และสังคมดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องได้					
22. ฉันคิดว่าคำสอนต่าง ๆ ของศาสนา ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่าง สงบสุข					
23. ฉันไม่ค่อยเข้าใจคำสอนของศาสนา มากนัก แต่คิดว่าศาสนาช่วยให้ฉัน เป็นคนซื่อสัตย์และน่าเชื่อถือมากขึ้นได้					
24. ฉันชอบไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพราะกิจกรรมส่วนมากจะจัดอย่าง ประณีตและน่าประทับใจ					

ขอให้นักเรียนตรวจสอบอีกครั้งว่าได้ตอบครบทุกข้อแล้ว

แบบประเมินความสามารถและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง

แบบประเมินฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย คำตอบของท่านไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน นักเรียน และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาฯ ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น จึงขอความร่วมมือจากท่านตอบตามความเป็นจริง

ขอให้ท่านพิจารณาความสามารถ การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนแต่ละคนตามรายชื่อที่ระบุ จากการที่ท่านได้รับรู้ สังเกตเห็น และประเมินว่านักเรียนมีความสามารถ การปฏิบัติโดยรวมในแต่ละประเด็นอยู่ในระดับใด โดยพิจารณาคำอธิบายความสามารถ การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม

วิธีตอบแบบประเมิน

ให้ท่านอ่านประเด็นคำถามและความหมาย แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ตัวอย่าง

ชื่อนักเรียน ด.ญ.น้ำฝน บุญภักดี ระดับชั้น ต้น

ข้อ 0 การจัดโต๊ะหมู่บูชา

ระดับ/คะแนน ความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)
			✓	

หมายถึง นักเรียนสามารถจัดโต๊ะหมู่บูชาแต่ละหมู่ได้อย่างถูกต้อง และมีความรู้ความเข้าใจว่าควรจะจัดโต๊ะหมู่บูชาหมู่ใด ในงานประเภทใด

แสดงว่า ด.ญ.น้ำฝน สามารถจัดโต๊ะหมู่บูชาแต่ละหมู่ได้อย่างถูกต้องและมีความรู้ความเข้าใจว่าควรจะจัดโต๊ะหมู่บูชาหมู่ใด ในงานประเภทใด อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย หรือ ให้คะแนนความสามารถและการปฏิบัติ เท่ากับ 2 คะแนน

ชื่อ-นามสกุล.....ชั้น.....

ข้อ 1 การทำความเคารพ

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนสามารถไหว้ กราบ บุคคลทั่วไป และพระสงฆ์ รวมทั้งกราบพระพุทธรูป ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งมีความเข้าใจถึงความหมายของการปฏิบัติ

ข้อ 2 การสนทนากับพระสงฆ์

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนสามารถใช้คำพูด เช่น คำสรรพนาม คำกริยา แทนตนเอง กล่าวถึงพระสงฆ์ เมื่อสนทนากับพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง และพูดจาสุภาพอ่อนหวาน รวมทั้งกิริยาอาการขณะพูดมีความสำรวม

ข้อ 3 การสวดมนต์

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนสามารถสวดมนต์บทต่าง ๆ ที่ทางศูนย์ได้สอนอย่างถูกต้อง ทั้งด้านอักขระ จังหวะ ทำนอง ความไพเราะ และมีกิริยาอาการสำรวม รวมทั้งมีความตั้งใจขณะสวดมนต์

ข้อ 4 การกล่าวคำอาราธนาในพุทธศาสนพิธี

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนสามารถกล่าวคำอาราธนาในพุทธศาสนพิธีได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับพิธีกรรม เช่น สามารถกล่าวคำอาราธนาธรรมได้อย่างถูกต้อง และมีความเข้าใจว่าควรจะกล่าวเมื่อใด

ข้อ 5 การจัดทำป้ายนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนมีความสนใจ ให้ความร่วมมือ และสามารถจัดทำป้ายนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและสวยงาม

ข้อ 6 การเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันทางพุทธศาสนา

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันต่าง ๆ เช่น ตอบปัญหาธรรมะ สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ กล่าวคำอาราธนา จัดป้ายนิทรรศการ เป็นต้น

ข้อ 7 การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ระดับ/คะแนนความสามารถและการปฏิบัติของนักเรียน				
มาก (5 คะแนน)	ค่อนข้างมาก (4 คะแนน)	ปานกลาง (3 คะแนน)	ค่อนข้างน้อย (2 คะแนน)	น้อย (1 คะแนน)

หมายถึง นักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดให้มีขึ้น รวมทั้งการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ประเมิน

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นางสาวสุปราณี เวชประสิทธิ์

นิสิตปริญญาโท สาขาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มศว.

ภาคผนวก ง
คุณภาพเครื่องมือ

ตาราง แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอน ต่อความพร้อมและ
ความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า

ข้อที่	r	ข้อที่	r
1	.36	21	.34
2	.55	22	.52
3	.31	23	.43
4	.57	24	.19
5	.39	25	.42
6	.22	26	.60
7	.41	27	.82
8	.26	28	.74
9	.25	29	.62
10	.31	30	.44
11	.52	31	.60
12	.37	32	.51
13	.24	33	.54
14	.36	34	.21
15	.57	35	.60

alpha = 0.89

ตาราง แสดงค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเบญจศีล-เบญจธรรม

ข้อที่	p	r	ผล	ข้อที่	p	r	ผล
1	.83	.25	คัดเลือกไว้	21	.22	.09	ตัดทิ้ง
2	.30	.01	ตัดทิ้ง	22	.63	.43	คัดเลือกไว้
3	.74	.19	คัดเลือกไว้	23	.63	.36	คัดเลือกไว้
4	.56	.34	คัดเลือกไว้	24	.39	.33	คัดเลือกไว้
5	.76	.49	คัดเลือกไว้	25	.53	.22	คัดเลือกไว้
6	.51	.26	ตัดทิ้ง	26	.81	.43	คัดเลือกไว้
7	.68	.20	คัดเลือกไว้	27	.65	.26	คัดเลือกไว้
8	.46	.34	คัดเลือกไว้	28	.78	.41	คัดเลือกไว้
9	.38	.14	ตัดทิ้ง	29	.19	-.13	ตัดทิ้ง
10	.17	.01	ตัดทิ้ง	30	.55	.25	คัดเลือกไว้
11	.75	.34	คัดเลือกไว้	31	.26	-.23	ตัดทิ้ง
12	.53	.27	คัดเลือกไว้	32	.19	-.22	ตัดทิ้ง
13	.75	.44	คัดเลือกไว้	33	.72	.40	คัดเลือกไว้
14	.54	.21	คัดเลือกไว้	34	.56	.34	คัดเลือกไว้
15	.56	.10	ตัดทิ้ง	35	.63	.41	คัดเลือกไว้
16	.69	.34	คัดเลือกไว้	36	.74	.43	คัดเลือกไว้
17	.83	.54	คัดเลือกไว้	37	.53	.24	คัดเลือกไว้
18	.38	.31	คัดเลือกไว้	38	.19	-.13	ตัดทิ้ง
19	.36	.32	คัดเลือกไว้	39	.63	.44	คัดเลือกไว้
20	.82	.42	คัดเลือกไว้	40	.65	.37	คัดเลือกไว้

$$r_{tt} = 0.84$$

ตาราง แสดงค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดเจตคติต่อพระพุทธศาสนา

ข้อที่	r	ผล
1	.34	คัดเลือกไว้
2	.24	คัดเลือกไว้
3	.35	คัดเลือกไว้
4	.40	คัดเลือกไว้
5	.36	คัดเลือกไว้
6	.35	คัดเลือกไว้
7	.51	คัดเลือกไว้
8	.22	คัดเลือกไว้
9	.34	คัดเลือกไว้
10	.32	คัดเลือกไว้
11	.23	คัดเลือกไว้
12	.40	คัดเลือกไว้
13	.52	คัดเลือกไว้
14	.34	คัดเลือกไว้
15	.51	คัดเลือกไว้
16	.36	คัดเลือกไว้
17	.28	คัดเลือกไว้
18	.49	คัดเลือกไว้
19	.39	คัดเลือกไว้
20	-.00	ตัดทิ้ง
21	.43	คัดเลือกไว้
22	.36	คัดเลือกไว้
23	.52	คัดเลือกไว้
24	.35	คัดเลือกไว้
25	.21	คัดเลือกไว้

alpha = 0.82

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสุปราณี เวชประสิทธิ์
วันเดือนปีเกิด	8 พฤษภาคม 2516
สถานที่เกิด	อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	39/9 หมู่บ้านพรสิริสาร 4 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการวัฒนธรรม 6 ว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ 34/4 อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 2 ถนนสุขุมวิท ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ 10270
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก โรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร
พ.ศ. 2535	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (การเลขานุการ) จาก วิทยาลัยเทคนิคพัทลุง
พ.ศ. 2537	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (การเลขานุการ) จาก สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคใต้ สงขลา
พ.ศ. 2539	ปริญญาตรีบริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการบุคคล) จาก สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี ปทุมธานี
พ.ศ. 2550	ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร